

AARBOG FOR BOGVENNER

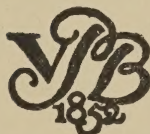
TRYKT I 500 NUMMEREREDE EKSEMPLARER
AF HVILKE DETTE ER
Nr. 258.

AARBOG FOR BOGVENNER

UDGIVET AF

SVEND DAHL

FØRSTE AARGANG

V. PIOS BOGHANDEL :: POVL BRANNER
NØRREGADE :: KØBENHAVN
MCMXVII

Denne Aarbog henvender sig — som dens Titel siger — til alle dem, der holder af Bøger, og for hvem Bogen som saadan har et selvstændigt Værd ud over det, Ind-holdet giver den.

Den Samlerinteresse, der knytter sig til Bøgerne, og det Kunsthaandværk, hvoraf de smukke Bøger er Re-sultatet, vil derfor være Omraadet, hvorfra Aarbogen henter det meste af sit Stof. Man vil finde Emner fra Bog- og Bibliotekshistorien saa vel som praktiske Vej-ledninger for Bogsamlere og Biografier af fremtrædende danske og udenlandske Bogvenner, og gennem Aarsover-sigter vil man kunne følge vor hjemlige Bogfremstilling, vore Bogauktioner og vore Bibliotekers Virksomhed.

INDHOLD

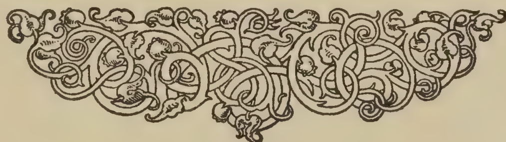
Side

BEMÆRKNINGER OM DANSK BIBLIOPHILIS OPGAVER. Af *H. O. LANGE* 9
BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA. Af *J. L. HEIBERG* 23
BOGSAMLERMANIEN I ENGLAND FOR HUNDREDE AAR SIDEN. Af *SVEND DAHL* 43
OM OG OMKRING F. HENDRIKSEN SOM BOGKUNSTNER. Af *GUSTAV PHILIPSEN* 57
HANS TEGNERS EX LIBRIS. EN ILLUSTRERET FORTEGNELSE. Af *H. S. HENDRIKSEN* 68
DANSK BOGFREMSTILLING I DE SENESTE AAR. Af *KR. KONGSTAD* 87
DANSKE BOGVENNER · I · H. H. J. LYNGE. Af *F. HENDRIKSEN* 117
DANSKE BOGAUKTIONER I 1916. EN OVERSIGT. Af *HERMAN LYNGE* 130
VORE OFFENTLIGE BIBLIOTEKER I 1916–17. Af *SVEND DAHL* 160

BILLEDER

Foran Side

BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA. Efter Fotografi 41
THOMAS FROGNALL DIBDIN. Efter et Staalstik af I. Posselwhite i Dibdins »Reminiscenses of a literary life«. Vol. 1. 1836.... 49
EN AF BIBLIOTEKSSALENE I LORD SPENCERS SLOT ALTHORP. Efter et Staalstik tegnet af E. Blore i Dibdins »Aedes Althorpianæ« 1822.... 57
F. HENDRIKSEN. Efter en Tegning af Frans Schwartz 65
H. H. J. LYNGE. Efter et Maleri af H. O. Brasen 121

i Aandslivet, der er lige saa selvfølgelig som kultur=historiske Museer og Interessen og Omsorgen for Fortidens Kunststræben.

Bibliophiliens Karrikatur, Bibliomanien, har bidraget til at stille den i et falsk Lys, Bibliomaniens Overdrivelse har bidraget til at hindre den rolige Vurdering af Bibliophiliens Betydning og Berettigelse. Men trods alt er der stadig voxende Kredse, der vende Interesse, Kjøbekraft og Kjærlighed til Bøgerne, Mennesker, der i Selskab, ja i intimt Samliv med deres Bøger finde Hvile, Vederkvægelse og Berigelse. Mange Tegn tyde paa, at Bibliophilien er ved at bryde igjennem herhjemme: de stigende Priser paa Bogauktioner, den større Kræsenhed overfor Exemplarernes Kvalitet, visse Forlæggeres Spekulation i Bibliophil=Udgaver, Luxusudgaver, smaa Oplag, extra udstyrede Tryk. Der synes derfor at være Plads for nogle Raad og Vink for Bogsamlere, der kunde hjælpe dem til at faa den størst mulige Glæde ud af deres Samling og skabe den størst mulige Værdi i den. Efterfølgende Overvejelser falde væsentlig udenfor den Ramme, som EMIL HANNOVER har afstukket for sin Afhandling.

Det er en almindelig Fejl, at Begejstringen og Glæden over Bøger giver sig Udslag i at samle saa mange Bøger som muligt. Den kloge Bogsamler forstaaer at begrænse sig; han veed, at Perlerne let forsvinde og blive upaaagtede i daarligt Selskab, og at endog deres pekuniære Værdi nedsættes. En lille udsøgt Samling

er langt at foretrække for en stor uensartet. Paa samme Maade vaager den kloge Bogven over, at der gaaer en tydelig Traad gjennem hans Samling; hans Samling bliver et Udtryk for hans Interesser og Personlighed, den taler om hans Smag, hans Studier, hans Evne til at vurdere Bøger, hans Kjærlighed til bestemte Fænome-ner i Aandslivet og Tilværelsen. En Fagmands Biblio-thek er et Vidnesbyrd om hans Kald og hans Stræben. En Bogelskers maa have et lignende personligt Præg. Det er dog vistnok sjældent, at en Mand samler efter en Plan, der ikke staaer i nogen Sammenhæng med hans personlige Interesser.

Universalbibliothekernes Tid er forbi. Endnu Kon-ferentsraad WEGENER satte sig som Maal at skabe et Uni-versalbibliothek, men Resultatet af hans Stræben maa jo siges at være ret ringe. Bogelskeren naaer videst ved at specialisere sig, og hans personlige Udbytte bliver ogsaa størst. Han tvinges til at uddybe sine Kundska-ber paa sit begrænsede Omraade; han vil faa sin Inter-esse opildnet i Forhold til, hvor dybt han graver sin Mark; han vil komme til at staa i særlig personligt For-hold til sin Samling, fordi dens Erhværvelse ikke be-roer paa Tilfældigheder men paa bevidst Søgen. Tilsidst bliver Specialsamleren noget af en Autoritet paa sit Om-raade, hvis Bibliographi han efterhaanden lærer at kjen-de, og hans Samling faaer en Betydning ikke blot ved dens enkelte Nummeres særlige Værdi, men ved Hel-heden og det Arbejde, som dens Istandbringelse repræ-senterer.

Naar man følger de danske Privatbibliotheker fra den nyeste Tid, saaledes som man kan lære dem at kjende fra Auktionskatalogerne, vil man se, hvor faa der have en saadan fast Holdning og ædruelig og klog Begrænsning. Undertiden kan man indenfor den omfattende og ret brogede Samling finde smukke Særsamlinger om enkelte Emner; men der er ikke stor Alsidighed; vore hjemlige Bogsamlere dyrke i Reglen alle den samme Mark, nemlig den ældre danske Literatur; den er lettest tilgængelig og falder de fleste naturlig. Arbejds-bibliothekerne, der stamme fra Videnskabsmænd og Fagfolk, seer jeg naturligvis bort fra i denne Sammenhæng. Men i Virkeligheden er der en Mængde Omraader, der forsømmes af Bogsamlere, Omraader, der have stor Betydning og Interesse.

Det er ret paafaldende at lægge Mærke til, hvorledes Moderne i Bibliophilien give sig Udtryk i de store udenlandske Antikvarers Kataloger. Snart samles der paa Bøger om Overtro, Magi, Hexeprocesser og lignende, snart paa gammel Medicin, snart paa illustrerede Bøger fra en vis Periode, snart paa den ældre nationale Literatur (dette Emne er dog kun til en vis Grad Gjenstand for Modens Luner). Naar alle samle paa et enkelt Omraade, drives Priserne ved den store Konkurrence i Vejret, og det bliver kun de velhavende, der kunne opleve Bibliophiliens Glæder. Ved at vælge en uopdyrket Mark kan ogsaa den mindre bemidlede komme med og bygge en Samling op, der kan komme

til at repræsentere en langt større Værdi end Summen af de enkelte Bøgers Indkjøbspriser. Men naturligvis kan dette ikke gjøres uden indgaaende Studium, stor Taalmodighed og udholdende Flid til at søge.

Det er selvfølgelig overordentlig vanskeligt herhjemme at give sig til at samle paa udenlandske Bøger, der røre ved den egentlige Bibliophili. Man opnaaer i Reglen kun at faa Prøver af mere eller mindre Interesse, og for at faa noget afrundet og helt, maa man indskrænke sig til et meget snævert Omraade f. Ex. en enkelt Forfatters Produktion og det endda ikke de største. Hvem tør herhjemme tænke paa at samle et Goethe-Bibliothek, skjønt den svenske Bibliophil Dr. VULT VON STEIJERN har gjort det og nylig skjænket denne fortrinlige Samling til det kongelige Bibliothek i Stockholm? Eller at samle paa Førsteudgaver af de franske Romantikere? Eller paa Udgaver og Oversættelser af Dante? Endnu vil en Mand, der kan og vil ofre en større Sum i Aarenes Løb, samle paa Aldinere eller Elzevirer, endnu bedre paa Plantin-Tryk eller Produkterne fra Foulis' eller Baskervilles Presser og naa betydelige Resultater. Det vil være meget vanskeligt og kostbart at tilvejebringe en international Samling af Bøger om Luftsejlads, der nu er Gjenstand for stor Samleriver, medens det tidligere, for c. 25 Aar siden, var betydelig lettere. Det er paa det internationale Marked vanskeligere at finde et uopdyrket Speciale, overalt vil man let løbe paa Konkurrenter, der fordyre Bøgerne, og som sidde

nærmere ved Kilden end den Samler, der maa arbejde med Antikvarkataloger.

Det skal selvfølgelig ikke nægtes, at den Bogsamler, der paa Forhaand er klar over, at han kun kan komme til at eje Prøver, dog kan sammenbringe en højst værdifuld Samling, der volder ham baade Glæde og aandelig Berigelse; men det er kun faa, der raade over en saadan Viden og Smag samt en saa vel udstyret Kasse, at de med Held i større Stil kunne opbygge repræsentative Bogsamlinger bestaaende af udenlandske Bøger af større bibliophil Interesse.

Det naturligste er da i enhver Henseende, at den danske Bogsamler holder sig til den danske eller den dansk-norske Literatur, og at han indenfor dette Omraade udsøger sig et særligt Felt. De fleste samle paa de danske Hovedforfatteres Skrifter i Originaludgaver; det er vel de færreste Samlere, der dertil føje den biographiske, kritiske og literaturhistoriske Literatur om vedkommende Forfatter, skjønt en saadan Udvidelse af Samlingen har en stor baade personlig og almen Interesse. Jeg antager, at det for mange begyndende Samlere vil vise sig mere overkommeligt og i Længden mere interessant at vælge et enkelt snævrere Omraade, hvor man stræber efter en vis Fuldstændighed.

Dansk dramatisk Literatur baade den originale og den oversatte er et Omraade, der nok kunde tildrage sig Samlerinteressen, særlig hvis det tidsbegrænsedes f. Ex. til det nittende Aarhundrede. Der maatte her sig-

tes paa Fuldstændighed og medtages baade det, som har blivende Betydning, og det ephemere og ret værdiløse. Endnu den Dag idag er Katalogen over SOLIENNE's Samling af fransk dramatisk Literatur en bibliographisk Autoritet. Man kan vælge andre Udsnit af det danske Aandsliv efter sin personlige Smag og Interesse; det vil f. Ex. ikke være nogen særlig kostbar Historie at sammenbringe en nogenlunde komplet Samling af dansk Rejseliteratur; eller man kan samle paa Selvbiographier, Memoirer og Brevliteratur, en Literaturgren, der har særlig Charme og Interesse. Dansk Topographi er et stort Omraade ligesom Dansk Personalhistorie; Kjøbenhavns Topographi og Historie er jo mere overkommelig, naar man drager visse Grænser, der udelukke det uhyre Stof af Foreningstryk og lignende. Eller man kan indskrænke sig til en enkelt Landsdels Topographi eller en enkelt Stands Personalhistorie, f. Ex. Militærpersoners, Haandværkeres, Præsters, Adelspersoners.

Samleren kan knytte sin Samling til en Lokalitet og samle paa Bøger om en By samt Bøger trykte i denne By. Han kan udvide Samlingen til Bøger, der ere skrevne af Forfattere, fødte i denne By. En saadan Samling er vanskelig at tilvejebringe og kræver indgaaende Studier; men Opgaven er værd at tage op for adskillige af vore Provinsbyers Vedkommende.

Eller man kan vælge en Periode af vor Historie eller vor Kulturudvikling, og da ikke indskrænke sig til dan-

ske Bøger, men ogsaa medtage udenlandske, der be- handle Emnet. Derved kommer der et nyt Element ind i Samlerarbejdet og Samlerglæden; man maa opdyrke nye Forbindelser og finde nye Veje; Nættet maa ka- stes videre ud. Treaarskrigen 1848—50 eller Krigen 1864 ere saadanne Perioder; selvfølgelig maatte man med- tage Biographier af de i disse historiske Begivenheder optrædende Personer. Man kan ogsaa finde et fredeli- gere Emne f. Ex. den danske Bondestands Kultur; her kunne Grænserne drages videre eller snævrere; man kan jo medtage eller udelukke Folkehøjskolen efter Behag, men tager man den med, maa der sigtes paa Fuldstændighed.

Et nationalt Emne af betydelig Interesse vilde være Rejser i Danmark. Det vilde ikke være vanskeligt paa dette Omraade at erhværve betydelige Mængder af udenlandsk Literatur til rimelige Priser. Det har jo en særlig Interesse at samle paa saadanne Bøger, der efter deres Bestemmelse ere udsatte for at gaa til Grunde. Dette gjælder Almanakker, Skolebøger, Kogebøger, Børnebøger og lignende. Gamle Skolebøger ere sjæld- ne, allermest A B C'er og Katechismer, Børnebøger ere ligeledes opslidte og bleve i hvert Tilfælde tidligere ikke æstimerede af Antikvarboghandlerne. Blandt disse Bø- ger har der været mange, der ikke ere trykte i Danmark men i Udlandet, som det derfor vilde være af særlig Betydning at samle. At være Samler paa disse Omraa- der er vanskeligt; men det vilde være Skade, om de helt

forsømtes. De burde dyrkes af saadanne, der have et andet Felt, som en Biopgave.

Et Omraade, der er ganske overseet herhjemme, er danske Bøger, der trykkes udenfor Landet. Der fremkommer stadig saadanne i Nordslesvig, i Nordamerika, i Argentina osv. Man kunde begrænse Opgaven til originale Bøger, saa at de mange nordamerikanske Optryk og Eftertryk udelodes, men til Gjengjæld maatte man lægge megen Vægt paa Tidsskrifter og Dagblade. Vanskeligheden her vil selvfølgelig være at knytte de rette Forbindelser. En Samler, der vilde tage fat paa dette Omraade, vilde ikke alene skabe sig et interessant Billede af dansk Kulturs Kamp for Tilværelsen i Udlandet, men ogsaa opbygge en Dokumentsamling af nationalhistorisk Betydning.

Det er ikke saa ualmindeligt, at Specialsamleren koncentrerer sig paa en enkelt af vore betydelige Forfattere: Holberg, P. A. Heiberg, Joh. Ewald, Oehlenschläger, Grundtvig, Blicher. Det er allerede fremhævet, at man saa maa medtage ikke blot alt *af* men ogsaa alt *om* vedkommende Forfatter; man maa indbefatte alle Udgaver og alle Oversættelser til fremmede Sprog; man maa se at faa med alle Tidsskrift- og Avisartikler i Originaltryk. Saadanne Samlinger have stor Værdi, f. Ex. afdøde Oberst J. THORKELINS Grundtvig-Samling, der skjænkedes til det kongelige Bibliothek, Grosserer M. PHILIPSENS Blicher-Samling, der nu findes i Statsbiblioteket i Aarhus, afdøde Boghandler THAARUPS P. A.

Heiberg-Samling, der nu staaer i Universitetsbibliotheket. Det er paafaldende, at endnu ingen synes at have tænkt paa at anlægge en H.C. Andersen-Samling eller maaske snarere en Samling Udgaver og Oversættelser af hans Eventyr. Stoffet er her uhyre, og ingenlunde vanskeligt at skaffe til Veje. Det kongelige Bibliotheks Samling vil paa dette Omraade uden Vanskelighed kunne overtræffes, og en Samler vil kunne berede sig selv mange Glæder og opbygge et ret enestaaende Bibliothek helliget vor berømte Landsmands Verdensberømmelse. Paa lignende Maade er det paa Tide, at en Samler kaster sig over Søren Kierkegaards Skrifter, der jo mere og mere gaa deres Sejersgang over Verden, og i Tide samler de mange spredte Vidnesbyrd i fremmede Blade og Tidsskrifter om den Interesse, hvormed man fordyber sig i hans Tanker.

Saadanne Omraader for de bibliophile Bestræbelser ere jo klart og skarpt begrænsede. Man kan vælge sig andre, der tillade større Spillerum: Oplysningstiden, Halvfjerdsernes Gjennembrud eller lignende. Der bør da nøje gives Agt paa, at visse Grænser overholdes, for at Samlingen ikke skal faa Karakter af et Kaos. Bogsamlere indskrænke sig i Reglen til at samle paa de berømte Forfattere, de egentlige Klassikere, og ere tilbøjelige til at overse Betydningen af den mindre vægtfyldige og levedygtige Literatur, der dog har havt sin Mission i Tiden, og som samlet efter faste Synspunkter kan tjene som kulturhistorisk Dokumentsamling.

F. Ex. vilde en Samling Romaner paa Dansk fra det attende Aarhundrede baade originale og oversatte have en betydelig Interesse.

Enkelte Samlere lægge helt andre Synspunkter til Grund for deres Samling. De samle paa »association books«, Bøger, der have tilhørt fremragende Mænd, med deres Ejermærker, eller Dedikationsexemplarer. Her i Danmark vil en saadan Samling være vanskelig og kostbar at sammenbringe, og saadanne Bøger eftersøges desuden af Specialsamlere paa de Omraader, hvortil Bøgerne efter deres Indhold høre. Andre lægge Vægt paa smukke og karakteristiske Bogbind, men en saadan Samling vil let blive kaotisk. Bindet som det afgjørende Hensyn for en Samling er noget altfor udvendigt, thi altfor ofte er der en sørgelig Disharmoni mellem Bogens Sjæl og Legeme. Meget naturligere vil det være at samle paa smukt trykte og smukt illustrerede Bøger og forsyne dem med tilsvarende smukke Bind. Paa dette Omraade kan der skabes en højst værdifuld Samling, og her kan man efterhaanden udvide sit Omraade til udenlandske typographiske Mesterværker.

Særlige Specialiteter, der falde udenfor Bibliophilien, ere Visesamlinger, Portraitsamlinger og Autographsamlinger. De ere besværlige at huse og behandle, men Interessen for disse Omraader er stadig levende hos adskillige Samlere.

Hvad her er fremført er kun Exempler paa, hvorledes en Bibliophil kan finde et Speciale og en Begræns-

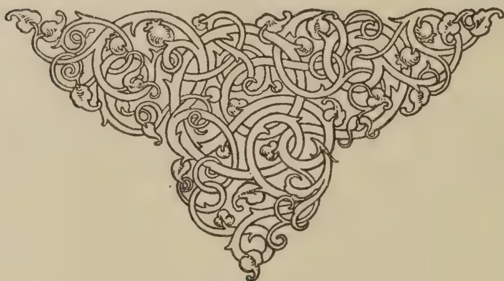
ning. Den enkelte Samler vil jo ikke tage sin Opgave op efter ydre Paavirkning, men efter indre Drift. Desværre have de færreste, som føle en saadan indre Drift, Raad til at følge den, og mange, som have Raad og den almindelige Lyst til at eje Bøger, mangle den ene Drift, der skaber Bibliophilen. Den bekjendte engelske Bibliograph WILLIAM HAZLITT, der har indlagt sig saa betydelige Fortjenester af Kjendskaben til ældre engelsk Literatur, havde ikke Raad til selv at samle, men han kjøbte Bøger til sine formuende Venner, ikke mindst til ALFRED HUTH, og medens Bøgerne vare i hans Hænder, benyttede han Lejligheden til at undersøge og beskrive dem; han var en af de Bibliographer, der har havt flest gamle Bøger i sin Haand. En Samler behøver ofte Raad og Haandsrækning ikke blot af Antikvarboghandlere, men ogsaa af Mænd, der staa i et personligt Forhold til den bibliophile Opgave, som det gjælder om at løse. Bøgerne kunne blive Anledning til Samarbejde og til Venskaber, der strække sig ud over den øjeblikkelige Anledning.

Bibliophilen, der har fundet sin Opgave og seer sit Maal for sig, maa dernæst gjøre sig klar over Veje og Midler. Han maa være villig til at anvende Penge, maaske endog betydelige Summer, paa sin Samling, og Midlerne maa staa i et vist Forhold til Opgaven. De forskjellige Opgaver kræve højst forskjellige Midler; intet er mere haabløst end at stille sig et Maal, som man paa Forhaand maa anse for umuligt at naa, fordi det

ligger over Ens økonomiske Evne. Men dernæst maa han betænke Vejene. Det kan ikke hjælpe at give sig Tilfældighederne i Vold og vente, at Bøgerne af sig selv dukke op og tilbyde sig. Det er ikke nok at gjennemsøge Antikvar- og Auktionskataloger. Man maa skaffe sig Forbindelser, der ere vaagne overfor alle de Lejligheder, der undgaa En selv, Forretningsvenner, der tilbyde En Desiderata. Man maa levere Antikvarer Lister over, hvad man søger, og man maa selv søge. Man maa opleve Glæderne ved at finde Bog efter Bog og ved at finde de rette Kilder, der flyde rigeligt. Man maa studere sit Emne og lægge Sten paa Sten til sin Viden; det er Forudsætningen for at kunne føje Bog til Bog i sin Samling.

Der er Bogvenner, der have været forud for deres Tid; de have opdyrket et Omraade, førend andre opdagede det, og de have senere seet andre gjøre sig forgjæves Anstrængelser for at erhværve, hvad de selv kunde faa ved blot at række Haanden ud. En Bogsamler seer naturligvis en Konkurrent i enhver, der samler paa hans Omraade; men det er naturligt, at han knytter Forbindelse med Samlere paa andre Omraader og deler sine Glæder og Bekymringer med saadanne. Bibliophilen, der er ude at jage sit ædle Vildt, faaer mange Lejligheder til at glæde sine bibliophile Venner. Bibliophiler burde, naar de ikke konkurrere, meddele hverandre deres Desiderata. Ja, Forholdet mellem Konkurrenter kan jo ogsaa være et saadant, at de

kunne yde hinanden en Haandsrækning. Bibliophi=liens Broderskab har endnu ikke fundet nogen Form herhjemme; men hvem veed, hvad »Aarbog for Bog=venner« kan føre til? Den er ikke Organ for en Sammenslutning, men det er maaske ikke udelukket, at den kan blive Anledning til en bibliophil Sammenslutning.

BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA

Af J. L. HEIBERG

TIL Pavestolen har der, som til de fleste andre kirkelige centrale Institutioner, saa langt vore historiske Efterretninger række tilbage, altid været knyttet et Bibliothek. Efter gammel Sædvane, som vi nu ved de senere Aars Papyrusfund i Ægypten kan forfølge tilbage til Oldtiden, var Archiv og Bibliothek oprindeligt forenede, og naar man betænker Pavens hurtigt voxende Suprematі i Occidentens Kirkeliv og den dermed følgende store Administration, ogsaa i aandelige Anliggender, tør man nok gaa ud fra, at Archivet til at begynde med har været Hovedsagen. Men Grænserne maatte efter Sagens Natur være flydende; de mange Kirkeconciliers Acter, som Rom naturligvis besad, tildels i Original, staar saaledes paa Overgangen fra Actstykke til Litteratur, og de Forhandlinger, hvorpaa de hvilede, eller som de fremkaldte, førte af sig selv til, at man var velforsynet med kirkelig Litteratur, ikke blot Haandskrifter af det gamle og det ny Testamente, men ogsaa af Kirkefædrene, hvis Skrifter tjente som Bevismateriale i de dogmatiske Stridigheder. Ifølge Dogmatikens Oprindelse og den byzantinske Kirkes og kirkelige Litteraturs

store Betydning og Indflydelse maatte dette ældste pavelige Bibliothek omfatte baade græske og latinske Haandskrifter. Lejlighedsvis falder der et Strejflys over dets Bestand, naar det i Acterne fra Conciliet i Rom 640 omtales, at Overhovedet for de pavelige Notarer ikke blot fremtager *de apostolico scrinio* de Documenter, der bliver Brug for, men ogsaa som Bevismateriale i de foreliggende dogmatiske Spørgsmaal forelægger en Mængde Skrifter baade af alle de betydeligste græske og latinske Kirkefædre og af mindre Kirkelys, ja endog af Kættere; en af Notarerne oversætter de græske Texter for Conciliet. Archiv og Bibliothek opbevaredes dengang og længe efter i *Lateranet.* Det pavelige Bibliothek havde endog været istand til at foræре (kirkelige) Bøger bort; men 649 skriver MARTIN I, at Haandskriftsamlingen nu er saa »udtømt«, at Gaver maa ophøre og kun Afskrivning kan tillades.

Ogsaa fra de følgende Aarhundreder foreligger der enkelte tilfældige Efterretninger om det pavelige Bibliothek, der viser, at det ogsaa besad Haandskrifter af latinske Classikere; i 9. Aarhundrede laaner saaledes en fransk Abbed af Pave BENEDICT III, foruden Hieronymus baade Cicero *De oratore,* Quintilian og Donatus' Commentar til Terents, og GERBERT, der som SILVESTER II beklædte Pavestolen 999—1003, har sikkert som Pave bevaret sin Interesse for den antike Litteratur, som han før sin Ophøjelse ivrigt samlede paa. At det pavelige Bibliothek som Rom i det hele har

lidt under de urolige Forhold i 11. Aarhundrede, især under ROBERT GUISCARDS Plyndring af Byen 1084, er mere end sandsynligt, men vi savner ethvert Middel til at bedømme saavel Bestandens som Tabets Omfang. Kun véd vi, at Bibliotheket trods alt vedblev at bestaa. Reformen af det pavelige Cancelli under INNOCENTS III, hvorved Archivet flyttedes til det ny Pavepalads ved Peterskirken, synes ikke at have berørt Bibliotheket.

Materiale til en mere detailleret Kundskab om Bibliothekets Omfang foreligger først fra Slutningen af 13. Aarhundrede. Paa den Tid skiftede Pavehoffet oftere Residens; det opholdt sig saaledes baade i Orvieto, Viterbo, Anagni og Perugia. Det er forstaaeligt, at disse hyppige Flytninger gjorde det nødvendigt at optage en Fortegnelse over alt Løsøre og Kostbarheder, som flyttedes med. Et saadant Inventar over den pavelige *thesaurus,* som BONIFACIUS VIII lod affatte 1295, er bevaret, og deri findes mellem allehaande Kirkeinventarer o. desl. det første Katalog over det pavelige Bibliothek. Det indeholder 443 Numre (men adskilligt flere Bind), næsten udelukkende Theologi og Kirkeret paa Latin, dog ogsaa et Par classiske Forfattere som Cicero *De officiis* og Sueton. Tilsidst (Nr. 420—43) opføres en lille Samling græske Haandskrifter, næsten udelukkende Værker af Aristoteles og hans Fortolkere samt Mathematik, Astronomi o. l.; denne første græske Haandskriftsamling i Occidenten i Mid-

delaldren er efter al Sandsynlighed tilvejebragt af de normanniske og hohenstaufiske Herskere paa Sicilien og sammen med andre Kostbarheder skænket Paven af CARL AF ANJOU efter MANFREDS Nederlag ved Benevent 1266. Over denne Bogsamling saavel som over hele den *thesaurus,* hvoraf den var en Del, blev der 1311 optaget et udførligt Inventar; den var dengang deponeret i det paveligt sindede og velbefæstede Perugia; endnu fra 1327 og 1339, da den opbevaredes i S. Francesco i Assisi, foreligger der Fortegnelser over den. De 4 Inventarer stemmer ikke helt overens; men, selvom der kan have fundet nogen Tilgang og navnlig Afgang Sted under Flytningerne og de urolige Forhold, kan en stor Del af Afvigelserne forklares af Registratorernes større og mindre Omhu og Nøjagtighed; Hovedstokken er fælles. Bøgerne henlaa saa forglemte i Assisi, til URBAN V i Aaret 1368 blev opmærksom paa dem og hentede dem til Rom, hvor han forærede dem bort til Kirker og Klostre. I det nuværende pavelige Bibliothek kan intet af disse Haandskrifter paavises; derimod dukker et Par af dem i 15. Aarhundrede op i Privateje.

Anledningen til de gjentagne Registreringer var, at de forskjellige Paver, der jo paa denne Tid residerede i Avignon, fra Tid til anden ønskede at forvisse sig om, at deres i Italien efterladte Klenodier var i Behold. I Pavepaladset i Avignon samledes der snart igjen et betydeligt Bibliothek, tildels ved Gaver og

Inddragning af afdøde Prælaters Bøger, men ogsaa ved organiseret Afskrivning af fast ansatte Skrivere. Petrarca, som benyttede dette pavelige Bibliothek, antyder dets Rigdom paa Værker af classiske Forfattere, og i de bevarede Fortegnelser fra 1369 og 1375 (paa ca. 2000 Numre og mange flere Bind) findes der ogsaa imellem den store Masse theologisk og middelalderlig Litteratur ikke saa faa latinske Classikere; man sporer Tidens voxende Renaissanceinteresser. I Fortegnelsen fra 1369 opføres saaledes et Bind med »mange« Værker af Cicero, »som sjeldent findes«, flere Haandskrifter af Livius og af den ældre Plinius, som Petrarca ingen andre Steder kunde opdrive, og især en Mængde af Seneca, som Kirken skattede højt paa Grund af den apokryphe Correspondance mellem ham og Apostlen Paulus. 1375 indeholder Bibliotheket endnu flere classiske Forfattere, bl. a. Horats, Lucan og en Cento af Vergil, medens latinsk Poesi 1369 kun repræsenteres af Ovid. I begge Fortegnelser findes en Del Oversættelser af græske Værker, især naturligvis af Aristoteles, men dog ogsaa f. Ex. af Ptolemaios' Astronomi og Platons Timaios. Græske Haandskrifter opføres kun i Fortegnelsen fra 1369 (6 ialt foruden 1 af kirkeligt Indhold paa Latin og Græsk), og det i saa vage Vendinger, at man tydeligt mærker *graeca sunt, non leguntur:* »en stor Bog med græske Bogstaver«, »fem Bøger med græske Bogstaver«. Samme Inventar har ogsaa nogle hebraiske Haandskrifter, der betegnes paa samme summariske Maade.

Dette for sin Tid meget betydelige Bibliothek fulgte kun for en ringe Del med, da Pavehoffet definitivt vendte tilbage til Rom. Noget deraf var allerede tid=ligere som Gave kommet til Spanien, hvor det gik tilgrunde; noget er havnet i Bibliothèque Nationale i Paris. I Tidens Løb lod Paverne ganske vist nogle Haandskrifter og især Archivalia hente til Rom; men først 1891 indgik Hovedmassen (ca. 300 Haandskrif=ter og en Mængde Archivsager) i Vaticanets Samlin=ger; den var da i Familien BORGHESES Eje, af hvem LEO XIII kjøbte den.

Saasnart Paverne atter havde faaet fast Fod i Rom, begyndte de paany at samle et Bibliothek. Men det gik ikke saa let som i tidligere Dage; Concurrencen var voxet, især hvor det drejede sig om græske Haand=skrifter. AMBROGIO TRAVERSARI, der var nøje lieret med de ivrige og kyndige Bogsamlere i Florenz, udtaler 1432 efter et Besøg i det pavelige Bibliothek, at det vel indeholdt ogsaa nogle græske Haandskrifter, men intet særligt sjeldent eller værdifuldt. Den bevarede Fortegnelse over Pave EUGENIUS IV's (1431—47) Bi=bliothek indeholder 3—400 Bind, naturligvis overvej=ende Theologi, men dog ogsaa Renaissancelitteratur (f. Ex. Petrarca og Boccacio), en paafaldende Mæng=de medicinske Værker og ogsaa nogle latinske Clas=sikere som Cicero, Livius, Seneca, Juvenal, Horats,

Ovid og Vergil (af denne ikke blot en *cento,* men og≠saa hans Bucolica). Af græske Forfattere findes endel Oversættelser, tildels fra Renaissancen, men ingen an≠dre græske Haandskrifter end et græsk≠latinsk Psalte-rium. Da Ambrogio Traversari dog forefandt nogle græske Haandskrifter i det pavelige Bibliothek, om≠fatter den nævnte Fortegnelse neppe alt, hvad Vati≠canet dengang besad af Haandskrifter.

Men i hvert Tilfælde er det først Eugenius' Efter≠følger NICOLAUS V, der efter større Maalestok tog sig af Bibliothekets Væxt. Han havde altid været bog≠kyndig og bibliotheksinteresseret. Allerede som ung var han kommen i Forbindelse med Mediceernes Kreds og forfattede for COSIMO DE' MEDICI en bibliographisk Anvisning til at indrette et systematisk ordnet Bi≠bliothek. Det er derfor intet Under, at alle Humani≠ster modtog hans Udnævnelse til Pave med de stør≠ste Forventninger. Han opfyldte dem ogsaa i rigeligt Maal. Som Secretairer ansatte han de berømteste Hu≠manister (f. Ex. PHILELPHUS og POGGIO, begge be≠kjendte for deres Haandskrifterhvervelser), ogsaa Stil≠lingen som Bibliothekar *(bibliotecario Palatino)* gav han til en lærd Humanist, og Haandskrifter opkjøbte han, hvor han kunde komme til, uden Hensyn til Bekostningen; en Sagkyndig som den florentinske Boghandler VESPASIANO kan ikke noksom prise hans Bogkundskab og Rundhaandethed. Da de italienske Bogmarkeder var udtømte, lærte Nicolaus af de flo≠

rentinske Samlere, der længe havde drevet den Trafik, at sende Opkjøbere ud til de barbariske Egne, der endnu ikke havde opdaget, hvilken Skat de besad i deres gamle Klosterbibliotheker; en af hans Udsendinge ENOCH FRA ASCOLI, skal endog være naaet til Danmark, og ogsaa Grækenland og Orienten blev afsøgt for at skaffe de endnu sjeldne og meget eftertragtede græske Haandskrifter, hvis Værdi Florentinerne og BESSARION i Venedig havde aabnet Øjnene for. Det er betegnende for den endnu lidet udbredte Kjendskab til græsk Sprog, at Nicolaus anvendte særlig Omhu og Opmuntring paa at fremkalde latinske Oversættelser af græske Skrifter i alle Fag. Resultatet af hans Anstrængelser kan vi bedømme efter et Inventar over hans Bibliothek, der blev optaget strax efter hans Død; det indeholder lidt over 1000 Bind, et Antal, der ganske vist ikke nær svarer til hans humanistiske Beundreres phantastiske Overdrivelser, men dog er større, end hvad noget andet dengang existerende Bibliothek kunde opvise — og det var tilvejebragt i Løbet af kun 8 Aar. Den latinske Samling var opstillet i 8 Skabe, hvoraf de 5 udelukkende indeholdt Theologi, 1 overvejende Jura, de 2 sidste mest profan Litteratur, for største Delen classiske Forfattere. Ogsaa af de 179 græske Haandskrifter var over Halvdelen Kirkefædre o. desl., ordnede efter Forfattere; men de 3 sidste Afdelinger, *libri rethorices, libri gramatices* og *libri mathematici,* indeholder et stateligt Ud-

valg af græske Prosaforfattere, Digtere, Sprogviden≠skab og andre Fagskrifter.

Fra NicolausV's Samling stammer i Hovedsagen det nuværende *Vaticanske Bibliothek.* Den Beskyld≠ning, som Humanisterne i deres Sorg over, at han døde fra sine endnu mere omfattende Bibliothekspla≠ner, rettede mod hans Efterfølger CALIXTUS III for at have spredt Bibliotheket for alle Vinde, har vist sig ugrundet; den reducerer sig til, at Calixtus var for liberal med at laane Bøger ud uden altid at sørge for at faa dem igjen; en enkelt Cardinal havde laant 50 Bind paa Livstid (hos Vespasiano er det blevet til »adskillige Hundrede«), og det er nok muligt, at det især er gaaet ud over de græske Haandskrifter, som den kun for Jura interesserede Pave neppe brød sig videre om. Men der blev dog ført Bog over Udlaa≠nene, og Hovedstokken af Samlingen kan endnu paa≠vises i Vaticanet. Synderligt forøget den har Calixtus dog sikkert ikke i sin kun 4aarige Regeringstid.

Heller ikke de to næste Paver, PIUS II og PAUL II, gjorde noget videre for det vaticanske Bibliothek. Pius II fornægtede vel ikke sin humanistiske Fortid, men de Bøger, han samlede, beholdt han selv privat og lod dem gaa i Arv til sin Familie; først under CLEMENS XI (1700—21) indgik hans græske Haand≠skrifter ved Kjøb i det pavelige Bibliothek.

En ny Æra for dette begynder først med SIXTUS IV (1471—84). Han gav Bibliotheket et nyt og bedre Lo≠

cale i Vaticanet og sørgede for dets Katalogisering ved den bekjendte Humanist PLATINA, hvis Indsættelse til Bibliothekar er fremstillet paa et berømt Maleri af MELOZZO DA FORLI. Under Platinas Ledelse blev der udarbejdet et dobbelt Katalog, et alphabetisk og et fagordnet. Det indeholder 1775 latinske og 770 græske Haandskrifter og stammer fra Aaret 1475. Derefter skulde altsaa Sixtus IV i Løbet af kun 4 Aar have bragt Bibliothekets Bestand op til meget mere end det dobbelte af, hvad den var under Nicolaus V; men denne Forøgelse er saa enorm, at man ikke kan værge sig mod den Tanke, at Inventaret over Nicolaus V's Samling ligesom det fra Eugenius IV's Tid kun omfatter en Del af, hvad Vaticanet dengang besad af Haandskrifter, maaske Pavens private Bibliothek. Ved Sixtus IV's Død var Bindtallet steget til 3650, men deri er ogsaa medregnet trykte Bøger.

Denne Samling, der har optaget i sig, hvad tidligere Paver havde tilvejebragt, er Grundstokken i det egenlige Vaticanske Fond *(fondo Vaticano)*, og der er ikke ret mange af de følgende Paver, der ikke har forøget den. Selv de to Mediceere LEO X og CLEMENS VII, som ellers mest sørgede for Familiens Bibliothek i Florenz, har dog ogsaa betænkt Vaticanet med et og andet Haandskrift. Under JULIUS II blev Localerne betydeligt udvidede. Ulykkesaaret 1527, da Carl af Bourbons Tropper paa Kejser Carl V's Vegne plyndrede Rom, voldte ogsaa de pavelige Samlinger og

Bibliotheket store Tab; men den udmærkede Biblio-thekar MARCELLO CERVINO (senere Pave MARCELLUS II) forstod at gjenoprette Tabet; han tilførte Bibliotheket ca. 500 Haandskrifter, tildels af de bortkomne. Mar-cello er den første, der fører Titlen *Cardinale biblio-tecario*, en Stilling, der i hans og ligesindedes Haand har været til megen Gavn for Bibliotheket, men alt-for ofte er blevet en Hæmsko for den virkelige Bi-bliothekar *(prefetto)* eller i bedste Fald en betydnings-løs Topfigur.[1]) Han forestod Bibliotheket 1548—55. Marcellos højre Haand var den dygtige og ualmin-deligt sympathetiske Calabreser SIRLETO, først Custos ved Bibliotheket, efter Marcellos Død selv Cardinal-Bibliothekar. Han samlede selv et udsøgt Bibliothek; men medens det efterhaanden var blevet Sædvane, at Embedsmændene ved Vaticanet lod dette arve de-res Bogsamlinger, indgik kun nogle faa af Sirletos græske Haandskrifter deri ved hans Død (1581); Ho-vedmassen blev stillet til Salg — bl. a. søgte Philip II af Spanien at erhverve den til Escorial — og havnede først 1748 efter at have passeret flere Hænder, i Vati-canet som en Del af Familien OTTOBONIS Bibliothek.

En betydelig Forøgelse, over 400 Haandskrifter, hvoriblandt saadanne Skatte som cod. Bembinus af Terents og Originaler af Petrarcas og Michelangelos

---

[1]) Da jeg første Gang skulde arbejde i Vaticanet, var jeg i min Ukyn-dighed meget stolt af en Anbefaling til Cardinal-Bibliothekaren, jeg havde skaffet mig. Folk, der kjendte Forholdene, fraraadede mig indstændigt at bruge den; den vilde kun volde mig Vanskeligheder.

Digte, fik *fondo Vaticano* under Clemens viii, da Fulvio Orsini, der havde havt en Stilling ved Bibliotheket, testamenterede det sin Samling (†1600); Bestanden af græske Haandskrifter blev derved bragt op til omtrent 1400 Bind. Under samme Pave blev det Katalog over den latinske Haandskriftsamling (med tilhørende Register), som endnu er i Brug, paabegyndt og et godt Stykke fremmet; det blev senere fortsat af Leo Allatius, der ogsaa udarbejdede et tilsvarende for de græske Haandskrifter.

Med det gamle vaticanske Fond forenedes ogsaa senere forskjellige mindre Erhvervelser, saaledes under Paul v (1605—21) Haandskrifter fra det gamle Kloster *Bobbio,* fra *Collegium Graecum* og andre kirkelige Institutioner i Rom og fra *Grottaferrata,* under Pius vi (1775—99) Haandskrifterne fra det græske Kloster *S. Basilio* i Rom, hvor de sørgelige Rester af de basilianske Klosterbibliotheker i Calabrien var bragt i Sikkerhed, og endelig under Leo xii (1823—29) Familien Colonnas Bogsamling.

Hertil maa endnu føjes, at Samlingen af Haandskrifter paa orientalske Sprog, som hidtil havde været tilfældig og ubetydelig, under Clemens xi (1700—21) blev systematisk udvidet ved Opkjøb af Haandskrifter i Orienten. Ogsaa hans Efterfølger Innocenz xiii interesserede sig for denne Samling, der senere blev katalogiseret af Brødrene Assemani; de 3 Bind af deres Katalog, der udkom 1756—59 (et fjerde gik

tilgrunde ved Ildebrand), var indtil Leo XIII den eneste offenliggjorte Bogfortegnelse fra Vaticanet.

Meget omfangsrigere end disse Forøgelser af *fondo Vaticano* var Tilvæxten ved Erhvervelsen af hele Bi= bliotheker, som ifølge et meget fornuftigt Princip hol= des adskilte derfra med egen Nummerering som sær= skilte Fonds.

1622 forærede MAXIMILIAN I, der havde laant Penge af Paven, GREGOR XV det pfalzgrevelige Bibliothek *(Bibliotheca Palatina)* i Heidelberg, som Tilly havde erobret; Leo Allatius bragte det til Rom 1623. ALEX= ANDER VII kjøbte 1658 det fortrinlige Bibliothek, som Hertugerne af URBINO havde samlet. 1690 kjøbte ALEX= ANDER VIII Dronning CHRISTINES Haandskriftsamling *(codices Reginenses)*, som hun efter sin Overgang til Katholicismen havde bragt med sig til Rom. BENE= DICT XIV erhvervede, som allerede berørt, 1748 det *Ottobonianske* Bibliothek, som væsenligt stammede fra Hertugen af ALTEMPS (ɔ: Hohenems), og hvori Sir= letos Haandskrifter udgjorde den værdifuldeste Del. Endelig er for en halv Snes Aar siden det *Barberinske* Bibliothek indgaaet i Vaticanets som en Afdeling for sig.

Med disse Forøgelser er Bibliotheca Vaticana vist= nok den største Samling af græske og latinske Haand= skrifter, der existerer. Dets Historie forklarer, hvor= for Værdien af dets Haandskrifter er saa overorden= ligt forskjellig. Ved Siden af de største og sjeldneste

Skatte, som er erhvervede itide, mens Markedet endnu var uberørt, dels af Paverne selv dels af de udmærkede Kjendere, hvis gjennem aarlangt Arbejde og Ofre tilvejebragte Samlinger er flydt ind deri, indeholder det fra de samme Kilder en Mængde Renaissanceafskrifter efter endnu existerende Haandskrifter, tildels i Vaticanet selv; de er naturligvis uden Værd.

Siden *Il sacco di Roma* 1527 er kun *en* større Ulykke overgaaet det Vaticanske Bibliothek, og den var endda heldigvis kun forbigaaende; 1797 maatte PIUS VI i Freden i Tolentino overfor BONAPARTE gaa ind paa, at 500 Haandskrifter blev overladt Franskmændene og ført til Paris. Hvem der saa end er Ophavsmand til denne Tanke, maa det indrømmes, at de Mænd, der udførte den, har været beundringsværdigt sagkyndige; de Haandskrifter, de udvalgte af Vaticanerbibliothekets Afdelinger, er alle af første Rang. Efter Napoleons Fald 1815 blev de næsten alle leverede tilbage; de bærer endnu Pariserbibliothekets Stempel paa første Side som et Minde om deres lille Udflugt til Paris. Mellem dem var ogsaa nogle fra det palatinske Bibliothek; dem gav Paven paa Anmodning af Universitetet i Heidelberg tilbage til deres Hjemstavn og føjede dertil nogle latinske Haandskrifter af local Interesse og alle de højst værdifulde tyske.

De Skatte, som efterhaanden samlede sig i *Biblio-*

teca Vaticana, blev i Renaissancen i Overensstemmelse med Tidsaanden forvaltede yderst liberalt; de bevarede Registre over Udlaan viser, at det saa godt som til enhver Tid var muligt for studerede Folk at laane selv meget værdifulde Haandskrifter hjem til Studium eller Afskrivning, sædvanligt mod Caution eller Deponering af Værdigjenstande, saaledes som det f. Ex. ogsaa var Brug i BESSARIONS Bibliothek i Venedig; der er endog Spor af, at man i 16. Aarhundrede lod skrøbelige Haandskrifter afskrive for at kunne laane Copien ud istedenfor Originalen, naar denne ikke taalte for megen Berøring. De Fordringer, som et bevaret Reglement fra ca. 1500 stiller til dem, der studerede i selve Bibliotheket, kan heller ikke kaldes ubillige; de maa ikke skændes eller larme, ikke skræve over eller træde paa Pultene[1]), og naar de har læst, hvad de vil, skal de lukke Bogen og lægge den ordenligt paa Plads; Overtrædelser heraf straffes med »Bortvisning med Skam« og Adgangsforbud for Fremtiden.

MONTAIGNE, der besøgte Bibliotheket 6. Marts 1774, siger udtrykkeligt, at han ikke havde mindste Vanskelighed ved at faa Adgang, blev ført omkring af en »jantilhomme« og fik alting at se, ogsaa et Senecahaandskrift, som den franske Gesandt aldrig havde faaet Lov til at se; Bibliotheket er efter Montaignes

[1]) Haandskrifterne laa lænkede paa lave Pulte, saaledes som det endnu er Tilfældet i Bibliotheca Laurenziana i Florenz; nu opbevares de i lave, lukkede Skabe. Endnu MONTAIGNE saa dem »attachés sur plusieurs rangs de pupitres«.

Ord aabent »næsten hver Morgen«, og enhver kan frit søge de Oplysninger, han ønsker.

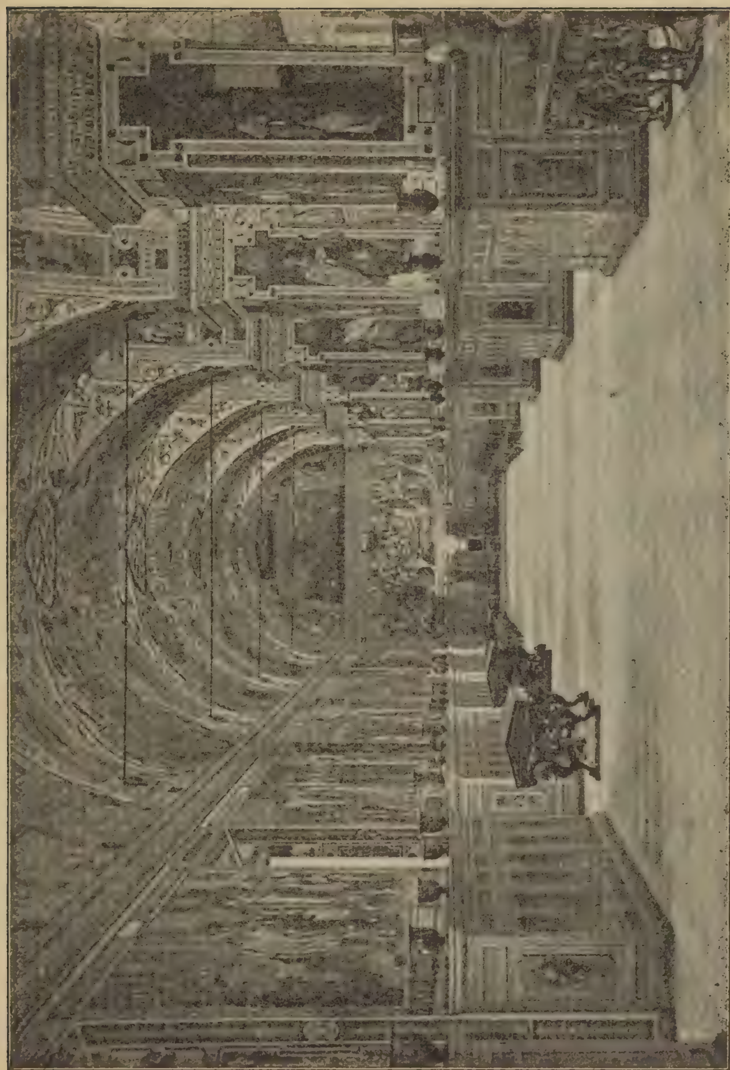
I Tidens Løb blev Forholdene ganske vist anderledes; man giver navnlig den for sine Palimpsest-Fund berømte ANGELO MAI, Bibliothekar fra 1819, Skylden for, at de liberale Traditioner blev brudt. Udlaan finder, saavidt vides, overhovedet ikke mere Sted eller dog saa sjeldent, at det ingen praktisk Betydning har for almindelige Mennesker. Men ellers var man, saa langt min Erindring rækker tilbage, i Grunden vel stillet, naar man først havde faaet Foden indenfor paa en ærbødig Ansøgning (der forresten i Reglen ikke blev formelt besvaret), og naar man ikke lod sig forknytte af den gamle Bulderbasse Monsign. CICCOLINI, der var *prefetto* i Firserne; han var i Virkeligheden Godmodigheden selv. Den eneste virkelige Gene var, at det var forbudt at benytte de egenlige Kataloger; man var henvist til de alphabetiske Registre og kunde derfor aldrig vide, hvad et Haandskrift indeholdt, før man havde det i Haanden, og det var ikke velset, naar man forlangte for mange kort efter hinanden eller sad med flere paa *en* Gang. Trykte Kataloger existerede ikke, og man kunde ikke lade være med at ængstes ved Tanken om, hvor meget der afhang af de gamle Registratorers Omhu og Paalidelighed; havde de overset et Haandskrift eller blot et Stykke deri, var det saagodtsom forsvundet og tabt. Det eneste Katalog, man ved særlig Begunstigelse kunde faa Lov at be-

nytte, var Fortegnelsen over det gamle Vaticanske Fonds senere Erhvervelser, som ikke var optagne i Registrene fra 17. Aarh.; men sad man for længe med det, kunde det nok hænde, at den tykke Bibliothekar Bollig[1]) ulejligede sig ned af sin Stol og kom hen og bankede en paa Skuldren med en Paamindelse om, at det ikke var tilladt at skrive Kataloget af. I den da- værende Læsesal, som senere blev brugt som Forvæ- relse, var der meget daarligt Lys; ved Vintertid var der egenligt kun 2 Vinduespladser, hvor man kunde se ordenligt. Der var derfor et rent Kapløb mellem de besøgende om at occupere dem, og det var et yndet Trick at passe Pater Bollig op ved Indgangen til Va- ticanet, naar han langsomt og værdigt kom skridende nogle Minuter før den regulaire Aabningstid; da han havde sin egen Nøgle, kunde man saa i Samtale med ham slippe ind lidt før de andre og besætte de attraa- ede Pladser. Hundekoldt var der om Vinteren tiltrods

---

[1]) Denne elskelige Rhinlænder (S. J.) var i sin Tid bleven ansat paa Grund af sine Kundskaber i orientalske Sprog; da jeg lærte ham at kjende, var han vist forlængst ophørt med at arbejde. Jeg benytter Lejligheden til at redde fra Forglemmelse et Par Ytringer af ham, der charakteriserer hans lykkelige Quietisme. Da den stridbare Orientalist Lagarde var død, sagde han: »Er hat sich sehr bemüht; einige haben ihn gemocht, andere haben ihn nicht gemocht; was hat er nun davon?« I sine sidste Aar boede Bollig i det af Fyrst Massimi stiftede Collegium ude ved Jernbanestationen. Da jeg engang besøgte ham der, viste han mig stolt sit W. C. med den Be- mærkning: »Wenn ich hier sitze, sehe ich rechts das Albanergebirg, links die Sabinerberge; das hat nicht jeder«. Ved Læsningen af de mange daglige Gade-Ulykkestilfælde i *Messagero* hengav han sig til taknemlige Betragt- ninger over den Lykke, at han hver Dag slap uskadt hjem (i Droske) fra sin anstrængende Bibliothekstjeneste.

for et stort og pragtfuldt Renaissance-Kulbækken midt i Læsesalen. En anden Ting, der voldte en Sorger, var den korte Arbejdstid og de mange Ferier, som for uindviede ikke altid var til at forudse; jeg mindes endnu den ondskabsfulde Glæde, hvormed Tjeneren pegede paa de rødt understregede Dage i Vægkalenderen og meddelte os, at nu havde vi (og han) fri saa og saa længe. Men naar det virkeligt kneb med ens Tid, var det ikke umuligt at opnaa længere Arbejdstid ved Pater Bolligs Hjælp; han satte Pris paa saaledes at vise sin Indflydelse, især da han, mens Monsign. Carini var *prefetto*, gjorde Fordring paa som den ældre i Tjenesten at indtage en Slags sideordnet Stilling. Jeg bevarer i taknemlig Erindring, hvorledes den choleriske Sicilianer Carini sad troligt og frøs et Par Timer hver Dag i en hel Paaskeferie for at skaffe et Par Bibliotheksrotter extra Arbejdstid, og for mine Ører lyder endnu det skarpe *andiamo*, hvormed han brød op, naar han ikke kunde holde det ud længere. I en vis Periode var Grunden til, at Bibliotheket lukkedes Kl. 12, den, at Leo XIII ved den Tid lod sig bære gjennem Læsesalen ned i sin Have. Sammen med en katholsk Arbejdsfælle har jeg Maaneder igjennem dagligt havt den Ære at overvære dette højtidelige Skuespil; vi var fortvivlede, naar daarligt Vejr afkortede Pavens Ophold i Haven; for, naar han var baaret tilbage, lukkede Tjenerne Bibliotheket og jog os ud. Pater Bollig, der havde skaffet os den forlængede Ar-

bejdstid, fortalte senere, at Paven havde erkyndiget sig om, hvad det var for to Fyre, han altid saa paa Vinduespladserne i Bibliotheket, og da man strax tilbød at fjerne os, havde han godmodigt svaret: Nej, lad dem kun sidde.

Under LEO XIII blev Forholdene væsenligt forbedrede. Han paabød først og fremmest, at Katalogerne skulde trykkes; for de mindre, selvstændige Samlingers Vedkommende er dette tildels allerede sket, idetmindste hvad de græske Haandskrifter angaar, og for den vigtigste Del, det gamle *fondo Vaticano*, er Arbejdet i gode Hænder. Naar det engang bliver færdigt, vil en uberegnelig Mængde nyttige Oplysninger blive let tilgængelige. Bibliothekets Historie foreligger oplyst for vigtige Perioders Vedkommende. Foruden DE ROSSIS[1]) og CARINIS[2]) Oversigter har FR. EHRLE[3]) udførligt behandlet Tiden til den Avignonske Periodes Ophør, og franske Videnskabsmænd har fremdraget en Mængde vigtige Actstykker til Bibliothekets Historie i 15. og 16. Aarhundrede.[4])

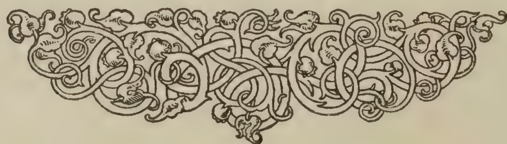
Et andet betydeligt Fremskridt, som skyldes LEO XIII, er Oprettelsen af et rigt Haandbibliothek, der er let tilgængeligt for dem, der arbejder i Haandskriftsam-

[1]) *La biblioteca della Sede Apostolica.* Roma 1884. [2]) *La biblioteca Vaticana.* Roma 1892. [3]) *Historia bibliothecae Romanorum Pontificum tum Bonifatianae tum Avenionensis.* I. Romae 1890. [4]) *Müntz* et *Fabre, La bibliothèque du Vatican au XVe siècle.* Paris 1887. *Müntz, La bibliothèque du Vatican au XVIe siècle.* Paris 1886. *Batiffol, La Vaticane de Paul III à Paul V.* Paris 1890.

Paa disse Arbejder beror nærværende korte Oversigt.

lingen, og hvor endog Damer faar Tilladelse til at studere ikke blot de trykte Bøger men ogsaa Haand=skrifter; tidligere fik Damer kun vanskeligt Adgang og aldrig til den egenlige Læsesal. Alle de skrevne Inventarer og Kataloger er nu frit tilgængelige, i den nyindrettede Læsesal er der baade Lys og Varme nok, og de nødvendige Formaliteter ved Opnaaelse af Ar=bejdstilladelse er reducerede til det mindst mulige. Overhovedet er Vaticanerbibliotheket under Pater Ehrles (S. J.) intelligente Ledelse blevet et af de bedst administrerede i Verden. I alt, hvad der angaar Con=servering og Reparation af Haandskrifter, gaar det i Spidsen; efter Turiner Bibliothekets Brand blev Ehrle tilkaldt for at hjælpe med at redde de haardt medtagne Haandskrifter — til stor Ærgrelse for de radicale itali=enske Aviser.

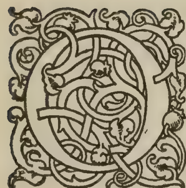
Men Pater Ehrle har tillige med Videnskabsmandens Forstaaelse af et saadant Bibliotheks Opgave indført en liberal Imødekommen af alle rimelige Krav, som sik=kert vil holde sig under hans Efterfølger, nu da han er traadt tilbage for at fuldende sin længsels=fuldt ventede Bibliothekets Historie.

BOGSAMLERMANIEN I ENGLAND FOR HUNDREDE AAR SIDEN

ROXBURGHE⸗AUKTIONEN OG ROXBURGHE⸗KLUBBEN

Af SVEND DAHL

NSDAG den 17. Juni 1812 var der et livligt Rykind i det Hus i St. James Square i London, som havde tilhørt den afdøde Hertug JOHN AF ROXBURGHE. Allerede i længere Tid havde der hver Dag fra Morgenstunden til langt ud paa Eftermiddagen været holdt Auktion over hans store Bibliotek, og Spisesalen, hvor Auktionen foregik, havde været fyldt af et broget Publikum af Bogsamlere og Boghandlere. Hidsige Kampe havde fundet Sted, thi i denne glimrende Bogsamling var næsten hvert eneste Værk i Stand til at ægge Samlernes Begær og anspore deres Købelyst, og Buddene var efter de første Dages Forløb naaet op til Højder, som vakte Forbavselse selv hos de kyndige, der var mødt med store Forventninger.

Men den 17. Juni var Trængselen i Spisesalen større end nogensinde før og Luften ladet med Spænding; enhver vidste nemlig, at denne Dag vilde bringe Auktionens største Sensation: Salget af det eneste kendte fuldstændige Eksemplar af den ældste daterede Udgave af BOCCACCIO's Decameron, trykt af VALDARFER

i Venedig 1471. Eksemplaret, der var godt uden at være særlig fint, og indbunden i et falmet gult Maroquinbind, var købt af en af Hertugens Forfædre for 100 Guineas; man vidste, at den franske Bibliotekar VAN PRAËT havde udtalt sin Beklagelse over, at det ikke fandtes i Bibliothèque Impériale, og det var en almindelig Antagelse, at NAPOLEON havde en Kommissionær ved Auktionen; Rygtet havde allerede hertil udpeget en Boghandler ved Navn NORNAVILLE, der havde vakt Opmærksomhed ved at købe gamle engelske Tryk til meget høje Priser.

Efter at Auktionarius i en lille Tale havde fremhævet Bogens ualmindelige Værdi og saaledes beredt Sindene til den højtidelige Stund, lød det første Bud: 100 Guineas, og efter en kort Pause faldt hurtigt en Række Bud, som bragte Summen op til 500 Guineas[1]). Alles Øjne var nu rettet mod de to fornemste blandt de tilstedeværende Samlere, Lord SPENCER og Markis'en af BLANFORD, thi disse — to af Samtidens ivrigste og rigeste Bibliofiler — havde i Forvejen erklæret sig for Liebhavere til Skatten, og det varede heller ikke længe, før de var alene om at byde. Spencer havde budt 1000 Guineas, Markis'en lagde 10 til, og snart var man naaet saa vidt, at Markis'ens Bud lød paa 2000 Pd. St. Et Øjeblik syntes Spencer at tøve, han talte et Par Ord med sin Søn, som stod ved Siden af ham, og bød saa 2250 Pd. Spændingen var nu paa sit

[1]) 1 Guinea = 21 sh., 1 Pd. St. = 20 sh.

højeste, og der var Dødsstilhed i Salen, da Markis'en roligt sagde sit sædvanlige »Ten«. En længere Pause fulgte, men da Spencer vedblev at tie, faldt Hammeren — Valdarfers Boccaccio var solgt for 2260 Pd. Under almindeligt Bifald fra Forsamlingen trykkede de to Konkurrenter hinanden i Haanden. Det viste sig senere, at den mystiske Hr. Nornaville var ganske uden Forbindelse med Napoleon, der sikkert ogsaa havde andet at tænke paa end engelske Inkunabler; det var Hertugen af DEVONSHIRE, der havde benyttet ham som Kommissionær, men Hertugen havde ikke villet give mere end 600 Pd. for Boccaccio-Udgaven, og Hr. Nornaville havde saaledes været afskaaret fra at deltage i den spændende Kamp.

Hele Roxburghe-Auktionen varede i 42 Dage og indbragte alt i alt 23397 Pd. St. eller henved 6 Gange saa meget som det havde kostet Ejeren at tilvejebringe Samlingen. Det var især den skønlitterære Afdeling med de talrige gamle engelske Tryk, der bidrog til dette storartede Resultat. Samme Dag som Boccaccio-Salget fandt Sted, blev saaledes et defekt Eksemplar af den af Caxton i 1471 trykte »Recuyell of the Historyes of Troye«, den ældste trykte Bog paa Engelsk, tilslaaet Hertugen af Devonshire for ikke mindre end 1060 Pd. St., — Hertugen af Roxburghe havde faa Aar i Forvejen købt den for 50 Pd.[1]) Men Roxburghe-

---

[1]) Man kender ialt 20 Eksemplarer af dette Værk, hvoraf kun tre er fuldstændige. I 1885 blev et af de defekte solgt for 1820 Pd.

Auktionen var kun et Led — omend det mest straalende — i en lang Kæde af store Bogauktioner, som i Aarene omkring Aarhundredskiftet satte talrige Bøger i Cirkulation i England og udviste en hidtil ukendt »Hausse« i Bogpriserne. Alene i Tiden fra November 1806 til November 1807 solgtes der ved Auktioner hos tre af de største Londoner-Firmaer ialt ca. 150000 Bd. Krigen havde afspærret England og standset Tilførselen af Bøger fra Fastlandet; ganske naturligt steg Priserne da paa de Bøger, som fandtes i Landet, og som det ofte gaar, virkede den ene Auktion stimulerende paa den anden, Samlermanien voksede med Priserne og de med den — vi behøver ikke at se udenfor vore egne Vinduer for at træffe Eksempler af lignende Art. Men da Feberen havde raset en Tid, indtraadte en naturlig Reaktion, og med Krigens Ophør vendte normale Forhold tilbage. Da Valdarfers Boccaccio efter Markis'en af Blanfords Død i 1819 atter kom paa Auktionsbordet, solgtes den for kun 918 Pd. St., og Køberen var ingen anden end Lord Spencer, der saaledes ved at vente i syv Aar havde sparet over 1300 Pd. Det er et slaaende Eksempel paa de lunefulde Svingninger, Bogpriser ofte kan være undergivet, og det er tillige et Bevis for, at »Roxburghe-Perioden« var ved at ebbe ud.

Men der kom senere hen atter Tider, da Samlermanien voksede og drev Priserne i Vejret; i de sidste Aartier af det 19. Aarhundrede afløste saaledes den

ene store Auktion den anden, og ved Salget af Baron SEILLIÈRE's Bibliotek i 1877 naaedes den højeste Gen⸗nemsnitspris, nogen engelsk Bogauktion har kunnet opvise, nemlig 16 Pd. St. pr. Bind. Valdarfers Boccaccio har heller ikke kunnet holde Rekorden som den højest betalte Bog; i 1884 betalte den berømte Antikvar QUA⸗RITCH paa Thorold⸗Auktionen 4950 Pd. St. for det af Fust og Schöffer 1459 trykte Psalterium; Bogen skal endda senere være solgt af Quaritch for 5256 Pd.

Samme Dag som Valdarfers Boccaccio var bleven solgt, mødtes om Aftenen i Restaurationen »St. Albans Tavern« en lille Kreds af Venner, atten i Tal, for at fejre Dagens Begivenhed. Ophavsmanden til dette bibliofile Symposium var en Præst ved Navn THO⸗MAS FROGNALL DIBDIN, en af de sikreste Stamgæster ved Tidens mange Bogauktioner og vel kendt blandt alle Bogsamlere som Forfatter til den mærkelige »bi⸗bliografiske Roman« »*Bibliomania or Book Madness*«, der allerede havde oplevet to Udgaver (1809 og 1811). Bogen er inddelt i 6 Afsnit med Titlerne: The Eve⸗ning Walk, The Cabinet, The Auction Room, The Li⸗brary, The Drawing Room og The Alcove, og den bestaar af en Række Samtaler mellem Personer, i hvilke Dibdin under romantiske Navne — Lysander, Phile⸗mon, Quisquilius, Lisardo, Lorenzo o. fl. — fremstil⸗ler sig selv og sine Venner. Indholdet af Samtalerne,

der er ledsagede af mange og lange Noter, strækker sig over alle Felter af Bogkundskaben; i sidste Afsnit, Alkoven, behandles »Symptomerne paa den Sygdom, som kaldes Bibliomani og Midler til dens Helbredelse« — den »Sygdom« altsaa, som netop i disse Aar havde bredt sig saa stærkt og just paa denne Dag — »Bogkampenes Waterloo-Dag«, som Dibdin kalder den i sin Skildring af Roxburghe-Auktionen — kulminerede i Boccaccio-Salget.[1])

Dibdin havde formaaet sin høje Velynder Lord Spencer til at præsidere ved Middagen, og Lorden syntes at være kommen sig helt igen efter sit Nederlag. Stemningen var munter, og et Forslag om at gøre denne Dag til en aarlig tilbagevendende Festdag blev modtaget med levende Bifald. Saaledes kom da »*The Roxburghe Club*«, den ældste af alle Bogklubber, til Verden. Spencer blev dens første Præsident, Dibdin dens Vicepræsident.

DIBDIN, en Nevø af Digteren Charles Dibdin, var dengang 36 Aar gammel og Indehaver af et beske-

---

[1]) Symptomerne paa »Sygdommen« er Lidenskab for 1) Eksemplarer paa stort Papir, 2) ubeskaarne Eksemplarer, 3) Eksemplarer med Billeder eller Udklip, der oplyser og kommenterer Indholdet, 4) Unica, 5) Eksemplarer paa Pergament, 6) Første-Udgaver, 7) Eksemplarer med Trykfejl eller andre Afvigelser fra de normale, 8) Inkunabler, 9) Privattryk og endelig 10) Lidenskaben for at besidde *alle* Udgaver af et Værk. Som Midler mod Sygdommen angives bl. a. at genoptrykke sjældne Bøger, at oprette offentlige Biblioteker, at studere Bibliografi og at lægge mere Vægt paa Bøgernes indre Værd end paa deres ydre Egenskaber. Som man vil se, er Dibdins Begreb »Bibliomani« ikke skarpt adskilt fra, hvad man ellers betegner som Bibliofili.

dent Landsbypræsteembede. Allerede i en ung Alder var han bleven greben af boglige Interesser, og hele sit Liv igennem udfoldede han ved Siden af sin Præste=gerning en utrættelig litterær Virksomhed som Biblio=graf. Han er paa dette Omraade noget helt for sig selv, thi hans Værker er ikke af samme Art som en Pan=zers eller en Brunets; de er snarere Kauserier over alle Slags Emner fra Boghistorien og Bibliofilien, og de talrige bibliografiske Oplysninger, de indeholder, maa søges i de vidtløftige Noter, som ledsager Teksten. Det gælder som nævnt allerede hans »Bibliomania«, og det gælder i endnu højere Grad det store tre Binds Pragtværk, han udgav i 1817 »*The Bibliographical De=cameron; or Ten Days pleasant Discourse upon illumi=nated Manuscripts, and Subjects connected with Early Engraving, Typography, and Bibliography*«. Efter sit store Forbillede er det delt i 10 »Dage«, som optages af Samtaler mellem de samme Personer, der optraadte i »Bibliomania«, og hver Dag er helliget et bestemt Emne; størst Interesse frembyder den niende Dag, hvis Emne er »*Characters of deceased and living Book=Auction=loving Bibliomaniacs. Of Book=Sales by Auction since the Year 1811*«. Stilen er som altid hos Dibdin noget søgt og af en trættende Vidtløftighed, over=broderet som den er med Allitterationer og Citater af klassiske Forfattere, og Værkets Værdi staar ikke paa Højde med dets kostbare Udstyrelse. Men det maa have passet til den Kreds, det henvendte sig

til, thi det fandt ligesom »Bibliomania« en velvillig Modtagelse og blev hurtig udsolgt.[1]) Selv tillægger Dibdin sin litterære Virksomhed stor Betydning; flere Steder i hans Erindringer (*»Reminiscences of a literary Life«* Part 1-2. 1836) træffer man Vidnesbyrd derom; bl. a. nærer han ingen Tvivl om, at Indtægten af Roxburghe-Auktionen vilde være bleven 5000 Pd. St. lavere, hvis hans Bog »Bibliomania« ikke havde beredt Jordbunden. Beskedenhed var ikke Dibdins stærke Side, men en ægte, omend lidt naiv Begejstring for Bøger og Bibliofili kan man ikke frakende ham, saa lidt som man tør tvivle om, at han har formaaet at meddele adskillige af sine samtidige noget deraf.

Roxburghe-Klubbens Præsident George John Spencer var en af Tidens mest storstilede Bogsamlere, ja maaske den største — og det vil sige en Del, thi det attende Aarhundrede igennem (i England som andre Steder Privatbibliotekernes Storhedstid) var der skabt en Række pragtfulde Samlinger, som hver paa sit

[1]) Dibdins Værker nyder ikke længere nogen synderlig Anseelse, og at der ogsaa i hans Samtid har været Folk, hvem hans litterære Jargon faldt for Brystet, derom vidner en vittig Parodi paa et af hans Værker, som den bekendte Forfatter til »En Opiumsæders Bekendelser« de Quincey offentliggjorde i *»The London Magazine«* 1825. Man finder her en tro Kopi af Dibdins Stil; blot drejer Talen sig stadig om Sko og Skotøjsbutikker i Stedet for om Bøger og Biblioteker. Ganske Dibdinsk er f. Eks. følgende Udbrud: »I shall not, while I have a sole to my foot, forget the extatic delight with which I first saw a sandal, the genuine »Pedilion« of Homer, now in the possession of Francis Douce Esq.« Ogsaa Dibdins talrige Fodnoter i anden og tredie Potens er karikeret, og Parodien slutter saaledes: »The book itself will be published in another volume by way of supplement.«

Omraade kappedes om Førstepladsen. Særlig var det i Aarhundredets sidste Halvdel bleven Mode at samle paa Inkunabler, og de ældste engelske Bogtrykpres⸗sers hidtil lidet paaagtede Frembringelser blev nu en Specialitet for mange Samlere.

Det egentlige Grundlag for Lord Spencers Biblio⸗tek var de Bøger, han i 1790 købte af Grev Reviczky. Denne rige ungarske Adelsmand havde paa sine Rej⸗ser i Europa erhvervet sig en enestaaende smuk Sam⸗ling af græske og latinske Klassikere; hans Hoved⸗passion var Første⸗Udgaver, og han lagde stor Vægt paa at faa Eksemplarer saa friske som om de lige havde forladt Pressen; haandskrevne Noter selv af berømte Forskere var ham derfor en Vederstyggelighed. Det var meget billigt Køb, naar Spencer fik hele denne kostelige Bogskat for 2500 Pd. St., men paa en vis Maade blev den ham dyr nok, thi den vakte hans slumrende Samleriver og gjorde ham til en af de mest utrættelige »Bog⸗Jægere«, der nogensinde har levet. Ogsaa han lagde megen Vægt paa smukke Eksem⸗plarer og købte gerne Dubletter, naar han derved kunde skaffe sig et bedre Eksemplar end det han alle⸗rede ejede. Desuden var han en stor Elsker af smukke Bind; han hørte til den berømte Bogbinder Roger Paynes største Kunder.

En Del af Spencers Bibliotek var installeret paa hans Slot *Althorp* i Northamptonshire, og her saa Dibdin det første Gang i Maj 1811; det vakte hans dybeste

Beundring, og mellem ham og dets Ejer knyttedes en mangeaarig Forbindelse, som blev af den største Be≈tydning for ham; Spencer gjorde ham til sin Biblio≈tekar og blev baade økonomisk og paa andre Maader hans trofaste Beskytter. I 1814—15 udgav Dibdin et Katalog over Biblioteket i 4 Bind, og senere supple≈rede han det i et Pragtværk med Titlen »*Ædes Althor≈pianæ*«, hvori han udførligt beskrev Slottet og alle dets Herligheder; gennem Dibdins Kataloger, der iøv≈rigt som alle hans Værker skæmmes af mange Unøj≈agtigheder, blev Spencers Bibliotek bekendt viden om ogsaa udenfor England. Spencer benyttede ogsaa ofte sin Bibliotekar, naar det gjaldt om at skaffe Samlin≈gen Forøgelser; mest bekendt er hans Sendelse til Stuttgart, i hvis kongelige Bibliotek der fandtes to Virgil≈Udgaver, som manglede i Spencers Samling; efter mange Forhandlinger med Bibliotekets Chef om at bytte dem med teologiske Værker blev Dibdin mod≈taget i Audiens hos Kongen, og han forebragte sit Ærinde i saa velvalgte Ord, at han snart efter kunde føre Skattene i Triumf til Althorp; Spencer var lykke≈lig, thi han ejede nu 15 Udgaver af Virgil trykte før 1476. Ogsaa den engelske Bogtrykkerkunsts ældste Frembringelser dyrkede han med Iver; Antallet af hans Caxton≈Tryk naaede tilsidst op til 57.

Han døde i 1834, og ingen af hans Efterkommere besad hans bibliofile Interesser; i 1892 saa det endda ud til, at det prægtige Althorp≈Bibliotek skulde dele

saa mange andre Privatbibliotekers Skæbne: at komme paa Auktionsbordet og blive spredt for alle Vinde. Den daværende Lord Spencer ønskede at afhænde det, og det viste sig vanskeligt at faa det solgt samlet. Men heldigvis meldte der sig i sidste Øjeblik en Liebhaver til hele Samlingen, nemlig Mrs. RYLAND i Manchester. Hendes afdøde Mand, Fabrikanten JOHN RYLAND havde testamenteret Byen sit Bibliotek til offentlig Brug, og Opførelsen af en Bygning til det var allerede i Gang, da Mrs. Ryland hørte, at Althorp-Biblioteket skulde sælges, og besluttede at købe det. »*John Rylands Library*« blev saaledes forøget med 40000 Bd., der skaffede det en Position i den videnskabelige Verden, som intet andet i moderne Tid oprettet Bibliotek har kunnet naa. Forøgelsen kostede Mrs. Ryland over 225000 Pd. St. eller 2½ Gange saa meget som Samlingen antages at have staaet Lord Spencer i.

Men tilbage til Roxburghe-Klubben! I de første Aar efter dens Stiftelse optoges en Del nye Medlemmer; dog maatte Medlemstallet ikke overskride 31. Det var altsaa et meget eksklusivt Selskab, ja saa eksklusivt, at man plejede at sige, at det var lettere at blive Pair eller komme ind i The Privy Council end at blive Roxburgher. Men blandt de udvalgte 31 fandtes ellers Folk af højst forskellig Art; der var højtstaaende rige og adelige Bogsamlere som Lord Spen-

cer, Markis'en af Blanford og Hertugen af Devonshire, og der var Folk i borgerlige Stillinger som Dibdin selv. Det Baand, der bandt dem til hverandre, var »Bibliomanien« — lidenskabelige Bogsamlere var de alle, hver efter sin Evne og Formue.

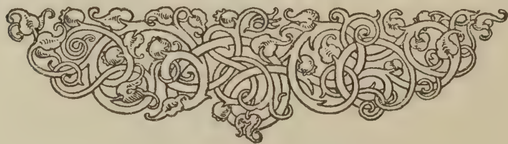
Med den Ære at være Roxburgher fulgte ogsaa en Pligt: hvert Medlem skulde bekoste en Udgave af en eller anden sjælden gammel Bog, optrykt i saa mange Exemplarer, som Klubben havde Medlemmer. I Begyndelsen kneb det med at faa denne Pligt, der skulde gaa paa Omgang i alfabetisk Orden, overholdt, men efterhaanden fremkom der dog en Del »Reprints«, de fleste rigtignok af ringe litterær Værdi, men paa Grund af det lille Oplag af saa meget større Raritetsværdi. Klubbens Udgivervirksomhed var præget af Dibdin, og naar man ser det Udvalg af Forfattere og Værker, der i en af hans Bøger »*The Library Companion*« er anført som Standard, faar man ikke megen Tillid til hans litterære Dømmekraft. Først senere hen, da Mænd som B. Botfield, Frederic Madden og G. W. Taylor blev de ledende, præsterede Klubben Udgaver af virkelig Betydning, saaledes den i 1828 fremkomne »*Havelock the Dane*«. Man forlod da ogsaa den Skik — eller rettere Uskik — kun at trykke saa mange Eksemplarer som der var Medlemmer; efterhaanden forøgedes Oplagene til 150 à 200. I godt og vel Hundrede Aar har Roxburghe-Klubben nu bestaaet, og en imponerende Række Værker er udgivet under dens Auspicier;

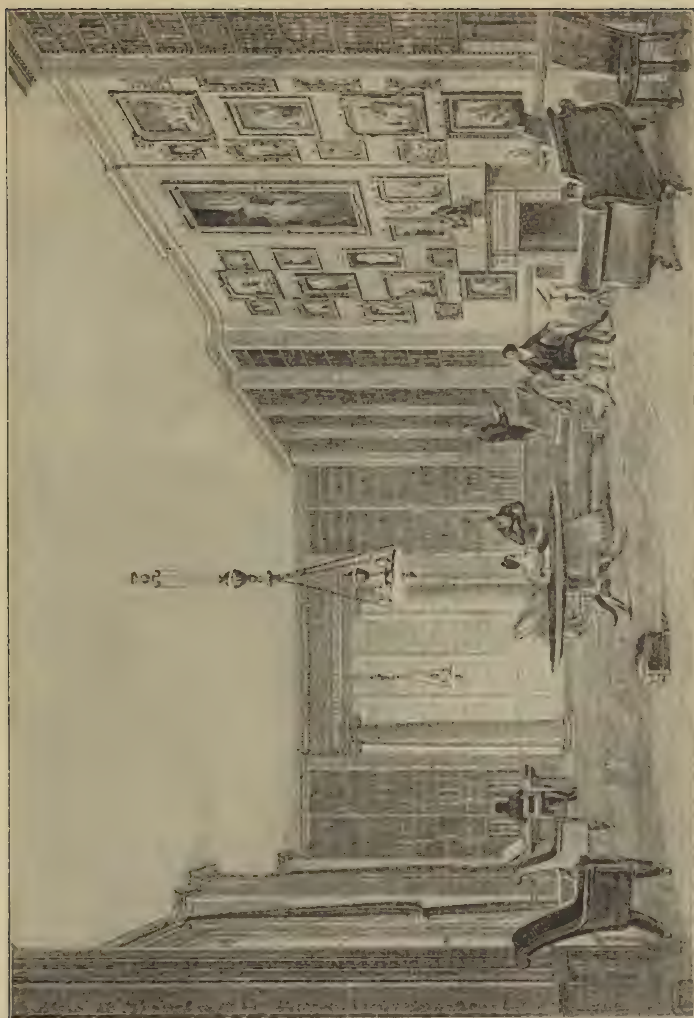
kun faa Bogsamlere kan rose sig af at eje en fuldstændig Samling af dem. Men størst Betydning har Klubbens Udgiverarbejde maaske haft ved at inspirere til Dannelsen af andre Selskaber med lignende Formaal — den af WALTER SCOTT stiftede »*Bannatyne Club*« og »*The Maitland-Club*« er de ældste Eksempler derpaa —, thi gennem disse Selskaber har Bibliofilien ydet Videnskaben mangen en værdifuld Haandsrækning.

Hvad Roxburghe-Klubben i dens ældste Periode foretog sig ved Siden af sin Udgivervirksomhed var efter de bedste Mønstre dækket af Medlemmernes Tavshedspligt. Den Smule, man kender til dens indre Liv, tyder paa en vis Lighed med den berømmelige »Pickwick-Klub«s. Et vigtigt Punkt i dens Ceremoniel var en lang Række bestemte Skaaler, begyndende med »The Immortal Memory of John Duke of Roxburghe«; derefter kom en Skaal for Valdarfer, for Gutenberg, Fust og Schöffer, for Caxton og andre berømte Bogtrykkere og endelig Skaalen for »The Cause of Bibliomania all over the World«. Ved de aarlige Sammenkomster har der sikkert været rig Lejlighed til at benytte denne Serie »Toasts«, thi Roxburgherne vidste nok, hvilke kulinariske Forpligtelser et saa eksklusivt Selskab havde at varetage. En af dem, JAMES HASLEWOOD, efterlod ved sin Død en Del Optegnelser om Klubbens Møder, og til alt Uheld faldt de i Hænderne paa Udgiveren af Tidsskriftet »Athenæum«, hvor et Uddrag af dem blev offentliggjort, til

Trods for at de, som Dibdin siger, var »the reposi-tory of private confidential communications«. En af Middagene kostede i Følge Haslewood 5 Pd. 14 sh. pr. Kuvert, men Spisesedlen indeholdt ganske vist ogsaa Skildpadde, kogt paa fem forskellige Maader, Pighvar, Solfisk og Kuller, Lam, kogte Høns og Skinke. Det er forstaaeligt, at Haslewoods ufrivillige Afslø-ringer hos mange fremkaldte et spottende Smil over den fornemme Klub, og dog — kan man tvivle om, at de gæve Roxburghere har sat deres Middage til Livs i den faste Overbevisning at tjene »The Cause of Bibliomania«?

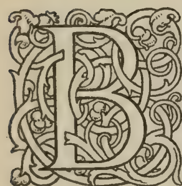
Trods disse Genvordigheder har Roxburghe-Klub-ben vist sig i Besiddelse af fuld Livskraft; den Dag i Dag regnes den for den fineste af de mange engelske Bogklubber, og dens 40 Medlemmer hører alle til Spidserne indenfor Aristokratiet og den litterære Ver-den. Med ægte engelsk Respekt for Traditionen mø-des de en Gang hvert Aar til en festlig Middag i Restaurationen »St. Albans Tavern«.

OM OG OMKRING F. HENDRIKSEN SOM BOGKUNSTNER

Af GUSTAV PHILIPSEN

OGTRYKKUNSTEN sprang som dens høje Værneguddom fuldt rustet ud i Verden. Dens første Frembringelser er tillige blandt dens skønneste. Gutenbergs 42=liniede Bibel taaler Sammenligning med alt, hvad der senere er udgaaet fra et Bogtrykkeri. Dette er nøjere beset ikke saa vidunderligt; de tidligste Tryk klyngede sig saa tæt som muligt op ad Samtidens smukkeste Haandskrifter, og gennem en to Tusind Aar lang Udvikling var der i Haandskriftkunsten skabt en Tradition, en fast og sikker Kunstfølelse, som gør det forstaaeligt, at der endnu adskillige Aartier efter den nye Kunsts Fremkomst fra gamle Bogelskere høres Beklagelser over, at »dette har dræbt hint«.

Ved Siden af de store Folianter i Kappestrid med Kalligraferne giver Bogtrykpressen sig imidlertid i Lag med en helt anden næsten modsat Opgave, Mangfol=diggørelsen af Døgnets Frembringelser, Flyvebladet i videste Forstand, og faa Decennier efter bliver denne Gerning den vigtigste, under Reformationstidens stærke kirkelige og politiske Brydninger.

Det er i denne Skikkelse, at vi først møder Bogtryk=ket paa dansk Grund, Beretninger om de nyeste op=

sigtvækkende Begivenheder, lidt senere Protestanters og Katolikers Stridsskrifter og Smædeviser, Salmer og Prædikener; det varer forholdsvis længe, før der i Danmark trykkes Værker, der staar Maal med Ud⸗landets Bogkunst.

Der er heri noget næsten typisk for dansk Bog⸗væsens Stilling gennem Tiderne. Som der ikke er gjort et eneste virkelig pragtfuldt Miniaturhaandskrift paa dansk Grund, saaledes er der ikke et eneste betydeligt dansk Bogtryk fra den egenlige Inkunabelperiode; Danmark har hverken da eller senere skabt en eneste for det ejendommelig Skrifttype, det har aldrig frem⸗bragt en Bogtrykker med Verdensry. Det tør da vel siges, at af Bogtrykkerkunstens to Hovedfunktioner har i vort Fædreland Trykværket som Meddelelses⸗middel haft Overvægten over Bogen som Kunstværk.

Dette er tilsyneladende anderledes i det 17. Aar⸗hundrede. Efter Reformationstidens rige Folkeliv føl⸗ger det lærde Tidsrum med dets anseelige sværtbevæb⸗nede Folianter i det gamle fremmede Tungemaal. Men det er dog kun i uegenlig Forstand, at disse kan med⸗regnes til den levende danske Literatur.

Først Ludvig Holberg grundlægger det, der kan kaldes en Literatur, et Bogmarked i moderne For⸗stand, til hvilket vi endnu staar i virksom Forbindelse. Han forsyner selv Læseverdenen med Skrifter paa de fleste Literaturomraader, Digte, Dramaer, Eventyr, Historieværker, moralske Skrifter o. s. v.; ved sit For⸗

billede aabner han Sluserne for den vesteuropæiske Oplysningsaand; der kommer fra nu af Sammenhæng i Udviklingen; fra da af kan dansk Bogliv, dansk Boghandel dagtegnes; flere endnu bestaaende Virksomheder tog da sin Begyndelse. Hvad der er af god og sammenhængende Tradition i dansk Bogvæsen gaar tilbage til det 18. Aarhundrede og ikke længere.

Men om der end i Aarhundredets sidste Halvdel frembringes Bøger, som vel kan lade sig se, omhyggelig trykte, vel udstyrede og billedsmykkede, om man end allerede begynder at udgive danske Forfatteres samlede Værker — det sikreste Vidnesbyrd om, at man er naaet til Erkendelse af at eje en Literatur —, om end Tilvejebringelse af store private og offentlige Bogsamlinger vidner om Kærlighed til Bogen og dens Kunst, møder vi dog ikke en enkelt Personlighed, der giver Faget Love, bestemmer og behersker den kunstneriske Udvikling.

Det har forekommet mig nødvendigt i de foranstaaende Linier at give et af de med Rette saa ilde anskrevne vidtskuende Overblik som Baggrund for F. HENDRIKSENS Gerning, for at betone den dybe Originalitet i hans Livsværk. F. HENDRIKSEN er i Danmark den første, bogstavelig talt den første og den eneste, der bevidst er optraadt som Reformator paa Bogudstyrets Omraade.

Var denne Gerning paakrævet? Laa det danske Bogvæsen ved hans første Fremtræden saa langt ude i Ufø-

ret, at det trængte til hans skarpe Lud? Og om det var saa, hvad var da Grundene hertil?

I første Række maa nævnes Fattigdommen. Efter det 18. Aarhundredes økonomiske Fremgangsperiode med dens rige Udvikling af vor Handel og Søfart og vort Landbrug, følger de tunge og triste Tider, Syvaarskrigen med England, Statsbankerotten, og saa de knappe, fattige Aar, der varer ved til det nye Aarhundredes Midte. Dette maatte ogsaa indvirke paa Bogvæsenet. Det var under vanskelige ydre Forhold, at vor Guldalderliteratur kom til Verden. Beskedent trykte Bøger paa tarveligt udseende Papir i billigst mulige Indbindinger, saaledes fremtræder Førsteudgaverne af de højt berømte Digterværker. Jeg erindrer at have set en versificeret Dedikation af en af disse Bøger, i hvilken Digteren siger, at han skænker Bogen i guldsiret Maroquin; i Virkeligheden er Bogen indsat i Papkartonage overtrukket med rødt Moiréepapir. Under saadanne Forhold kan ingen Bogkunst blomstre.

Et mindre paaagtet Forhold er følgende: Vi var ved det 18. Aarhundredes Slutning paa Vej henimod Ensartethed i Skrifttypen; Frakturskriften var i Færd med at vige Pladsen for Antiqvaen. Her som i Tyskland. Men under den romantiske Aandsretning med dens Reaktion mod det vælske Væsen fik den germanske Type dernede atter Overtaget over den latinske, og Danmark, der paa Skriftstøbningsomraadet altid har

fulgt slavisk i Tysklands Kølvand, maatte endnu i mange Aar trækkes med et dobbelt Skriftsystem, der er en alvorlig Hindring for en maalbevidst og selvstændig Udvikling.

Endelig kommer saa hertil Bogfagenes kunstneriske Forfald. Man vil for Danmarks Vedkommende pege paa Lavenes Ophævelse ved Næringsloven af 1857. Tilsyneladende med Rette, men Eksempler fra andre Lande, der aldrig har kendt Lavstvangen og alligevel har kunnet opretholde et Bogvæsen med kunstnerisk Holdning, peger paa, at her kun er Tale om et Symptom. Aarsagerne laa dybere. Efter at Europa har overvundet de økonomiske Følger af Napoleonskrigene, udfolder sig den mægtige tekniske Udvikling, der med Føje var det 19. Aarhundredes Stolthed. Paa Bogomraadet giver denne Bevægelse sig Udslag i en hidtil ukendt Billiggørelse af Bogfremstillingen. Bogtrykpressens Forbedring — Hurtigpressen, Rotationsmaskinen — Stereotypien og Sættemaskinen, de fotografiske Reproduktionsmetoder, Surrogaternes Indførelse i Papirfabrikationen, Maskindriftens i Bogbinderierne, alt dette muliggør baade den billige Dags- og Ugepresse og de billige Bøger; det syntes som om Reclams Universalbibliothek, hvor Verdensliteraturens Mesterværker spredtes i Millioner af Eksemplarer à 20 Pf., var Bogfremstillingens sidste Ord og Endemaal. Det er Tyskland, der gaar i Spidsen, og de smaa Lande følger med efter fattig Lejlighed. Men under alt dette

gaar Bogens Kunst tabt, Formen forgroves og for=simples, Udviklingen fremkalder hos visse finere Na=turer Lede og Væmmelse.

Paa denne Baggrund maa Reformatorernes Virk=somhed ses.

I Danmark er da Reformbevægelsen knyttet til F. HENDRIKSENS Navn som f. Eks. i England til WIL=LIAM MORRIS. Men HENDRIKSEN optræder ganske selv=stændig, oprindelig uden mindste Forbindelse med tilsvarende udenlandske Bevægelser.

F. HENDRIKSEN er begyndt som Træskærer, var der=efter Tidsskriftudgiver i en Aarrække, før han opta=ger sin Aktion. Han var nationalt og religiøst paavir=ket af den grundtvigske Bevægelse; han fuldendte sin tekniske Udvikling i England, tildels i Frankrig, han gik med Forsæt udenom Tyskland. Disse Forudsæt=ninger forklarer delvis Særegenheden ved hans Stil=ling, dens Styrke og dens Svaghed. Han er ikke Fag=mand i Bogtrykkeriet som BREITKOPF, som DIDOT, som BOLDONI. Han er stærkt kunstnerisk paavirket, derfor helst tilbageskuende mod Fortidens store Møn=stre; han savner i noget Mon Blikket for den tekniske Udviklings Berettigelse. Men i denne Ensidighed lig=ger ogsaa hans Styrke.

Han rejser Bevægelsen i Firsernes Begyndelse, den=ne i Danmark saa grødefulde, gærende Tid, næppe fuldt bevidst over, hvad han vilde naa, hvorlangt Be=stræbelserne sigtede.

Om Berettigelsen af hans Kritik, saa langt den i Øjeblikket rakte, kan der kun være én Mening. De forlorne Pragtbind, Bogsatsens Mangel paa Holdning, det elendige Papir, dette var den moderne Udviklings Kølvandsfølge, der æskede til Indsigelse. Naar han slog til Lyd for Ærlighed og Sandhed i Bogfremstillingen, vil ingen rettænkende nægte ham sit Bifald. Ud fra hans givne Forudsætninger kræver han mere Farve og Styrke i Satsbilledet, Anvendelse af sværere Typer end den da saa højt vurderede Mediævalskrift, snævrere Udslutninger mellem Ord og Sætninger, — paa dette Omraade vistnok paavirket af den ikke tilstrækkelig paaskønnede Boghandler CHR. HØST, der beundrede den franske Satsmetode, — mindre Mellemslag mellem Linierne, igennem alt dette større Modsætning mellem den mørke Satsfirkant og den smukke brede, hvide Margen, endelig Banlysningen af al banal Udsmykning med Skriftstøberdekorationer og i Stedet herfor en maadeholden Anvendelse af selvstændig dekorativ Kunst. Maaske der i alt dette var en Smule Ensidighed, ogsaa den smalle spinklere Satsform kan vel hævde sin Plads i Bogfremstillingen; men enhver, der nærede Kærlighed til Bogens Kunst, maatte vurdere, at slige Spørgsmaal overhovedet blev sat under Drøftelse.

Det skal nu imidlertid nok vise sig, at HENDRIKSENS Betydning for dansk Boghaandværk ligger nok saa meget i hans positive Arbejder som i hans Kritik. Det

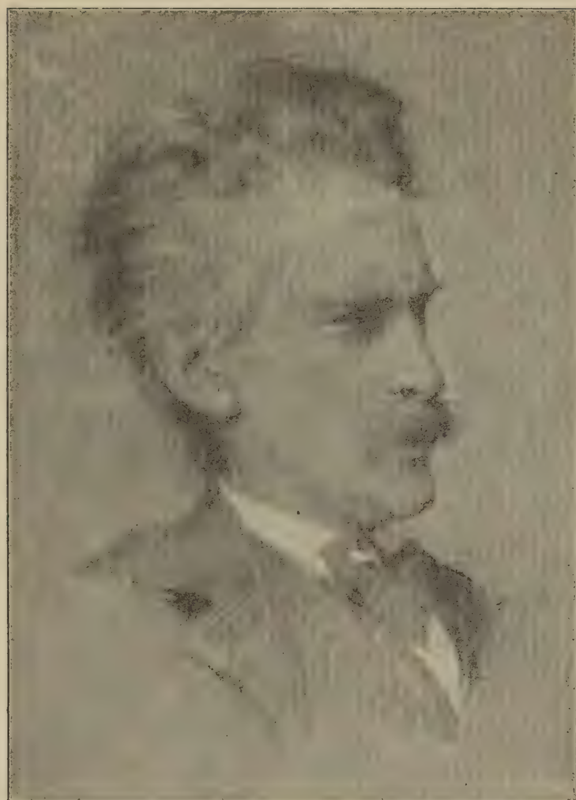
er i Sandhed overraskende, maaske enestaaende paa vort Felt, hvad denne enkelte Mand har naaet at sætte i Værk.

Han kommer ind i Foreningen *Fremtidens* Styrelse. Foreningen udgav til Gevinstfordeling i sit Lotteri en »*Nytaarsgave*«, som ingen brød sig om, som enhver Vinder hurtigst muligt skilte sig af med. HENDRIKSEN gennemførte, at Foreningen i Stedet herfor udgav en Række Hefter i stort Format, hvori fremragende Kunst=nere: JERNDORFF, JOAKIM og NIELS SKOVGAARD o.a. gav herlige Gennemillustrationer af berømte danske Digte. Endvidere nogle nydelige smaa Udgaver af klassiske danske Digteres Værker.

Paa samme Maade lykkedes det ham at formaa *Kunstforeningen* til at afløse sine ligegyldige Medlems=blade med betydelige Kunstnermonografier, som EMIL HANNOVERS Skildringer af Købke, Eckersberg og Con=stantin Hansen, KARL MADSENS Bøger om Lundbye og Marstrand, det pragtfulde Værk over Joakim Skov=gaards Billeder i Viborg Domkirke.

Det skyldes endvidere HENDRIKSENS Initiativ, at betydelige Institutioner og Forretninger har fejret de=res Jubilæer ved monumentale Værker af specialhisto=risk Art i mønstergyldig Udstyrelse, Værker der ellers aldrig vilde have set Dagens Lys.

Særlig Omtale fortjener det udadlelige Værk om Københavns nye Raadhus, hvor Opgaven og de til Raadighed staaende Pengemidler muliggjorde Frem=

komsten af et Pragtværk af ikke ofte forekommende Lødighed.

I denne Forbindelse maa nævnes den fra *Forening for Boghaandværk* udgaaende Virksomhed. Denne Forening er HENDRIKSENS ægtefødte Barn, i sit Pro=gram og sine Vedtægter et Udtryk for hans Ideal=isme og demokratiske Sindelag. Dens virkelige Be=tydning kom dog til at ligge i høj Grad paa Siden af det demokratiske. Der sad rundt omkring i Krogene og navnlig paa vort kongelige Bibliotek Mænd med virkelig Kærlighed og Kendskab til Bogen som hi=storisk Kunstværk, hvis Gerning og Ønsker aldrig havde fundet virkelig Genlyd. Det lykkes HENDRIK=SEN at mobilisere disse Kræfter, samle dem om Op=gaver, der laa dem nær, og derigennem skabe Publika=tioner, der stedse vil bære Vidnesbyrd om, hvad dansk Boghaandværk har kunnet udrette.

I nær Tilknytning til Foreningen staar *Fagskolen for Boghaandværk,* der i det mindste for en snævrere Gruppe af Elitearbejdere har haft gennemgribende Betydning, og i videre Fagarbejderkredse har vakt nogen Forstaaelse af Bogkunstens Værd.

Endelig har HENDRIKSEN givet Stødet til Fremkom=sten af det moderne danske Bogbind, og paa dette Felt har han maaske fejret sine mest uomtvistelige Trium=fer. Først fordi Banen her i ualmindelig Grad laa fri. Og saa, fordi han her har kunnet sætte i Virksomhed nogle Kunstnere, der i særlig Grad var egnede til Løs=

ningen af de stillede Opgaver, fremfor alle THORVALD BINDESBØLL og HANS TEGNER. Naar Bindesbøll i Frem⸗tiden vil mindes som en af vore betydeligste dekora⸗tive Kunstnere, vil dette i fortrinlig Grad skyldes hans for Forening for Boghaandværk til de store Verdens⸗stævner fremstillede Helbind. At endelig HENDRIK⸗SEN hos nogle af vore større Bogbindere, IMM. PETER⸗SEN, FLYGE og ANKER KYSTER, har mødt større For⸗staaelse og Arbejdsglæde end gennemgaaende i Bog⸗trykkerierne, har ogsaa sin Andel i de udmærkede Resultater.

Jeg kommer her til Slut til at drage en Sammen⸗ligning. Vi har herhjemme i den sidste Menneskealder haft to Mænd, der har været Nyskabere paa Bogvær⸗kets Omraade, ERNST BOJESEN og F. HENDRIKSEN. BOJESEN er maaske den livligere Natur af de to, har den større Opfindsomhed, ogsaa det større Forret⸗ningstalent, den nøjagtigere Fornemmelse af, hvad Publikum ønskede. Ogsaa han har paa sin Maade virket reformerende uden just at sætte sig det som bevidst Formaal, og ikke alt, hvad han har skabt, vil dø med ham. Heller ikke han har mange Sidestykker i Verden. Men HENDRIKSEN pløjer dybere, hans Maal er videre, han har arbejdet paa længere Sigt.

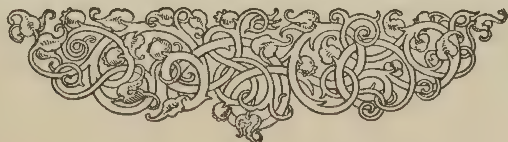
Og hvad er der saa kommet ud af det hele? Er den danske Gennemsnitsbog ikke lige saa grim eller grim⸗mere, end den var forud? lige saa sjusket trykt, med lige saa ringe Nænsomhed overfor Skønhedens eller

endog kun Tækkelighedens Krav? Er vore Salgsbind blevet solidere eller smagfuldere? Er Gennemsnitskø⸗berens Smag vokset i de sidste Decennier? Det er svært at svare tilfredsstillende paa disse Spørgsmaal.

Men en Smule er der maaske naaet. I snævre Kredse er der vundet en Erkendelse af, at Bogen har sin Værdi som Kunstværk bortset fra dens Indhold, at det er en smuk Ting at eje og pleje smukke Bøger. Den i de sidste Aar opdukkende Interesse for at samle paa Bøger, Prisstigningen paa Førsteudgaver af kendte Literaturværker, Tilbøjeligheden til at give høje Sum⸗mer for »bibliofilt« udstyrede Eksemplarer af nye Frembringelser, der ganske vist stundom giver sig ret bisarre Udslag, endelig de Ofre, nogle Bogelskere bringer for at give deres Bøger en Indbinding af per⸗sonlig Art, alt dette, der var ganske ukendt for en Menneskealder siden, kan med Rimelighed opfattes som beskedne Frugter af HENDRIKSENS Propaganda.

Men det vigtigste er og bliver dog de Værker, han har kaldt til Live. Skulde vi atter som en Følge af Verdens⸗krigens Ødelæggelser komme til at gennemleve en fat⸗tig, forsultet Frederik VIs Periode, vil de paa hans Initia⸗tiv skabte smukke Bøger og dejlige Bind blive staaende som et Æreminde over deres Ophavsmand:

MONUMENTUM ÆRE PERENNIUS

HANS TEGNERS EX LIBRIS

EN ILLUSTRERET FORTEGNELSE

Af H. S. HENDRIKSEN

I den Kreds af Mænd, der i Slutningen af 80'erne i forrige Aarhundrede forenedes i fælles Stræben for at genrejse det dan⸗ske Boghaandværk, udgør HANS TEGNER og THORVALD BINDESBØLL et nødvendigt Bindeled: Kunstneren mellem Forfatter og Forlægger paa den ene Side og Haandværkerne paa den anden. Begge havde de før forsøgt sig som dekorative Teg⸗nere, og deres Interesse for dette nye Felt lod dem hurtig sætte sig ind i, hvad Fagenes Teknik fordrede af dem. Vidt forskellige som de var i deres Kunst, lig⸗nede de hinanden i den uegennyttige Beredvillighed, hvormed de tog fat, og skortede det som Regel paa de store Opgaver fra Forlæggernes Side, var de altid parate til at tegne, naar Haandværkerne, det være sig Bogtrykker eller Bogbinder, havde Brug derfor, og i venskabelig Kappestrid bidrog de begge navnlig til det gode Ry, som de danske kunstfærdige Bogbind vandt sig i de Tider.

Fra den Tid stammer ogsaa deres første Ex libris, og det var først ved deres Virksomhed, det blev al⸗mindeligt blandt Bogvenner herhjemme at forsyne sine Bøger med indklæbede Ex libris eller Super⸗Ex libris paa Bindene. I deres Tegninger hertil viser de

to Kunstneres Forskellighed sig langt mere end f. Eks. i deres Udkast til Bogbind. BINDESBØLL — Arkitekten og Keramikeren — mestrede til Fuldkommenhed Skriften; Monogrammer og Initialer omgivne af sære »bindesbøllske« Snørkler og Sving af stor og egenartet dekorativ Virkning kunde han variere i det uendelige, men overfor det figurlige, overfor den egentlige Tegning maatte han melde Pas. Næsten alle hans Ex libris er Monogram-Ex libris (af de c. 60 Stk., han har tegnet, er Navnet kun skrevet fuldt ud i 3 Tilfælde), og vi erfarer intet andet om Bogens Ejer end hans Forbogstaver eller højst hans Navn. TEGNER derimod, der allerede havde en lang Virksomhed som Illustrator bag sig, forsøgte altid at give noget for Ejeren ejendommeligt, og i alle hans Ex libris er det muligt at gætte sig til Ejerens Bestilling eller Hovedinteresser. Giver man sig til at studere den store Ex libris-Litteratur, der i de senere Aar er fremkommen navnlig i Tyskland, vil man bedst se, med hvilken rig Fantasi han har arbejdet. Næsten alle de Kategorier: Vaaben-, Portræt-, Monogram-, Topografi-, Rebus- osv. Ex libris, som de metodiske Tyskere opstiller, finder man repræsenterede blandt TEGNERS Arbejder. Tegnede som de er med Kunstnerens sikre Stilsans, med hans gode og stærkt varierede Skrift og med hans smukke Streg — præcis og dog med megen Charme — er mange af dem Mesterværker indenfor den Smaakunst, som Ex libris-Tegningen er.

I denne Fortegnelse er kun medtaget Ex libris bestemt til Ind⸗klæbning i Bøger. Hvad Hans Tegner ellers har tegnet af Bo⸗mærker, Firmamærker, Super⸗Ex libris, Monogrammer osv. er ikke medtaget. Fortegnelsen kan ikke gøre Fordring paa at være absolut udtømmende — og Antallet forøges jo stadig. Den er ordnet alfabetisk, da det ikke har været muligt at skaffe Aarstal til alle Tegningerne. Hvor intet andet er angivet, er de udført i fotografiske Ætsninger ellerTræsnit og trykt i Bogtryk. De fleste er som her trykt i sort, nogle desuden med en rød Form, men for enkeltes Vedkommende har det ikke været muligt i denne Bog at bruge Originalens Farvenuancer, der da er angivne i Be⸗skrivelsen. Der er intet Hensyn taget til de forskellige Papir⸗sorter, der ofte er varierende i de forskellige Oplag. Tegningerne er enten trykt med Originalstokkene eller ved nye Ætsninger efter gode Tryk. Størrelsen er angivet i mm, Højden først og regnet fra Tegningens Yderkanter.

---

1. **Bauditz, Sophus.** * 1850 † 1915. Forfatter, Skoledirektør. Kbhvn.
»Frit efter Joh. Th. Lundbye«. Dansk Landskab; i Forgrunden en Eg med Storkerede i Toppen; paa en Gren hænger en Jagtbøsse; mod Træet staar lænet et Skjold med Slægtens Vaaben: 3 sammenstillede (Sølv⸗) Jæger⸗ eller Drikkehorn (i blaat Felt). Forneden Bøger og Blækhus med Fjerpen. Indskrift EX/LI⸗/BRIS/SOPHUS/BAUDITZ. 1913. St. 74×50. Sign.: Monogram frit efter JTL (i Monogram).

2. **Benzon, Otto.** * 1856. Forfatter, Apotheker, Fabrikejer. Kbhvn.
Monogram — ret⸗ og spejlvendt — efter Ejerens egen Tegning, skraveret, paa en mønstret Bund, der dannes af Slanger og det samme Monogram. Ca. 1890. St. 39×32. Uden Sign.

3. **Bernsteen, Simon.** * 1850. Bogtrykker. Kbhvn.

Omgivet af stærkt slyngede Ornamenter (spiralformet udklippede Pa⸗pirstrimler) læses i 2 Felter, øverst: Simon Bernsteen og nederst: Ex libris. Derunder en Tenakel med et Manuskript: En ærlig Vilje er en tro Følgesvend paa Vejen til Maalet.

St. 145×90, 82×52, 66×42 og 50×32. Sign.: Monogram.
Samme Ejer har ogsaa et Ex libris tegnet af Wagner Petersen.

4. **Bispebjærg Hospitals Lægebibliotek.** Hospitalet indv. 1913. Kbhvn.

I et Landskab ses en Del af Hospitalets Administrationsbygning og i Baggrunden en Bondegaard – hentydende til de landlige Omgivelser i Hospitalets første Aar. Indskrift: EX LIBRIS B⸗B⸗H (adskilt ved smaa Plaketter med Københavns Vaaben) LÆGE⸗BIBLIOTEK.

1915. St. 66×43. Sign.: Monogram.

5. **Brünniche, Einar.** * 1866. Dr. med. Hornbæk.

Monogram E B af Blomsterranker, der omslutter et Athene⸗Hoved i Profil. Ved Siden ses en Ugle paa en Søjle. Indskrift: EX LIBRIS.

St. 74×62 og 60×41. Sign.: Monogram.

6. **Christensen, Christian.** * 1876. Bogtrykker. Kbhvn.

2 slyngede C'er i Monogram trykt i rødt omgivne af Tamponer i sort. Uden Ramme.

1907. St. 30×31. Ingen Betegnelse.
Samme Ejer har ogsaa et Ex libris tegnet af Th. Bindesbøll.

7. **Christiansen, Einar.** * 1861. Forfatter, Professor.

Monogram E C, hvorover ses to korslagte Fjerpenne og 4 syngende Fugle. Indskrift: EX LIBRIS. Originalen er trykt i en graalig Tone.

St. 52×34. Sign.: Monogram.

8. **Clément, Daniel Louis.** * 1858. Bogbinder. Kbhvn.

Tre koncentriske, ornamenterede Ringe; følgende den yderste ses et

fyldt C, følgende den midterste et D og den inderste et L. Trykt i flere brunlige Farvenuancer.

1908. Diameter 45 og 30. Uden Sign.

9. **Forening for Boghaandværk.**

Foreningens Mærke, to Stedmoderblomster omgivne af Baand med Indskrifter: BOGTRYK og BOGBIND, forneden forbindes Baandene med Bøgeblade, foroven trænger Solens Straaler gennem Skyer; omgivet af en skraveret Ramme. H. T.s første Ex libris.

1888. St. 47 × 38 og 28 × 22. Sign.: Monogram. 40 × 33 (Variant med bredere Ramme og uden Sign.).

10. **Fru Ellen Salomonsens Bog-Legat.** Oprettet 1905. Kbhvn.

Omgivet af en dekorativ Ramme ses det gamle anatomiske Theater med Underskrift: DOMUS ANATOMICA. I øvrigt Indskrift i rødt: FRU ELLEN/SALOMONSENS/BOG-LEGAT/1905./EX LIBRIS.

1905. St. 77 × 52. Sign.: Monogram.

11. **Hagerup, Eiler H.** * 1854. Forlagsboghandler. Kbhvn.

I et firdelt Vaabenskjold ses i 1. og 4. Felt en opslaaet Bog, i 2. og 3. en Harpe. Over Skjoldets Midte et af en Perlekrans omgivet cirkelrundt Felt med en blind Skjald med Harpe (Ossian efter Abildgaard). Indskrift: Eiler Hagerup/Ex libris.

St. 85 × 60. Sign.: Monogram.

12. **Hannover, Emil.** * 1864. Museumsdirektør. Kbhvn.

Gammelt Bibliothek. I Midten heraf et Bord med Timeglas. Indskrift i Minuskler paa et frit svævende Baand: emil hannover.
Ca. 1890. St. 85 × 55 og 55 × 35. Sign.: Monogram.

13. **Hendriksen, Knud.** * 1879. Heliogravør. Kbhvn.

Ejerens Portræt. Loupe og Tampon. Indskrift: EX LIBRIS/ANNO 1896/KNUD HENDRIKSEN/ÆTATIS/SUÆ 17/FRA HANS FADER JULEAFTEN MDCCCXCVI.

1896. St. 75 × 47 og 57 × 36 Sign.: Monogram.

14. **Henius, Max.** * 1859. Dr. phil., Leder af Bryggerskole. Chicago.

Øverst 2 Vaaben, Aalborgs og Chicagos. Herunder en af en Søjle baaret muret Hvælving med Mikroskop og Humleranker. Indskrift: MAX HENIUS / EX LIBRIS.

Ca. 1895. St. 75×40. Sign.: Monogram.

15. **Henriques, Valdemar.** * 1864. Professor, Dr. med. Kbhvn.

Monogram VH trykt i rødt omgivet af Ranker, hvorimellem Ugler og Æskulapstave. Indskrift: EX LIBRIS / VALDEMAR / HENRIQUES. 1914. St. 65×45. Sign.: Monogram.

16. **Herlufsholms Skoles Bibliothek.** Lærd Skole og Opdragelsesanstalt. Grundlagt 1565.

Vaaben sammenstillet af de Trollers (Trold uden Hoved med Ansigt paa Maven) og de Gøyers (3 Ibskaller) Vaabenskjolde; paa Hjælmene herover Troldehoved og 2 Ibskaller med Paafuglefjer. Underneden ses to mindre Skjolde med Bogstaverne H T og B G. Indskrift: EX LIBRIS / BIBLIOTHECAE / SCHOLAE / HERLOVIANAE.

1910. St. 95×70, 75×56, og 60×43. Sign.: Monogram.

17. **Heyman, Frederik J.** * 1849 † 1900. Brygger. Kbhvn.

I et Midtfelt svømmer to Svaner, der spejler sig lyst i det mørke Vand. I Næbene bærer de et Baand med Indskrift: UTILE DULCI. Rammen smykket med Humle og Bygaks. I et Felt foroven læses: FREDERIK HEYMAN / EX LIBRIS; i et Felt forneden HAFNIA.

St. 135×80, 87×53, 70×44 og 59×36. Sign.: Monogram.

Samme Ejer har ogsaa et tidligere Ex libris med samme Symboler og lignende Komposition.

18. **Hoffmeyer, Pauline Louise, f. Hauberg.** * 1841 † 1917. Kbhvn.

Athene-Hoved af en antik Mønt trykt i Lystryk. Her udenom et ovalt, fyldt, grønt eller brunt Felt trykt i Litografi med udspærret Ind-

skrift: EX LIBRIS / MENS ADDITA / AEDIBUS MEIS / LOUISE HOFF-MEYER / F. HAUBERG / MCMIII. (»En Sjæl, givet mit Hus«. Citat fra et af Ciceros Breve, hvori han omtaler, at hans Bibliothek er blevet ordnet).

1903. St. 67×46. Sign.: Monogram.

19. **Høst, Chr.** * 1847 † 1900. Forlagsboghandler. Kbhvn.

Paa en Mur, hvorover ses et Træ og i det fjærne en Bys Taarne, hænger et Skjold med Neg, Le og Rive; herover et slynget Baand med Indskrift: de bien en mieux (i Minuskler); forneden: CHR. HØST.

Ca. 1890. St. 80×48 og 55×35. Sign.: Monogram.

20. **Jacobsen, Carl Christian Oscar.** * 1878. Bogbinder. Kbhvn.

Monogram O J, ret- og spejlvendt.

1916. St. 51×51, 33×33 og 20×20. Sign.: Monogram.

21. **Kyster, Anker.** * 1864. Bogbinder. Kbhvn.

Skjold med Bog i Presse, hvorover en Krone samt Indskrift: ANKER KYSTER / EX / LIBRIS. Udenom slyngede Baand med Indskrift: FORGYLDNING FORGAAR / SVINELÆDER BESTAAR.

1914. St. 50×35. Uden Sign.

Samme Ejer har desuden to Ex libris efter egen og Th. Bindesbølls Tegninger.

22. **Københavns Raadhusbibliothek.** Oprettet 1897.

Trykt i 2 Farver, sort og rødt. En sort firkantet Ramme med Ornamenter langs de to Langsider omslutter en større ægformet og en mindre cirkelrund Ramme med Ornamenter; kun disse to Rammer er trykt i rødt. I Midten af den cirkelrunde Ramme ses Kbhvn.s Vaaben og mellem de to røde Rammer læses: KIØBENHAVNS / RAADHUS / BIBLIO / THEK og udenfor den røde ægformede Ramme staar: EX LIBRIS.

1897. St. 75×50. Sign.: Monogram.

23. **Ny Carlsberg Glyptotek.** Grundlagt 1882. Kbhvn.
Tegning efter Thorvaldsens Relief: A genio lumen. Herover Indskrift: NY CARLSBERG / GLYPTOTEK, og under: Slyngning af Laurbær-guirlander samt: EX LIBRIS.
St. 70×53, 52×40 og 37×27. Sign.: Monogram.

24. **Nørgaard, Henrik.** * 1869. Godsejer. Rye Nørskov.
Omgivet af en Lyngkrans staar Monogrammet H N dels ret, dels spejl-vendt omsluttende Ordet: RYE NØRSKOV. Udenom læses Ex libris og ses en svirrende Lærke.
1907. Diameter 70 og 50. Sign.: Monogram.

25. **Olesen, Chr. Andreas.** * 1845. Direktør, Etatsraad. Kbhvn.
Børsrampen og et Stykke af Børsgavlen med Merkur i Forgrunden. Herudenom Baandslyng i Barok. Indskrift: EX LIBRIS / C. A. OLESEN / MDCCCCXV.
1915. St. 80×80. Sign.: Monogram.

26. **Olsen, Frants Ludvig.** * 1863. Direktør. Kbhvn.
Omgivet af et stort O, hvori slynger sig F og L, ret- og spejlvendt, læses Frants Ludvig Olsen i en Louis XVI-Skrift.
St. 38×30. Uden Sign.

27. **Raben-Levetzau, Frederik.** * 1850. Lensgreve, Kammerherre, Hof-jægermester. Aalholm.
Ovalt Vaaben: liggende halv (Guld-) Lilje i (blaat) Felt omgivet af Rokoko-Kartoucher. Herover en Krone samt en flyvende, kronet Ravn med en Ring i Munden. Indskrift foroven: EX LIBRIS, paa et Baand under Vaabnet: CONSTANTER.
St. 93×56, 60×35. Sign.: Monogram.

28. **Rigshospitalets Børneafdeling.** Hospitalet oprettet 1910. Kbhvn.

I en Oval ses Gavlen af Børnehospitalet med de overdækkede Ligge-haller. Udenom Rokoko-Kartoucher, hvori der kravler nøgne Børn. Uden Indskrift. Trykt i en brunlig Farve.

1917. St. 70×45. Sign.: Monogram.

29. **Trier, Sigurd.** * 1876. Cand. polit., Forfatter. Rom.

I et Midtfelt med stærkt knækket Rammestreg ses øverst en Silhouet af Napoleon Bonapartes Hoved; herunder læses: EX LIBRIS / MDCCCLXXXXVII / SIGURD TRIER. Midtfeltet omgivet af Caprifolier.

1897. St. 65×45. Sign.: Monogram.

Samme Ejer har ogsaa et Ex libris tegnet af K. V. Engelhardt.

30. **Wedege, Søren.** * 1857. Bogtrykker. Kbhvn.

Monogram SW paa ornamenteret Bund. Indskriften herudenom: SØREN WEDEGE EX LIBRIS MCMIII, danner et Kvadrat og omgives af Bladornamenter, saa den ydre Form bliver en Cirkel. Trykt, saa at Monogrammet har en forskellig Tone fra det øvrige, i flere Farver paa et helt Blad til Indheftning.

1903. Diameter 70 og 45. Sign.: Monogram.

---

31. **Simmelkiær, Axel.** * 1874. Bogtrykker. Kbhvn.

Ejeren har benyttet en Del af sit Firmas Nielsen og Lydiches Bogtrykkerimærke: to Griffer med Tamponer i Kløerne, der er tegnet af Tegner, og herudenom selv anbragt Indskriften: EXLIBRIS / AXEL / SIMMELKIÆR. Trykt i tre Farver, Grifferne i grønt og rødt, Indskriften i sort.

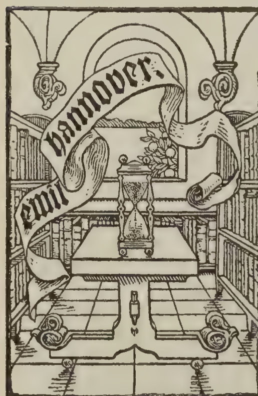
St. 66×55. Uden Sign.

Nr. 9

Nr. 12

Nr. 19

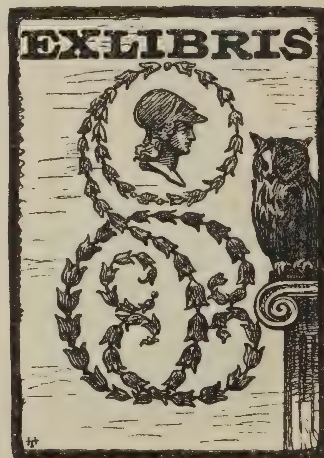
Nr. 23

Nr. 30

Nr. 3

Nr. 5

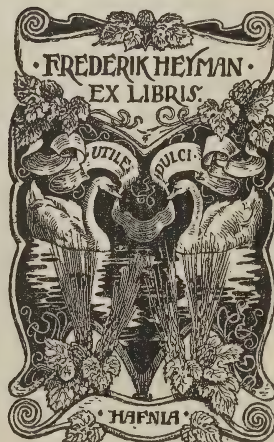
Nr. 21

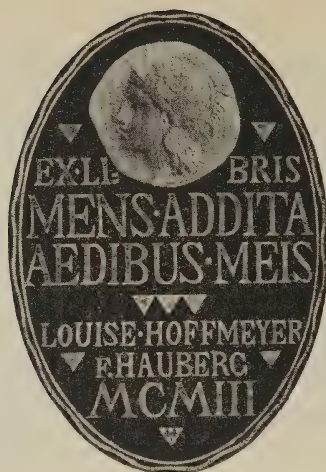
Nr. 13

Nr. 29

Nr. 17

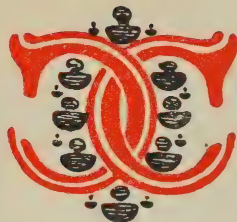
Nr. 18

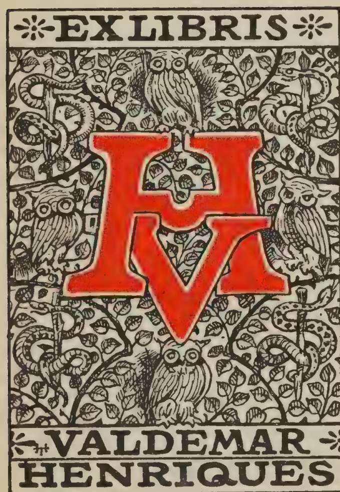
Nr. 4

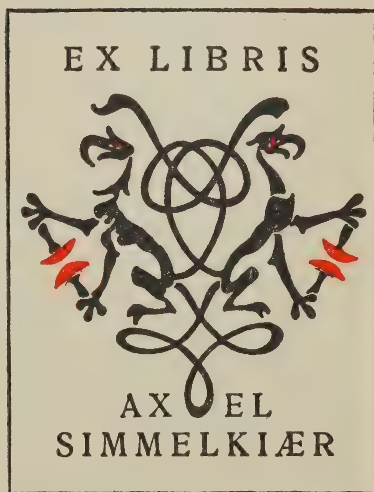
Nr. 28

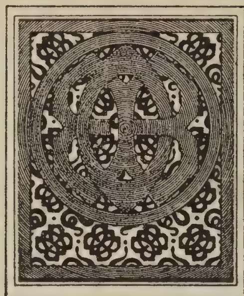
Nr. 6

Nr. 15

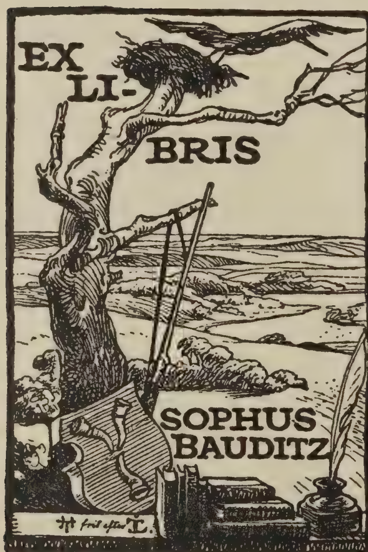
Nr. 31

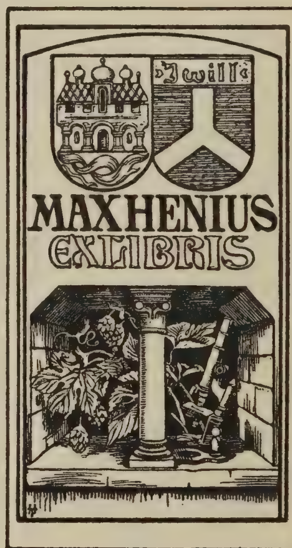
Nr. 2

Nr. 26

Nr. 1

Nr. 14

Nr. 7

Nr. 24

Nr. 27

Nr. 16

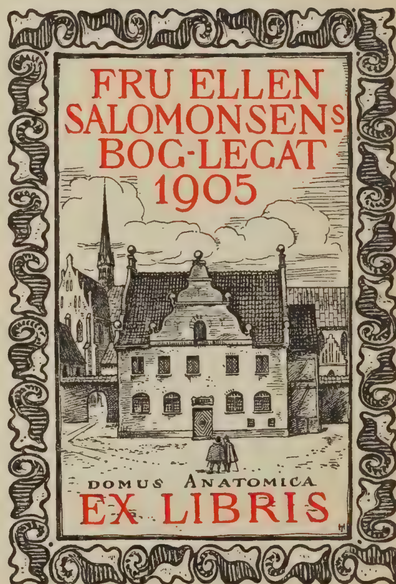
Nr. 20

Nr. 8

Nr. 22

Nr. 10

Nr. 11

Nr. 25

DANSK BOGFREMSTILLING I DE SENESTE AAR

Af KR. KONGSTAD

A *Forening for Boghaandværk* i 1888 blev stiftet, mente kyndige Folk, at dansk Bog=haandværk var sunket saa dybt, at der maatte gøres noget alvorligt for at gen=rejse det.

Det Arbejde, Foreningen i de forløbne Aar har gjort, har været energisk og godt, og for Bogbinder=fagets Vedkommende har det baaret skønne Frugter. Sol og Vind er imidlertid ikke saa ligelig fordelt her i Verden, som paa det smukke Bomærke, HANS TEG=NER har prydet Foreningens Publikationer med, og hvorpaa Solstraaler gennem mørke Skyer lister ned over de to Stedmoderblomster, der hedder Bogtryk og Bogbind.

For Bogbindernes Vedkommende var Sagen i Grun=den enkel og ligetil. De gode gamle tekniske Traditioner var ikke gaaet tabt. Hvad det skortede paa var her, som i saa mange andre Haandværksfag, Samarbejde med Kunstnere. Værktøjet der skulde til, kunde laves her i Landet, idet vi havde fortrinlige Gravører til at skære Stempler. Naar der saa oven i Købet stod to saa frem=ragende Kunstnere som TEGNER og BINDESBØLL til Raadighed, er det jo ikke underligt, at der snart viste

sig smukke Resultater af Foreningens Bestræbelser, Resultater, som gennem Udstillinger øvede en stærk Paavirkning længere og længere ud blandt Fagets Udøvere, og der er ikke Tvivl om, at Danmark nu indtager en smuk Stilling paa dette Omraade. Men der maa passes alvorligt paa, at det ikke atter gaar tilbage, og i saa Henseende har særlig vore offentlige Biblioteker en Forpligtelse. Jeg saa for kort Tid siden i det kgl. Bibliotek et Udvalg af de bedst udstyrede Bøger fra de senere Aars danske Bogproduktion, og jeg blev forbavset over den Tilfældighed og Mangel paa Smag, der her aabenbarede sig med Hensyn til Bøgernes Indbinding. Jævnt almindelige Bøger, trykt i store Oplag, optræder i dyrebare, ofte stilløse Helbind, medens smukt trykte Bøger i smaa Oplag ofte maa nøjes med tarvelige Halvbind, hvis Ryg og Hjørner i flere Tilfælde var af simpelt og grimt presset Shirting med Overtrækspapir af den Art, man anvender til Skudsmaalsbøger. Man skulde synes, at der maatte kunne anlægges et bestemt System, en Klassificering af Bindene, og at man ved Hjælp af en lille Modelsamling maatte kunne forklare Bogbinderne, hvorledes Bindene skal være. De skal jo dog blive staaende gennem Tiderne og vise kommende Generationer, hvad vor Tid evnede paa dette Omraade.

Langt vanskeligere var det at ophjælpe Bogtrykket. Fra at være en »Kunst« var det sunket ned til at blive et Haandværk, og Udviklingen tydede allerede den Gang paa et nyt Skridt nedad, — hen imod den rene Fabriksdrift. Medens Bogbinderens Værktøj — bortset fra enkelte Hjælperedskaber — er det samme den Dag i Dag som for Hundreder af Aar siden, blev Bogtrykkernes Redskaber og Materiel i Tidens Løb Genstand for Opfindernes Interesse, og da Hurtigpressen ved Midten af forrige Aarhundrede trængte frem, begyndte allerede Fagets Forvandling fra Haandværk til Industridrift.

De gamle Bogtrykkere lod selv skære Stempler til deres Skrifter og støbte dem hjemme i deres egne Værksteder. Der kom derved noget ejendommeligt og personligt over de forskellige Trykkeriers Frembringelser. Skrifterne varierede ikke stærkt, men var byggede over de gode Bogstavbilleder, som Munkene havde skabt i de gamle Manuskripter. Hver havde dog sine smaa Ejendommeligheder, og de skrevne Træk levede endnu længe i de støbte Typer.

Saa blev Skriftstøbningen lidt efter lidt en særlig Industri, Typerne en almindelig Handelsvare, som enhver kunde købe, og efterhaanden udviskedes Ejendommelighederne. De gamle djærve Snit forsvandt, og i Stedet kom Skrifter, der i teknisk Henseende ganske vist var mere fuldkomne, men desværre ogsaa tyndere og blegere, mere »renvaskede« og karakter=

løse. Og med dette Materiale arbejdedes der hele den civiliserede Verden over med ubetydelige Afvigelser indenfor de forskellige Landes Grænser.

Skriftstøberindustrien blomstrede op i de store Kulturlande og tog hurtig Magten fra de Smaastøberier, der fandtes i de smaa Lande, med Undtagelse af Holland, som endnu har nogle Støberier af Betydning. I typografisk Henseende er Jorden delt i to Dele. England og Amerika støber deres Materiel paa en Højde, der er noget lavere end den, der anvendes paa Fastlandet, og som Følge af denne Forskel i Typehøjden kan de forskellige Skrifter ikke anvendes sammen.

Paa Fastlandet blev tysk Skriftstøberarbejde tidligt dominerende, og særlig de skandinaviske Landes Bogtrykkerier forsynedes saa at sige udelukkende fra Tyskland. Det maa nu erkendes, at det Materiale, der her tilbødes, gennemgaaende var fortræffeligt, hvad Kvaliteten angik, og Udvalget af Skriftformer saa stort, at Folk med sikker Smag godt kunde sammenstille sig et udadleligt Materiale deraf. Tendensen gik som sagt i Retning af det magre og spinkle, men for den, der forstod at vælge, var der dog stilfulde og rene Skrifter at faa. At de samtidig anvendtes den halve Verden over, var der nu en Gang ikke noget at gøre ved, som Udviklingen havde formet sig.

Men desværre — med Smag og Stilsans var det smaat bevendt hos Gennemsnittet af danske Bogtrykkere og deres Kunder, Forlæggerne, og de tyske Skriftprøve⸗

bøger var just ikke egnede til at retlede usikre og vaklende Sjæle. De enkelte gode Ting, der findes deri, maa med Omhu søges i et Vildnis af Ukrudt. Det er utroligt, hvad der i Tidens Løb er frembragt af smagløse og rent ud hæslige Skrifter, og de danske Bogtrykkere tog for sig af Retterne — godt og ondt imellem hinanden. I Stedet for at gennemføre nogle enkelte gode Skriftarter i alle Grader, var Systemet snarere »lidt af hver Slags«, og Resultatet blev en modbydelig typografisk Lobscouse, som desværre endnu serveres i mange Trykkerier, der ellers anses for respektable. Det er særlig i Titler og Overskrifter, at man ret ofte støder paa Skriftarter, som ikke er i Familie med Bogens Skrift. »Smalle halvfede« Bastarder, som til Nød kunde taales paa en Skomagerregning eller en Smørrebrødsseddel, men som burde være bandlyste fra alt Bogarbejde.

Selvfølgelig gælder disse Bemærkninger ikke det hele Bogtrykkerlav. Selv da vi var længst nede, var der nogle hæderlige Undtagelser, som holdt Stien ren, men mange var de ikke.

Med Dekorationsmateriellet var det den rene Elendighed. Friser, Initialer, Vignetter og »Røskener« fik man »færdigsyede« fra de tyske Skriftstøbere, som aabenbart ikke anvendte Kunstnere til at tegne disse Ting. Hvor var de gamle træskaarne Vignetter dog dekorative og morsomme i al deres Kluntethed mod disse magre og forpinte Kruseduller, som i en Række

Aar gik igen i Alverdens Literatur, og som endnu ikke er helt udryddede.

Med Hensyn til Illustrationerne, saa var man ogsaa paa dette Punkt i Tilbagegang. Træsnittet, som havde haft en Række udmærkede Dyrkere herhjemme, var bukket under for Zinkætsningen. Den smukke Sam⸗virkning mellem Træsnittets Streger og de trykte Bog⸗staver afløstes af de fotografiske Ætsningers Toner, der aldrig kan komme til at virke sammen med Teksten.

For at der ikke skulde mangle noget, forringedes ogsaa Papiret, eller fik i hvert Fald en anden Karakter. Den nye Illustrationsmaade med Autotypier krævede glatte eller kriderede Papirsorter, for at disse Billeder rigtig kunde tage sig ud, og der kom derved noget glat og afslappet over Bøgerne, som frydede det store kritikløse Publikum, men som blev en Sorg for dem, der elskede Bogen i dens gamle ufordærvede Skikkelse.

Mod al denne Tilbagegang og Daarligdom skulde *Forening for Boghaandværk* altsaa tage Kampen op. Resultatet blev ikke saa stort, som man kunde have ønsket, men det skal da ogsaa slaas fast, at Udviklin⸗gen i de 30 Aar, Foreningen har bestaaet, i Stedet for at følge Foreningens Bestræbelser, tværtimod har lagt alvorlige Hindringer i Vejen for dem, og at det store Flertal af de Folk, der havde det i sin Magt at støtte den gode Sag, enten har været ligegyldige eller rent ud har modarbejdet den.

Gennem Udstillinger, Foredrag, Tidsskrift og Fag⸗

skole blev der gjort et alvorligt Arbejde, som lidt efter lidt satte Spor. Naar Virkningerne kun langsomt mær⸗kedes, var Grunden blandt andre den, at der stod store Kapitaler i alt dette gamle Materiel, som maatte slides op, før nyt kunde anskaffes, men den lille Stab af gode Trykkerier, som aldrig helt havde svigtet de gode Principer, mødte dog snart op med kraftigere Brødskrifter, som de tyske Skriftstøbere havde bragt i Handelen.

Bevægelsen her hjemme var jo nemlig ikke noget isoleret Fænomen. Fra de engelske Prærafaelister med WILLIAM MORRIS som Leder havde Kunsthaandvær⸗kets Renæssance bredt sig over hele den civiliserede Verden, og Tyskerne var blandt de første, der kom med i Bevægelsen — paa *deres* Façon. Disse nye Skrif⸗ter var ganske vist federe end de tidligere anvendte og flere af dem rene og velproportionerede, men de manglede den Adel og det Temperament, som de gamle Skrifter ejede.

Man forveksler ofte Fedme med Kraft, og selv de Skrifter, som William Morris lod skære efter gamle Snit, var ogsaa en Del grovere end Forbillederne. Særlig hans Kopi efter NICOLAS JENSONS Antikva stod ikke saa lidt tilbage for Originalen, og kønnere blev den ikke, da tyske Skriftstøbere atter eftergjorde Kopien.

Ved Paavirkning fra de Arbejder, Foreningen ud⸗sendte, og naturligvis ogsaa gennem Undervisningen i Fagskolen bedredes Satsens Ordning og Opstilling.

Der kom større Fasthed og Sluttethed over den, og det hæslige Ziermateriale begyndte at vise sig sjældnere.

Enkelte af Forlæggerne støttede Bevægelsen paa den smukkeste Maade. Mænd som Gustav Philipsen, August Bang, J. L. Lybecker og Hirschsprung udsendte i de følgende Aar omhyggeligt og mønsterværdigt udstyrede Bøger, som bar Vidne om, at der var arbejdet med dem i virkelig Forstaaelse af Arbejdets Krav.

Udover disse fandtes der ikke mange Bogelskere blandt Forlæggerne. Bevægelsen gik sporløst hen over Hovederne paa dem, og »Julerosesmagen« blomstrede frodigt med sine »chike« Illustrationsarrangementer i Form af uregelmæssige Autotypier, der brød Teksten i Stumper og Stykker og koket bredte sig ud i Marginen.

Maalet var imidlertid ikke fuldt endnu. Hidtil havde al Bogsats været Haandarbejde, men efter at Aviserne havde anskaffet Sættemaskiner, trængte disse lidt efter lidt ogsaa ind i en Del af de almindelige Bogtrykkerier, og der begyndte at vise sig Bøger, som var trykt med Maskinsats.

Det er selvfølgelig overflødigt overfor Bogvenner at gøre Rede for den Betydning, som dette sidste Trin ned ad Stigen maatte faa for Bogfremstillingen. Sættemaskinen var paa det Tidspunkt ikke ude over Børnesygdommene, og Sætterne endnu uøvede i Behandlingen. De første maskinsatte Bøger, der kom frem, var rædselsfulde, Skrifterne ordinære og ofte fulde af

de sorte lodrette Streger imellem Bogstaverne, som altid opstaar, naar Matricerne er daarlige eller slidte.

Efterhaanden forbedredes Maskinerne, og Fabri=kerne begyndte at levere ordentlige Skrifter til dem. Sætterne lærte Finesserne at kende, og man naaede omsider at præstere jævnt pæn og læselig Sats, — vel at mærke, hvis der anvendtes den yderste Omhu ved Korrigeringen.

Det er gaaet med Sættemaskinen som med saa mange andre af de store Opfindelser, vor Tid har oplevet, — de misbruges. Sættemaskinen egner sig først og frem=mest til Aviser, Tidsskrifter, billige Bøger, aktuelle Pjecer og lignende Ting, der kræver Hurtighed, og som man ikke stiller stort andre Fordringer til, end at de skal være læselige.

Naar Forlæggerne har kastet deres Kærlighed paa Sættemaskinerne, skyldes dette den Omstændighed, at der paa denne Maade kan sættes saa at sige ube=grænsede Mængder af Sats, som kan blive staaende til eventuelle nye Oplag uden at koste ny Sætter=løn. Vi maa derfor regne med, at Størstedelen af Fremtidens Literatur vil blive fremstillet med Ma=skinsats.

Foruden den Degradering fra Haandværk til Fa=briksdrift, som Sættemaskinen gav det sidste og af=gørende Stød til, har den indirekte en Indflydelse paa Bogfremstillingen, som er af langt farligere Art. Jeg sigter hermed til det meningsløse hæsblæsende Jag,

den afstedkommer gennem alle de andre Led af Virk=somheden, og dette Jag truer med ganske at ødelægge de Rester af en god gammel Kultur paa Bogfremstil=lingens Omraade, vi endnu har i Behold.

Fra Morgen til Aften, og mange Steder ogsaa fra Aften til Morgen, rasler hele Rækker af Maskiner ustandseligt. Det flydende Metal omdannes i et Mi=nimum af Tid til skinnende blank Sats. Linje efter Linje, Side efter Side vælter ud af Maskinen, og som Følge deraf forceres hele Arbejdet i en saadan Grad, at alt lider derved.

Naar jeg ved at spørge mig for, har søgt at komme til Klarhed over Grunden til dette fortvivlede Jag, har man fra visse Sider svaret, at Maskinernes store Anskaffelsessum nødvendiggør en saa stærk Udnyt=telse, andre har benægtet dette og lagt Skylden paa de umaadelige Mængder af Arbejde, der skal skaffes færdigt. Hvordan det nu end forholder sig, Resulta=tet er trist.

Imidlertid er det jo ikke os alene, der har faaet den=ne onde Aand ind i vore Trykkerier, — den gaar sin Sejrsgang over hele Verden, og det viser sig, at i de Lande, der har kultiveret deres Bogfremstilling, og hvor kyndige Folk leder den, lader det sig ogsaa gøre at give Bøgerne et smukt og tiltalende Udseende trods den fabriksmæssige Produktion. For at opnaa dette er det en uomgængelig Nødvendighed, at en Bogs Opbygning og Udstyrelse maa tænkes igennem og

planlægges fast, før den sættes i Arbejde; der maa vælges og vrages, til man finder det rette, og skal Resultatet blive godt, maa dette Arbejde gøres af Folk, der ikke alene nøje har sat sig ind i Tekniken, men ogsaa — i hvert Fald i nogen Grad — maa have kunstnerisk Sans, en sikker Smag, og Kærlighed til Bøger. Dilettanter og Amatører kan gøre ubodelig Skade.

Hvad der gør sig gældende med vor almindelige Bogproduktion, svarer igrunden til Forholdene indenfor Arkitekturen, blot med den Forskel, at Byggeskikken allerede nu synes godt paa Vej ind i de rette Spor, medens Bogfabrikationen endnu ikke har vist Tegn til en bedre »Trykkeskik«. Samler man i Tanken de lange Rækker af grimme og fattige Bøger, der indeholder Danmarks nyere Literatur, bliver Indtrykket et trist Perspektiv, der kan minde En om de graa og fattige Kaserner, der Side om Side danner Vesterbros bedrøvelige Sidegader.

En af de Reformer, der først burde foretages, og som skulde synes selvindlysende, er en vis Klassificering af Bøgernes Udstyrelse efter deres Karakter og Værd. Som det er nu, skelnes der ikke tilstrækkeligt mellem de Ting, der kun har Døgnets Interesse, og den Literatur, som med Sikkerhed kan forudses at ville blive staaende gennem Tiderne. Ganske særligt gælder dette Papiret. Den svenske Bogudstilling i Kunstindustrimuseet belærte os om, at vi ikke mindst paa dette Punkt staar tilbage for vor Nabo.

Der er skrevet ofte og meget om Boghandelens Væsen, om dens ideale Pligter, der skal afbalanceres med de merkantile Hensyn. I de sidste Aar har det forretningsmæssige i overvejende Grad optaget Interessen, og naar de Nydannelser, der nu foregaar, ogsaa udenfor Boghandlerstanden har vakt Betænkelighed og Uvilje, saa kommer det vel nok noget af Angsten for, at en yderligere Forsimpling af Bogfremstillingen vil finde Sted. Jeg tror ikke, der er nogen Fare i saa Henseende, blandt andet af den Grund, at det neppe er muligt at komme ret meget længere ned, end vi er, særlig for Papirets Vedkommende. Man har i hvert Fald Lov til at leve i Haabet om, at den forventede mægtige Opgang af Bogsalget maa indbringe Midler og Lyst til at forbedre Bøgernes Udstyr. Forhaabentlig vil Forlæggerne, naar der igen er kommet Ro i Forholdene, erindre deres ideale Pligter og fylde Bogjydernes Rygsække med smukke Bøger, naar de i Fremtiden drager ud til deres kulturspredende Gerning.

Efter at have beskæftiget sig med de ovenfor omtalte bedrøvelige Emner er det godt at kunne vende Blikket mod lysere Egne. Det er jo heldigvis saaledes, at der ved Siden af den store fabriksmæssige Produktion endnu frembringes smukke og fornemme Bøger i Danmark. Deres Antal er ikke stort, men den Interesse, hvormed de, særlig i de senere Aar, modtages

af en stærkt voksende Kreds af Bogvenner, tyder paa, at der er Livsbetingelser for Trykkerier, som vil arbejde efter de gamle haandværksmæssige Principer.

Naar man har gennemgaaet det halve Hundrede danske Bøger fra de sidste to=tre Aar, der paa en eller anden Maade udskiller sig fra den almindelige Pro=duktion, hvad Trykning og Udstyrelse angaar, saa staar man et Øjeblik tvivlraadig om, hvorledes man bedst skal give en Karakteristik af disse Bøger. Man opdager dog snart, at det hele ikke er saa indviklet, som det straks kunde se ud til. Saa snart de forskel=ligartede Indtryk har klaret sig, ser man, at man kun behøver at dele Bøgerne i to Stabler for med det samme at have adskilt de to Hovedretninger, der gør sig gældende i vore Dages Bogfremstilling, den gamle Stil og den moderne.

Med Betegnelsen »den gamle Stil« sigter jeg til den Art af Bøger, hvis Udstyr helt igennem hviler paa Traditionen fra Bog*haandværkets* Dage, Tiden før Autotypierne, det glatte Papir og Sættemaskinen. Det karakteristiske for disse Bøger er i deres gode Repræ=sentanter: kraftig og fast Opstilling af Satsen, rene og stilfulde Skrifter, Illustration og Dekoration i Streg og mat, ru, haandgjort Papir.

Ved Paavirkning fra *Forening for Boghaandværk* og dens Fagskole har en lille Kreds af Bogtrykkere holdt denne Stil vedlige og frembragt smukke Arbejder. Men før jeg gaar over til at omtale disse i Enkeltheder,

bliver det nødvendigt at sige et Par Ord om Stilen i sin Helhed, som den for Tiden dyrkes.

Gaar man ud fra, at Inkunablerne og Renæssance-tidens Bøger er de store fastslaaede Forbilleder for alt godt Bogtryk, og det hersker der neppe Uenighed om, saa staar det for mig, som om man for Øjeblikket hertillands er inde paa en Overdrivelse af de Ejendommeligheder, som gjorde de gamle Bøger smukke. Man søger med Forkærlighed kraftige Skriftarter, og i Iveren for at finde disse gaar man over Stregen og faar fat i saakaldte halvfede Skrifter, der oprindelig ikke er fødte til Brødskrifter. Baade »*Plantin*« og »*Halvfed Schwabacher*«, som nu benyttes saa meget, er i Grunden Proletarer, der ved Tidens Trang til Fedme og Kraft, fra at være Akcidens- og Udhævningsskrifter er blevet indført i Brødskrifternes fornemmere Kreds, hvor de nu er ved at tage Pippet fra de gamle fine Skrift-Familier.

Plantin'en er den pæneste af dem — ganske velskabt og rolig —, men den virker sløvende ved Læsning, som Lyden af en lidt tør monoton Stemme uden Temperament.

Den halvfede moderne Schwabacher er en Bulderbasse, som vi aldrig burde have lukket ind. Den har ingen forsonende Egenskaber, brøler bare op med sin grove Bas og vækker ingen Minder om smukke gamle Bøger, men derimod om en mindre god Periode i tysk Typografi.

Disse to Skriftarter er benyttede til en hel Del af de bedst trykte Bøger fra de senere Aar, og de har givet disse et tungt og sort og monotont Udseende, som jeg ikke kender fra de gamle Bøger. Det samme gælder i noget mindre Grad »*Jenson*« og dens Slægtning »*Sækulum*«, der har ikke saa lidt af Bastardens Væsen over sig.

Kursiven til »Plantin« har den samme Fejl som de fleste moderne Kursivskrifter: den er i Virkeligheden ikke andet end en Antikvaskrift, der har faaet et Stød, saa den er kommet til at hælde til Siden. Der er ikke meget, der minder om den gamle herlige italienske Kursiv, som virker saa smukt og livligt, naar man i de gamle Bøger møder den i et enkelt Ord eller nogle fremhævede Linjer. Den var født til det, den skulde være, og den blandede sig i Antikvaen som en høj, lys Kvinderøst, der væver sig ind i et Kor i skøn Samklang med de mørkere Stemmer.

Som sagt, der er en Del af disse Bøger, der virker meget tunge og sorte, og jeg har en Fornemmelse af, at Idealet ligger midt imellem dette og det, der i sin Tid fremkaldte Bevægelsen, — det graa og spinkle. Det beror selvfølgelig paa, om man vælger sit Ideal i gammel tysk Bogtrykkerkunst eller i den italiensk-franske, men selv om man foretrækker den første, maa det vistnok indrømmes, at vi er ude i noget, der ikke har Forbindelse med de bedste Traditioner i gammeltysk Typografi. Den af de nyere Antikvaskrifter,

der i Styrke og Karakter kommer de gamle nærmest, er den saakaldte »*Nordisk Antikva*«.

Som en Gruppe for sig selv indtager de af »*Det danske Sprog= og Litteraturselskab*« udgivne Bøger en fornem Plads. De hører alle til de omtalte tunge og sorte Bøger, de er firskaarne og alvorlige i deres Til=snit og Opstilling, men denne ydre Habitus svarer ganske godt til den Alvor og grundige Videnskabe=lighed, som bor i dem, og som virker lidt skræm=mende paa almindelige dødelige. Man mærker tyde=ligt, at det er Mennesker, der har levet mange Aar mellem Bøger, der har ledet Trykningen, og som har haft gode gamle Eksempler for Øje, mens Arbejdet stod paa.

Det smukkeste og stateligste af disse Værker fra de senere Aar er TYCHONIS BRAHE *Opera omnia*, som er trykt hos NIELSEN & LYDICHE med den ovenomtalte Skrift »Plantin«, der her virker endnu roligere end ellers som Følge af det latinske Sprogs sparsomme Benyttelse af store Bogstaver. De mange astronomi=ske Tabeller er meget smukt sat og arrangerede, og de enkle Figurer efter gamle Træsnit tager sig for=træffeligt ud sammen med Teksten. Paa Titelbladet er der anvendt en gammelrød Farve, hvis Karakter og Styrke er smukkere, end man sædvanlig ser det.

Samme Selskabs Serie, *Danske Folkebøger fra det*

16. og 17. Aarhundrede, trykt hos NIELSEN & LYDICHE er i Udstyrelsen meget nær beslægtet med det foran nævnte Værk. Til Indledning og andre Udenværker er ogsaa her Plantin-Skriften benyttet, medens selve Teksten er trykt med den halvfede Schwabacher. Foruden de Egenskaber, jeg allerede har gjort Rede for, har den endnu én, — at den er temmelig besværlig at læse, hvilket virker dobbelt uheldigt i Betragtning af, at Stoffet i sig selv er tungt og knudret.

Den Udgave af PALLADIUS: *»Bogen om St. Peders Skib«*, som Fru Dr. LIS JACOBSEN har besørget, adskiller sig lidt fra de andre. Den er trykt hos THIELE i 250 Eksemplarer paa van Gelder-Papir. Forord og Indledning er trykt med den omtalte »Sækulum«, Teksten med gammel Schwabacher og store sorte Initialer af samme Skrift. Denne gamle Schwabacher er en karakterfuld og gemytlig Skriftform, som man i mange Aar har anset som et ufejlbarligt Materiale, naar noget skulde have et gammeldags Udseende. I sit Hjemland ophøjedes den aldrig til Brødskrift, men fungerede som Udhævelsesskrift i almindelig Fraktur, paa Titelblade og i Kolumnetitler. Den røde Farve, der er anvendt paa Bogens Titel og paa Gengivelser af gamle Titelblade er raa og sur, øst lige op af Farvebøtten uden at være blandet eller kultiveret.

Ved Optryk af gamle danske Skrifter burde man gaa bort fra Anvendelsen af denne Skrift til hele Bøger. Gaar man ud paa at efterligne Originaludgaverne

saa nøje som muligt, saa har man jo til Raadighed en Skrift, der i det store og hele er den samme, som den hvormed Størstedelen af gammel dansk Literatur er trykt. Ved Køb af et gammelt Støberi i Hamborg kom Skriftstøberfirmaet GENZSCH & HEYSE for en Del Aar siden i Besiddelse af en Samling Original-Matricer til denne Frakturskrift, og med disse Matricer som Grundlag har Støberiet fremstillet sin »*Alte Fraktur*«. Den har herhjemme fundet udmærket Anvendelse i CARL S. PETERSENS store *Holberg-Udgave* og i Sprog- og Literaturselskabets *Wadskiær-Udgave*.

Plantin'en genfinder man atter i JOHANNES EWALDS samlede Skrifter, udgivne af HANS BRIX og V. KUHR. NIELSEN & LYDICHE har trykt den paa et Stykke godt dansk Papir. Det er et smukt og ulasteligt Arbejde, som der aabenbart er ofret stor Omhu paa. De Gengivelser efter gamle Stik, der pryder Værket, adskiller sig paa en glædelig Maade fra lignende Billeder i andre Bøger ved den korrekte, næsten usynlige Undertone, de staar paa. Som oftest anvendes der ellers nogle fæle smørgule Undertoner i saadanne Tilfælde.

Ganske i samme Stil som Folkebøgerne er det lille Festskrift til Dr. FOLMER DYRLUND, som *Selskabet for nordisk Filologi* udgav. »*Gammeldags Skæmt hos Fynbo, Jyde og Sjællandsfar*« hedder det, og naar man har faaet at vide, at de anvendte Skrifter er Plantin og halvfed Schwabacher, véd man paa en Prik, hvorledes det ser ud.

Uden at det egentlig var Hensigten, er der kommen en vis Irritation frem i den sidste Sætning. Hvoraf kommer den? — Aa jo, disse ensartede gravitetiske Kolumner Bog efter Bog igennem virker tilsidst saa uendelig tungt og bedøvende, at man uvilkaarligt læn≈ges efter noget lyst og let og frit, og man opsender en stille Bøn om, at de fortræffelige lærde Selskaber snart maa finde lettere og friskere Former for de Bøger, de udgiver.

Fra Thieles Trykkeri er der udgaaet nogle skønli≈terære Bøger, der hævder den gamle Anseelse, som denne Virksomhed med Rette kan glæde sig over. Lybeckers Forlag har ladet trykke Olufsens »*Guld≈daasen*« og Ingemanns »*Morgen≈ og Aftensange*«. Den første er trykt med »Sækulum«, den anden med gam≈mel Fraktur. Det er to sirlige og pæne Bøger, men det gælder om dem begge, at Satsfladen er for lille i For≈hold til Formatet. Her er for meget hvidt Papir. De smaa Kolumner staar og fryser paa de store hvide Blade.

Lignende Fejl gør sig gældende i den Udgave af La Fontaines Fabler, som Erik Jungs Forlag har udsendt i Oversættelse af Sam. Prahl med Illustrationer af V. Jastrau. Bogen er trykt med »Sækulum« paa svært hollandsk Bøttepapir, og de dygtigt gjorte Illustratio≈ner i Pen staar typografisk godt med deres ofte meget delikate og smukke Streg. Men Initialerne, — hvorfor i Alverden er de tegnede til Autotypi, som man jo forud kunde vide ikke lod sig trykke paa det haand≈

gjorte Papir? De har af den Grund maattet trykkes paa krideret Papir og klæbes paa ved Siden af Teksten, ude i Marginen. Dette bryder fuldstændig Helheden i Bogen.

Atter i Festskriftet til PETER NANSEN møder man den samme Skrift, trykt paa svært gulligt van Gelder-Papir. Det er en rolig, velformet Bog, som kun har én typografisk Kuriositet at opvise, nemlig nogle mikroskopiske Sidetal, der næsten lige saa godt kunde have været borte.

I *Bogen om Belgien,* udgivet af KAI FRIIS-MØLLER, er det ogsaa »Sækulum«, der maa holde for, og den virker bedre her, mindre pretentiøst end paa det fine haandgjorte Papir. Den statelige Bog er trykt paa let Papir i ikke mindre end 1000 numererede Eksemplarer med indheftede Illustrationer i Autotypi, trykt paa krideret Papir, hvorved der ogsaa her opstaar et Brud paa Helheden.

Til en Afveksling er de »*Tolv gamle Julerim*«, som KAI FRIIS-MØLLER ogsaa har udgivet, trykt med gammel Schwabacher. Jeg har ovenfor udtalt mig om denne Skrift og skal her nøjes med at tilføje, at den heller ikke i denne Bog er helt paa sin Plads. De gamle Rim er for Størstedelen af flamsk og engelsk Oprindelse, og der kunde derfor have været al Grund til at vælge en Skrift, der har Rod i disse Lande, f. Eks. »*Caxton*«, som jo findes i forskellige danske Trykkerier. Den, der har Øre for det Sprog, Typerne taler, kan ikke

undgaa at høre Schwabacherens udprægede tyske Klang. AXEL NYGAARDS Illustrationer er morsomme, men den tegnede Titel og Overskrifterne er ikke i Stil med Bogens Skrift, — de har Forbilleder i en betydelig ældre Periode. I første Vers af hvert Digt er trykt et stort støbt Initial i en noget raa, rød Farve, og det viser sig her som altid, at Initialer i Digte kun forøger Uroen og Uregelmæssigheden i Kolumnerne ved at forskyde de første Linjer i Bredden.

Som en lys og festlig Modsætning til de omtalte sorte Bøger hilser man med Glæde et nyt Bind af Foreningen »*Fremtidens*« smukke Klassikerudgaver. Det Udvalg af J. L. HEIBERGS Digtninger, som CARL S. PETERSEN har besørget, fremtræder i samme smukke Form som de tidligere Bind. Det er Xylograf F. HEN=DRIKSEN, der har Æren for disse Bøger, hvori TEGNERS yndefulde og vittige Vignetter passer saa bedaarende ind. Der er et fortroligt Slægtskab mellem Tegners smukke Streg og den herlige Renæssance=Skrift, der hele Rækken igennem er anvendt, og det eneste, der skæmmer dette Bind er Heibergs Portræt foran i Bo=gen. Det falder som Regel uheldigt ud at trykke Auto=typi paa Bøttepapir, og der burde som i tidligere Bind været anvendt en anden Reproduktionsmaade.

Blandt de yngre Bogtrykkere, som i de senere Aar har gjort sig bemærkede ved smukke Arbejder, er CHR. CHRISTENSEN i første Række. Hans Hovedskrift er »*Nordisk Antikva*«, hvormed han for nogle Aar siden

trykkede den statelige Udgave af STENOS Værker. Den er en behagelig Mellemting mellem det altfor grove og det altfor spinkle. Den har smukke Former og minder i mangt og meget om gode gamle Skrifter. Den har han ogsaa benyttet til TH. BARTHOLIN: »*Vasa lymphatica*« Ed. by VILH. MAAR. Titelbladet er et lille Mesterværk af gennemtænkt og smagssikker Typografi, som maaske kun de forstaar at vurdere, der selv med Vinkelhagen i Haand har kæmpet med de Vanskeligheder, et saadant Arbejde kan berede. Kolumnerne synes mig lidt smaa, men Forholdet er dog bedre her end i de omtalte Udgaver af »*Morgen- og Aftensange*« og »*Gulddaasen*«. Der er en ganske bestemt Norm for dette Forhold, »en gylden Middelvej«, som maa holdes. Kniber man for stærkt, virker Bogen gnidret og fattig, gaar man til den modsatte Yderlighed, kommer der noget spredt og aabent over det, som gør, at den Hygge, der kan være i en Bog, gaar tabt.

Af skønliterære Bøger er fra samme Trykkeri udgaaet et Par Bind, der staar over det almindelige. SOPHUS MICHAËLIS' Skuespil »Den blaa Ridder« er ogsaa trykt med »Nordisk Antikva« paa svært haandgjort Papir og med Dekorationer i blaa Farve. Her er Forholdet mellem Kolumne og Format godt og naturligt. HEINES »*Nordsøen*«, oversat af P. N. HOLST, er trykt med »Jenson« paa gulligt Bøttepapir, og Digtene staar fast og roligt paa Siderne, takket være Udeladelsen af Initialer. Af Prydelser er der kun et Portræt

og paa Titelbladet en Marine, reproduceret efter en gammel Tegning.

NIELS P. THOMSEN i Holstebro arbejder i en lignende Retning som Chr. Christensen og hovedsagelig med de samme gode Skrifter. Med Mellemrum kommer der fra hans Trykkeri nogle smaa, omhyggeligt ud=førte Bøger, der bærer Vidne om en brændende Kær=lighed til Faget. Thomsen er en passioneret Ex=Libris=Samler og har trykt nogle nydelige Smaabøger med Gengivelser af nyere danske Frembringelser af denne Art. Den sidste, der omfatter BINDESBØLLS Ex=Libris, er særlig smukt udstyret og trykt. Fra de senere Aar maa man ellers fremhæve et Par smaa Bøger af AAKJÆR og en morsom lille Afhandling af vor specielle Histo=riker paa Typografiens Omraade, EMIL SELMAR, som har taget gamle Dages Bogtrykkerforhold op til Behand=ling. Atter her fremtræder den »Nordiske« smukt og værdigt paa det gode amerikanske Papir, og Bogen vilde være uden Lyde, hvis ikke et uheldigt Initial havde skæmmet den.

Et ganske lignende findes forøvrigt i en anden lille Bog af SELMAR, »*Det Berlingske Bogtrykkeri 1733—1871*«. Bogen er trykt som Elevarbejde i »*Fagskolen for Boghaandværk*«, i kun 38 Eksemplarer.

Udenfor de almindelige Bøgers Kreds staar et kar=tografisk Værk i mægtigt Format, JENS SØRENSEN: »*Dan=ske Søkort 1646—1723*« udgivet af JOHANNES KNUDSEN i 65 Eksemplarer. Disse gamle Kort er reproducerede

i Fototypi hos F. Hendriksen, og hvad der her er præ=steret i Retning af Finhed og Nøjagtighed i Gengi=velsen er beundringsværdigt. Det vilde neppe kunne gøres bedre noget andet Sted i Verden.

Aage Matthison=Hansen har atter udsendt en lille Bog paa eget Forlag i 250 Eksemplarer. Det er et hi=storisk Drama, »*Oprørerne fra Kien=Chow eller ægte=skabelig Troskabs Løn*«, og Udstyret kunde uden Skade have været lidt nærmere i Stil med kinesiske Bøger. Der er kommet en pæn, ret almindelig Bog ud af det, og for at sætte lidt Kolorit paa den er der indsat nogle Gengivelser af gamle kinesiske Malerier, og Forfat=teren har kopieret nogle kinesiske Ornamenter, der er placerede før og efter hver Akt, men hvis Form og Størrelse ikke rigtig passer ind i det typografiske Ensemble.

Efter Redaktørens udtrykkelige Anmodning skal jeg ogsaa i denne Oversigt nævne et Par Smaabøger, jeg selv har trykt, men om deres Fejl og Dyder maa jeg lade andre dømme. Josias Billes »*Til Dig*« og Val=demar Kierkegaards »*Sønnesange*« er trykt med en italiensk Skrift, en tro Kopi af Erhard Ratdolts An=tikva fra Slutningen af det 15. Aarhundrede. Aare=strup: »*Erotiske Situationer*« er sat med en lille Grad af en hollandsk Skrift.

Miniaturformatet, som jeg her har benyttet, har for=resten ogsaa fristet andre. Fra Gyldendal kom Kai Hoffmanns Udvalg »*Danske Kærlighedsdigte*« i et ind=

bydende rødt Skindbind, og HAGE & CLAUSEN fulgte efter med POUL REUMERTS Oversættelse af MOLIÈRES »*De ziirlige Damer*«, en zirlig lille Bog, ulastelig trykt hos EGMONT PETERSEN.

Før jeg slutter Omtalen af denne Gruppe Bøger, maa jeg nødvendigvis berøre et lidt pinligt Emne. Det er de saakaldte »*Bibliofiludgaver*«, som paa et vist Tidspunkt begyndte at dukke op. De har allerede i Dagspressen faaet en saa udtømmende Kritik, at det ikke er nødvendigt at sige mange Ord om dem, særlig i Betragtning af, at der neppe kommer flere af dem. Det er sikkert gaaet op for Forlæggerne, at en Bog ikke bliver en »Bibliofiludgave«, fordi man paatrykker den dette Stempel.

Den mest omtalte af disse Bøger er den »Bibliofiludgave« af ERICH ERICHSENS »*Den tavse Dansker*«, der udkom paa HAGERUPS Forlag. Bogvenner vil vistnok vedblivende reagere mod maskinsatte Bøger og nægte dem Plads i deres Samlinger. Men vil man endelig anvende Maskinsats til Bøger, der prætenderer noget ud over det almindelige, saa gaar det under alle Omstændigheder ikke an at bruge en saa ordinær Skriftart som i dette Tilfælde, særlig efter at den er slidt gennem en lang Række Oplag.

Saa var MICHAËLIS' »*Æbelø*« og ZEPPELINS »*Fugletræk*«, som kom hos GYLDENDAL, noget bedre. Maskinsats var det ganske vist, men den var ny og skarp, og Papiret var godt. Den maskinmæssige ukærlige

Fremstilling uden en mildnende Tilsætning af en Smule Farve eller kunstnerisk Udsmykning gjorde dog disse Bøger interesseløse og fattige. Det samme gælder AAKJÆRS »*Hvor der er gærende Kræfter*«, hvoraf der tryktes 50 Eksemplarer paa gulligt Bøttepapir. Ret og slet Maskinsats uden saa meget som et Initial eller anden Pryd, og ovenikøbet trykt med samme Udskyd-ning som det almindelige Oplag, hvorved Papirran-den kom til at variere ca. 1½ cm.

Som Rosinen i Pølseenden skal nævnes en typogra-fisk Mærkværdighed, der falder noget udenfor de foran nævnte. Det er VIGGO J. v. HOLSTEIN-RATHLOUS »*Dansk Renaissance Digtning*« trykt i »DE FORENEDE BOGTRYKKE-RIER I AARHUS. Ansvaret for det typografiske Udstyr, der er bleven denne Bog til Del, maa efter alt at dømme lægges paa Forfatteren, som har forestaaet Bogens Tryk-ning. Der er her sat en Rekord for misforstaaet og uægte Udstyr af en Bog, — noget der minder om de parodiske Opførelser af klassiske Dramaer, hvormed obscure Provinsskuespillere diverterer Befolkningen i afsides Stationsbyer. Det er baade til at le og græde over. Ud-styret synes hentet fra en typografisk Maskeradegar-derobe, og man mærker, hvorledes hele Boden er en-devendt for at finde nogle maleriske Klude til at lave »Stil« med.

Her er forlorne Renæssanceinitialer fra Firserne, klattede og opslidte Røskener fra alle Stilperioder, Kancellikrusseduller og i det hele taget alt, hvad et

enfoldigt Hjerte kan begære. Der mangler kun den sorte pegende Haand, som formodentlig paa det Tidspunkt har været beslaglagt i Annoncesats. Naar man dertil føjer, at Bogen er sat med den ynkelige Parvenu af en Skrift, der hedder »Moderne Schwabacher«, saa har man et Indtryk af denne Bog.

Vi er her naaet til Bunden, og jeg kan nu vende mig til den anden Stabel Bøger, — dem som jeg henregner til den moderne Stil. Hvad der giver dem deres Præg og bestemmer deres hele Udseende, er Autotypierne, Netætsningen efter Fotografi. Ved Siden af de gammeldags, mere eller mindre sorte og robuste Bøger virker disse graa og glatte og slappe. De taler et andet, mere selskabsagtigt Sprog, slebent og dannet, men uden Fynd og Kraft. Det er ikke min Hensigt hermed at sige noget nedsættende om disse Bøger, som gennemgaaende er godt udførte i *deres* Stil, men de ligger nu en Gang ikke Bogvenners Hjerte saa nær.

C. Nyrops *»Det danske Hedeselskab 1866—1916«* er et typisk Festskrift som de trykkes nuomstunder. Det er trykt hos Thiele med en lovlig lille Grad af den ofte omtalte »Sækulum« paa Kunsttrykpapir af en lidt kold og blaasur Farve. I samme Stil og paa lignende Papir er Angul Hammerichs *»I. P. E. Hartmann«* trykt i 200 Eksemplarer hos Nielsen & Lydiche, men med »Plantin«. Bogen er forsynet med gode Autotypier, der er smukt og fornuftigt anbragt i Teksten.

Udover Skriftvalget er der ikke nogen væsentlig

Variation i disse repræsentative Bøger. Naturen kan hist og her gaa lidt over Optugtelsen, som f. Eks. i *St. Hans Hospitals Jubilæumsskrift,* der er sat med fransk Antikva, men hvis Titel er tegnet med en kedelig Frakturskrift og trykt i rødt.

Blandt de Monografier, som *Kunstforeningen* i Kjøbenhavn fra Tid til anden har udsendt, hører TH. OPPERMANNS »*Billedhuggeren H. E. Freund*« ikke til de smukkeste. Der er noget graat og trist over den, som ikke fandtes i Foreningens tidligere udgivne Skrifter.

En af de mest vellykkede af denne Art Bøger er LOUIS BOBÉS »*Fra Renaissance til Empire*« i Luksusudgave (HAGERUPS Forlag). Den er trykt hos J. JØRGENSEN & CO. med ualmindelig god og fin Maskinsats, og Billederne staar dybe og kraftfulde i Modsætning til Billedtrykket i nogle af de tidligere nævnte Bøger. Det synes at være Mode i visse Trykkerier at holde Autotypierne svage og graa.

Fra GYLDENDALS Forlag er der kommen et Par pæne Kunstbøger. EMIL HANNOVERS Værk om svensk Kunst er udstyret med Autotypier i sort og Trefarvetryk, og Bogen gør et ganske stateligt Indtryk paa Grund af den anvendte Skriftgrads Størrelse, der passer smukt til Formatet, hvad man ikke kan sige den gør i MARTIN DUES Bog om CARL MARCUS TUSCHER. Her er Skriften absolut for stor, og særlig de plakatagtige Kolummetitler, der over hver Side brøler Navnet Tuscher ud, er mere aparte end smukke.

Forening for Boghaandværk har udsendt en lille fin Bog, JULIE ECKERSBERGS Optegnelser om C. W. ECKERSBERG med en Indledning af EMIL HANNOVER. Den indeholder en Række udmærkede Reproduktioner efter Tegninger og Malerier af Kunstneren og er i det hele taget en god Type paa godt og omhyggeligt Boghaandværk af denne Art. Skriftgraden forekommer mig dog ogsaa her lovlig stor til Bogens Format.

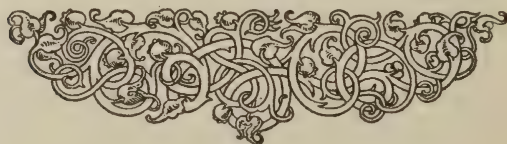
At denne Art af Bogproduktion skyder en Mængde Vildskud, er en Selvfølge. Fristelsen og Anledningen til at præstere Smagløsheder er jo her lige for Haanden. Det rigtigste vilde naturligvis være, paa Forhaand at opgive enhver Tanke om at lave »Bibliofil- eller Luksusudgaver« af saadanne Bøger, eftersom deres hele Væsen og Fremstilling strider mod de Idealer, som Bogvenner sværger til.

En iøjnefaldende Repræsentant for saadanne Outsidere har vi i en Særudgave i 100 nummererede Eksemplarer af K. BOKKENHEUSERS »*Der var engang*—« fra SCHØNBERGS Forlag. Bogen er trykt hos BIANCO LUNO med en ordinær Skolebogsantikva, og heri er Illustrationerne proppet ned uden smaalige Hensyn til Skønhed eller Balance. Og hvilke Illustrationer! Tarvelige Autotypier, som aabenbart ikke altid har kendt gode Dage. Som en passende Pryd er der anvendt nogle forzirede Initialer, der maaske kunde gøre Lykke i en Konfirmationssang for en tyve-tredive Aar siden, men som nu ikke bør taales i en Bog.

Noget lyst Indtryk efterlader disse Betragtninger unægtelig ikke, og af Fremtiden er neppe heller stort at vente for dansk Bogfremstilling. Gode og onde Mag=ter kæmper om den, og de onde er langt de stærkeste. Sandsynligheden er nærmest for en skarpere og skar=pere Adskillelse mellem en stor fabriksmæssig Pro=duktion paa den ene Side og nogle enkelte haandværks=mæssigt arbejdende Virksomheder paa den anden.

Til syvende og sidst er det jo nogle faa Mennesker, der har denne betydningsfulde Sag i deres Magt. Vi faar Størstedelen af vore Bøger i den Skikkelse, For=læggerne vil give os dem. Nogle enkelte af dem har særlig i tidligere Tid arbejdet ud fra gode Principer og uden altfor smaalige Beregninger, men i de senere Aar bærer de fleste af vore Bøger Præg af at være blevet til i en Slendrian, der kun blev sløvere, jo stærkere Maskinerne rullede og klaprede.

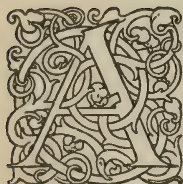
Kun Forlæggerne selv kan bringe os ud af denne Tilstand, og der er ikke Tvivl om, at de netop nu, hvor Interessen for Bøger er saa stor, vilde faa baade Fordel og Glæde deraf.

DANSKE BOGVENNER · I

H. H. J. LYNGE

Af F. HENDRIKSEN

NTIKVARBOGHANDEL burde indføres blandt Handelens fornemste Afdelinger. Ikke alene fordi det at samle paa og handle med Bøger af virkelig og afklaret Værdi maa anses for at være nyttigere end at sælge Døgnets Frembringelser, men endnu mere fordi Handelen med de gamle Bøger og — thi det hører ogsaa med under Bogantikvariatet — de gamle Billeder, kræver en Indsigt, en Kundskab og en Forstaaelse, der ingenlunde er almindelig blandt Boghandlere, som de er flest. — Gamle Boghandler E. L. Thaarup, der i Halvfjerdserne og Firserne endnu havde sit lille Forlag og sin Kommissionsboghandel i Helliggejststræde (nu Walkendorffsgade) overfor Kirken, plejede at sige, at efter hans Erfaring om Forlæggervirksomhed var det kun hver tiende Bog, der betalte sig. Blandt denne Tiendedel maatte da atter søges de ret faa Bøger, der gav et virkeligt, og de endnu sjældnere, der gav det klækkelige, eller de ganske enkelte, der gav det store Overskud. Rimeligvis havde Thaarup, der var en forstandig gammel Herre, fuldkommen Ret i sit Erfaringsresultat. — Det bliver nu ingenlunde blandt denne lille, for Forlæggernes Indtægter værdifulde Del af Bø-

gerne, at Antikvaren fortrinsvis finder sit Arbejdsfelt. Fraregnet de Førstetryk af senere navnkundige Forfatteres Arbejder, der ofte kan stige til store Priser, vil som Regel de Bøger, der trykkes i stort Oplag og giver den store Fortjeneste, senere være til at faa for Spotpris.

Nej, den Antikvar, der vil anlægge og forsyne sit Lager, maa bruge sin Sporsans netop blandt Bøgerne, der oprindelig ikke fandt Udbredelse, endskjøndt en Del af disse havde et Indhold af blivende Værd.

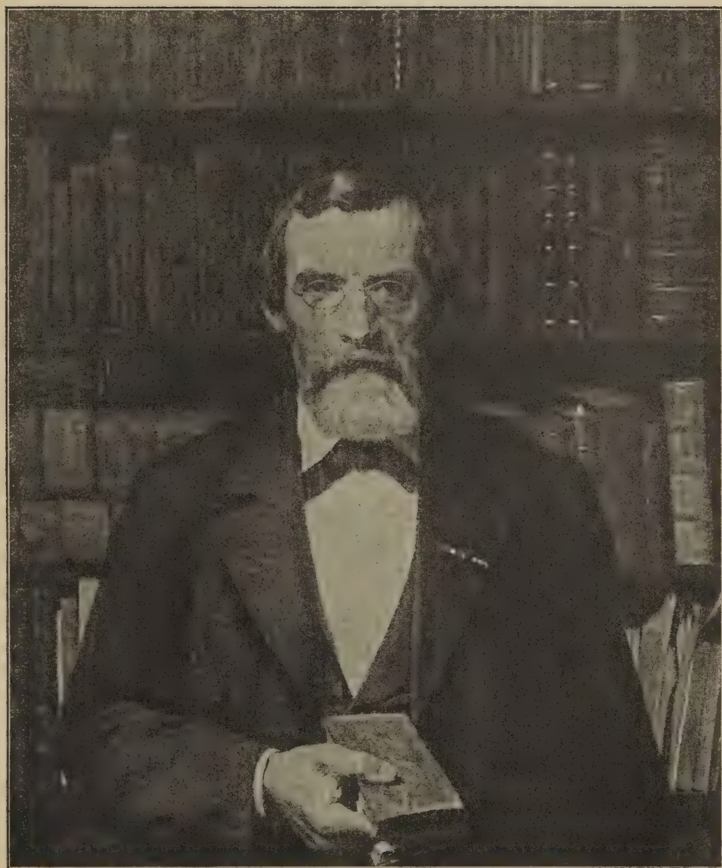
Saadan Handel er forlængst værdsat i andre Lande, og har man haft Lejlighed til at gæste store udenlandske Antikvarer, véd man, hvad slige Virksomheder kan betyde. Mange bekjendte tyske og Pariserantikvariater er fornemt indrettede og raader over et skolet Personale af ældre Mennesker. Personalet var ogsaa udsøgt, men de øvrige Forhold ikke imponerende hos den Mand, man har kaldt Antikvarernes Konge: BERNARD QUARITCH i London, hvis Firma var verdenskjendt. Hans Boglade i Piccadilly laa ganske vist paa Londons fineste Strøg, men Huset var meget lille og uanseeligt. Til Gengjæld havde det en dyb Grund, og det hele blev brugt til Lager. Naar man derinde traf den tyskfødte Chef selv, der midt i Halvfemserne allerede var en gammel og meget kolerisk Herre, saa rungede hans hæse Røst i Lokalet med den ubehagelige Bilyd, som Tyskere saa godt som aldrig frigør sig for, selvom de lever længe i England, og med det Kommandérsergentstonefald, der ogsaa jævnligt klæ-

ber ved mange af dem; men det kan nok være, Per⸗
sonalet havde at lystre, og Kunden blev heller ikke
længe uvidende om, at han stod overfor en Mand med
overordentlig Indsigt og tilsvarende Selvfølelse.

Men selv under vore smaa Forhold er Antikvar⸗
boghandel, naar der da er Mening i den, en omfattende
Bedrift, og derfor maa den fornuftige Antikvar vælge
sig Specialer og først og fremmest dyrke disse, hvad⸗
enten det er indenfor Bøgernes eller Billedernes Om⸗
raade. Antikvarernes største Antal begrænser sig til
Handel med Skolebøger og Bøger for den studerende
Ungdom. De lader Literatur i strengere Forstand og
det, man kalder Sjældenheder, ligge, og faar de til⸗
fældigvis fat paa saadanne Sager, véd de næppe, hvad
de er værd. Saa er der de Antikvarer, der fra gammel
Tid kaldes Boghøkerne. De handler med alskens Bog⸗
ragelse, nuomstunder i stort Omfang med alle Tidens
billige Bøger til yderligt nedsatte Priser. — Dog var
der blandt de Folk, man i forrige Aarhundrede haan⸗
ligt kaldte Boghøkere, Mænd, ofte kuriøse Særlinge,
med levende Interesse for og Kundskab om Literatur
og Billeder. Fra Tiden om 1860—80 vil ældre Bog⸗
venner huske den mærkelige grundtvigianske Enthu⸗
siast J. R. MØLLER, der drev sin beskedne Handel fra
meget knebne, af Bøger helt overfyldte, Værelser paa
en første Sal i Grønnegade Nr. 14. Han var en Type
paa den kuriøse Antikvar, der stak til Halsen i Bø⸗
gernes Masse og deres Støv, men i flere Retninger var

han en meget kundskabsrig Mand.—Til en yngre Generation hørte PEDER TETENS ZAHRTMANN, født i Rønne 1851 som Medlem af den store velkendte Zahrtmann'ske Slægt. Efter at have afbrudt sine Studier som Theolog var det hans Ønske at blive Bibliothekar, og han gik, for praktisk at uddanne sig til denne Gjerning, i 1874 i Boghandlerlære hos ANDR. FR. HØST & SØN. I 1883 grundlagde han for CHR. HØST det endnu til Firmaet knyttede »*Skandinavisk Antikvariat*«, som han med stor Dygtighed ledede til 1894.

Det lykkedes ikke Zahrtmann at blive ansat ved vore Bibliotheker, og da »Antikvarboghandelen i dens højere Former for ham stod som den fineste og interessanteste Boghandel, viede han den sin udelte Interesse« (Nord. Boghandlertidende 1898 Nr. 8). Han gik derfor i Kompagni med C. CHRISTENSEN, der havde et anseeligt Antikvariat paa Nørregade, og de to unge Mænd oparbejdede snart en smuk Virksomhed. I en Kjælder paa Østergade 58 morede de sig i nogle Aar med at drive en Filial med »Bogsalg fra Reolerne«, det vil sige, de lod — med de ambulante Bogsælgere fra Pariser-Quaierne som Forbillede — Kunderne selv rode i Bøgerne. Zahrtmann var den fødte Antikvar, levende og ligeligt interesseret for Literatur og for gamle Billeder. Han havde den gode Antikvars bedste Egenskaber, var imødekommende og rede til at ordne og vejlede, og han havde, som gamle Møller, det elskeligste Smil. Desværre var hans Helbred svagt, og hans

Livsbane endte allerede Febr. 1898, men endnu Dagen før Sygdommen fik Bugt med hans ivrige Natur, arbejdede han blandt de kjære Bøger i Forretningen paa Nørregade. — I disse to Typer — en ældre og en yngre — har vi skitseret en af de smaa, under fattige ydre Kaar virkende, Bogantikvarer og en yngre ideelt fremadstræbende, mod højere Maal styrende, veludviklet Mand. Begge var yngre samtidige af den ældre og betydeligste af alle vore Antikvarer, som det er vor særlige Opgave at beskjæftige os med, nemlig

HERMAN HENRIK JULIUS LYNGE

I Modsætning til de fleste andre Antikvarer var Lynge oplært ved Faget, thi hans Fader, der var Bogbindermester, satte ham allerede som 12-aarig i Lære hos Chr. Tønder Sæbye, der i Gothersgade drev en Handel med gamle Bøger. Lynge, der var født 13. Novbr. 1822, blev i 1844 efter Sæbyes Død, altsaa 22 Aar gammel, Bestyrer af denne Boghandel, som han i 1853 overtog for egen Regning. Det Grundlag, han havde at bygge paa, var ikke meget værd. Det blev Lynge selv, der med overordentlig Flid og sejg Udholdenhed arbejdede sin Antikvarboghandel frem. Først ud af det Vanry, der endnu i hin Tid klæbede ved Handel med brugte Bøger, og dernæst frem i Dagens Lys som det første og eneste Antikvariat, der her hjemme havde stor og virkelig literær og bibliotheksmæssig Betydning. I 1855 forøgede han sit Lager med den afdøde

Antikvar DITLEVSENS og flyttede samtidig Virksomheden til dennes Lokaler paa Kjøbmagergade lige overfor den Kgl. Porcelænsfabriks Gaard. Et Maleri af CARSTEN HENRICHSEN, afbildet i A. D. Jørgensens Bind, det 6te, af Danmarks Riges Historie pag. 273, viser os et Stykke af den gamle Gade med Runde Taarn, og lige i Forgrunden tilvenstre kundgjøres paa et stort fremspringende Skilt, at her fandtes den »*Sæbyeske Boghandling, H. H. J. Lynge*« til Huse.

Allerede da nød hans Boghandel stor Anseelse, og han udvidede sin Handel til ogsaa at omfatte Kobberstik. Paa Foranledning af Tidens fineste og særlig dygtige Billedsamler, Fuldmægtig ANTON PETERSEN, forhandlede han Nytryk af Thuras Stik fra hans *Danske Vitruvius* og *Hafnia hodierna* og mange andre slige historiske Billeder. Restoplag, som de enkelte Forlæggere, der endnu havde Udsalgssteder i Børssalens Boder, laa inde med, erhvervede han, deriblandt Clemens' Stik: Slaget paa Rheden og Elias Meyers Radering: Kirsebærgangen. Ogsaa Haelveghs store kobberstukne Portræt af Chr. IV solgte han i Nytryk. Ældre Boghandlere husker endnu Forretningen paa Kjøbmagergade, hvor de kom for at kjøbe Billeder og Bøger til den Boglade, hvor de var i Lære. De husker ogsaa Lynges mest betroede Mand, hans Svoger LUDVIG MØLLER, der selv var en ivrig og kyndig Portrætsamler, og som i mange Aar var Lynges Medhjælper.

Under det rastløse Arbejde, som lige til Alderdom=

mens Dage optog Lynge helt og holdent, fik han dog Tid til allerede i Ungdommens Aar at grundlægge de store og omfattende Samlinger af historiske Blade, Portrætter, Raderinger, Autografer, Medaljer, Penge= sedler, Mønter, Malerier, Haandtegninger og Bøger, som han efterlod sig. Rækken af Kataloger til Auktio= nerne efter hans Død er et helt stort Værk, der viser den overordentlige Flid, Indsigt og Omhu, hvormed han har samlet gjennem mange Aar. Af alle disse Samlin= ger var der én, som særlig stod hans Hjerte nær, og hvis Tilvejebringelse havde kostet ham et meget stort Arbejde, det var den værdifulde Række *Holbergiana*, som han omkring 1870 for en Slik overlod til davæ= rende Kasserer i Privatbanken F. S. BANG. Denne ene= staaende Samling, der omfattede c. 450 Numre, hvoraf kun en knap Snes stammede fra Bangs eget Biblio= thek, blev 1871 af denne skænket til Sorø Akademi paa Betingelse af at den: ... »maa blive opstillet i Bibliotheket aldeles for sig selv som et Æresminde om Akademiets berømmelige Stifter.... Jeg kan ikke nægte, at det alene var under den udtrykkelige Be= tingelse, at Samlingen heel og holden skulde bevares, at Boghandler Lynge har overladt mig sin Deel af disse Holbergiana, som er af uskatterlig Værd —«, saaledes skriver Bang til Akademiet, og saaledes er det meddelt i Indledningen til Akademiets Program fra 1872, hvortil slutter sig en Fortegnelse over hele Sam= lingen. Lynge har ved senere Gaver meget væsentlig

forøget dette Holberg=Bibliothek, men et og andet tyder paa, at han egentlig fortrød sin Handel med Bang og ikke var tilfreds med den Form, hvorunder Samlingen blev overdraget Sorø Akademi.

Trods den vidtstrakte og uegennyttige Omgang med sin Holberg=Samling efterlod Lynge sig dog ved sin Død en hel anseelig Samling »*Literatur af og om Lud=vig Holberg samt Portrætter af Holberg og Illustratio=ner til hans Liv og Værker m. m.*« Den solgtes ved Auk=tion 1898, og Katalogen over den omfatter 880 Numre. Forinden sin Død 5. Decbr. 1897 havde Lynge truffet den testamentariske Bestemmelse, at alle hans Sam=linger skulde sælges ved Auktion; men da det hele blev grundig efterset, kom hans Søn, den nuværende Ejer og Leder af det gamle Antikvariat HERMAN JOH. VILH. LYNGE til den Anskuelse, at Faderens ypperlige Samling af danske historiske Billeder ikke burde split=tes ad. Han erhvervede Dispensation fra den trufne testamentariske Bestemmelse for denne Afdelings Ved=kommende og overdrog den i sin Helhed til det natio=nalhistoriske Museum paa Frederiksborg.

Det var særlig denne Del af Lynges omfattende Sam=linger, der i mange Aar bragte yngre Folk i nært For=hold til ham; thi der blev efterhaanden rigelig Brug for Lynges Velvilje og hjælpsomme Sindelag, naar de gamle Billeder skulde gengives og bruges til Illustra=tionsstof i nye Bøger, eller selve hans originale Tryk ønskedes udlaant til forefaldende Udstillinger. Saa

lærte man rigtig den elskværdige Mand at kjende; thi var man først kommet gjennem hans ydre Loka= ler og havnet i hans særlige Opholdsrum, hvor alle Reoler indeholdt de ikke salgbare rare Ting, og Skuf= fer og Hylder i det store Bord midt paa Gulvet var stoppende fulde af Mapper med Billedsamlingen, vi= ste han sig ogsaa at være utrættelig i sin Imødekom= menhed. Følte han, at Gjæsten havde virkelig Interesse og Forstand paa, hvad der i Mapperne havde særlig Værdi, hændte det ogsaa, at man fik Adgang til de in= dre Værelser, til hans private Bolig, hvor han da frem= viste sine andre kjære Skatte, Malerier og Tegninger, væsentlig af Malere fra vor ældre Kunstskole. — Det var en særlig Fornøjelse at kunne glæde denne Mand med et eller andet Særtryk eller Haandaftryk af Bil= leder, han ikke havde faaet indlemmet i sin Mappe; thi efterhaanden som Aarene gik, tog Billedfremstil= lingen til, og som Lynge selv blev ældre, var det na= turligvis vanskeligt for ham at følge med. En gladere Samler og Modtager af en eller anden lille Opmærk= somhed end Lynge skal man lede længe efter.

De ovenfor omtalte Lokaler, hvori Lynge drev sin Virksomhed, opbevarede sine Samlinger og havde sin Bopæl, var paa første Sal i Sparekassens Gaard ud mod Walkendorffsgade. Det er det Sted, der for os ældre nulevende staar som det Lynge'ske Antikvariats Lo= kaler, og dertil har mangfoldige søgt for at erhverve større eller mindre literære Sjældenheder. Da han

flyttede fra Kjøbmagergade, havde han kjøbt sig Ejendom i Walkendorffsgade, men den opslugtes sammen med flere andre mindre Huse nogle Aar senere af Sparekassen, da denne byggede sin store Hjørneejendom. Lynge betingede sig, da han solgte til Sparekassen, at der indrettedes Lokaler for ham til Forretning og Beboelse i Nybygningen. — Søgte man Lynges Antikvariat, blev man i Expeditionen modtaget af en ældre Herre af et ret soigneret Ydre, men som ingenlunde bestræbte sig for at være altfor imødekommende. Det var en tidligere Antikvarboghandler og Bogsamler, cand. phil. VILH. AARUP. Manden var sikkert kundskabsrig og havde literære Interesser, men spurgte man om noget, der faldt udenfor hans Smags Horisont, lagde han ikke Skjul paa, at store Dele af Bøgernes Verden havde hans kvalificerede Foragt. Naar det var konstateret, var det ham sikkert en extra Nydelse at meddele, at den paagjældende Bog ikke fandtes paa Lageret. Var man paa den Maade kjørt fast, var det en Behagelighed, hvis det føjede sig saaledes, at Lynge selv kom ind i Expeditionen. Hos ham fik man straks en meget venligere Behandling, og han var altfor klog en Forretningsmand til at give sine Sym- eller Antipatier tydeligt Udtryk. Tværtimod, havde han Tid tilovers, var han villig til at tage En med paa en Expedition langs Reolerne, men det var sjældent; thi han var en travlt beskæftiget Mand, der trods al Imødekommenhed vel vidste at passe paa sin

Tid. Som han var adræt og hurtig i sine Bevægelser, var han præcis og tydelig i sin Besked. Begreb om hans Forretnings Størrelse fik man ingenlunde af Ex=peditionslokalerne. Først naar man engang fik Lov at komme op paa Lageret, der fandtes i den lave Tag=etage, skønnede man, at man var hos en stor Boghand=ler; thi heroppe gjemtes de bedste og ældste Værdier, underneden fandtes mere det dagligdags efterspurgte.

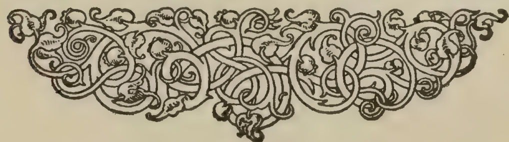
Lynge tog ogsaa nu og da Pennen i Haand og som en Prøve paa hvorledes han med Myndighed var i Stand til at optræde, hidsættes her en Del af en Artikel fra »*Fædrelandet*« 1866. Bladet havde i sit Nr. 129 bragt et større Indlæg: »Cultusministeriets Naa=dessekretariat«, i hvilket der rettedes et Angreb paa Forvaltningen af den Sum, Ministeriet raadede over til temporær literær og kunstnerisk Understøttelse. Som Prøver fremhævedes, at SVEND GRUNDTVIG i en Række af Aar af den Konto fik fast Understøttelse til Kæmpevise=Værket og ERSLEW til Forfatterlexikonet. I Nr. 135 tager Lynge Ordet og skriver efter en Ind=ledning:

»... Hr. Redacteur! Ingen og vel mindst Underteg=nede behøver at fortælle et Blad som »Fædrelandet«, at de fem Bind og to Hefter af det erslewske Forfat=ter=Lexikon, er et Kildeskrift af første Rang, der har ophobet en utrolig Mængde literairhistoriske og bio=graphiske Data, som uden denne Mands mærkvær=dige Begejstring og Udholdenhed ikke vilde have

været til, og ikke nu mere vilde kunne tilvejebringes — at dette Kildeværk udmærker sig ved en Nøjagtighed og Paalidelighed som faa eller ingen danske Skrifter af saa stort Omfang, Righoldighed, Mangfoldighed skal opvise Mage til — og at dette Værk allerede nu er blevet uundværligt for dansk Literairhistorie og dansk Personalhistorie, og i Tiden maa blive det i endnu større Maalestok. Alt dette veed »Fædrelandet«s høitærede Redaction sagtens bedre end jeg, men hvad den ogsaa maa vide, og hvad der er fornegtet i hin Artikel, det er dette: at Erslews Forfatter-Lexicon ikke blot er et høittalende Vidnesbyrd om en dansk Mands høie videnskabelige Begeistring og mageløse Arbejdskraft, men tillige om en storartet, mangeaarig Opofrelse og Selvfornegtelse i Videnskabens Tjeneste, thi kun derved er et Arbejde blevet muligt, der — bedømt blot efter Anstrengelsen, det kræver — ikke kan vederlægges med Hundreder af Dalere om Aaret. Og naar »Fædrelandet« kalder Udgivelsen af dette Værk »et literairt Levebrød«, naar det taler om, at ved dette Foretagende »vilde Accordarbeide være at foretrække for Dagløn«, saa fornegter Bladet i disse Ord rent sit sædvanlige høie Standpunkt i Videnskaben og Livet, saa kan »Fædrelandet« med disse ildebetænkte Ord let udrette ubodelig Skade for Værket, fordi de Personligheder, der i videnskabelige Anliggender have den afgjørende Stemme, ikke alle have »Fædrelandet«s Indsigt og ideale Begejstring.

Maa jeg Hr. Redacteur endnu fremkomme med en lille Bemærkning, og jeg tør stole paa ikke at blive misforstaaet? De kalder Cancelliraad, Archivar Erslew: »Copist Erslew«, men Copist er han ikke i borgerlig Betydning af Ordet. Ved Forfatter-Lexikonet har han udført tilvisse ofte Copist-Arbeide, men gid Danmark havde blot een saadan Copist til!«

Det er en Mand, der har sin literære Forstaaelse i Orden og Hjærtet paa det rette Sted, der har skrevet dette varmfølte Forsvar for Forfatterlexikonets Udgiver. Det er tilmed en Mand, der ikke er bange for at tage Bladet fra Munden, naar en retskaffen Forfatter uretfærdig angribes. Saadan var H. H. J. Lynge. Til daglig en jevn og velvillig Mand uden store Pretentioner, der i Stilhed indsamlede sjældne literære og kunstneriske Skatte, hvoraf ellers adskilligt var gaaet tabt. En Mand af den gamle Skole, der dog bag sit beskedne Væsen vel var sig bevidst, at hans Livs Gerning havde Værd og Betydning for Kulturen i vort Land. — Den samme Bevidsthed bør nulevende Bogvenner besidde overfor Lynge og hans store Virksomhed.

DANSKE BOGAUKTIONER I AARET 1916

EN OVERSIGT

Af HERMAN LYNGE

I Aaret 1916 er der i København afholdt følgende større Bogauktioner:

I. 1. Febr. 9 forskellige Samlinger tilhørende afd. Konferensraad F. A. Lorck, Dr. med. S. Engelsted m. Flere. Kataloget var paa 51 Sider og indeholdt c. 3057 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 3567,78.

II. 7. Febr. En Bogsamling af blandet Indhold. Kataloget (10 Sider) indeholdt 681 Numre og indbragte Kr. 2395,33.

III. 9. Febr. (med Tillæg) 19 forskellige Samlinger tilhørende afd. Assistent under Magistraten Alfr. C. Christensen, afd. Rektor, Dr. phil. A. Heise, afd. Provst S. Holck m. Flere. Kataloget (171 Sider) indeholdt 8861 Numre og indbragte Kr. 7303,93.

IV. 20. Marts. 11 forskellige Samlinger tilhørende afd. Prof., Dr. phil. Anton Thomsen og Andre. Kataloget (78 Sider) inde-

holdt 3078 Numre og indbragte Kr. 2083,56.

V. 28. Marts. N. WARBURGS Bogsamling. Kataloget (128 Sider) indeholdt 5015 Numre og indbragte Kr. 13939,39.

VI. 28. April. VILHELM HAMMERSHØIS Bogsamling. Kataloget (49 Sider) indeholdt 1053 Numre og indbragte Kr. 18166,24.

VII. 17. April. 2 Samlinger tilhørende KAJ HOLBERG o. A. Kataloget (20 Sider) indeholdt 995 Numre og indbragte Kr. 1015,78.

VIII. 30. Maj. Afd. Prof., Dr. phil. EDV. HOLMS Bogsamling. Kataloget (134 Sider) indeholdt 6351 Numre og indbragte Kr. 7636,15.

IX. 23. Juni. Enkefru M. L. LINDEGAARDS Bogsamling. Kataloget (12 Sider) indeholdt 825 Numre og indbragte Kr. 1020,41.

X. 5. Sept. 8 forskellige Samlinger. Kataloget (113 Sider) indeholdt 5052 Numre og indbragte Kr. 2750,63.

XI. 8. Sept. Afd. Rentier, Cand. phil. F. W. M. MATHIESENS Bogsamling. Kataloget (87 Sider) indeholdt 4358 Numre og indbragte Kr. 1720,08.

XII. 2. Oktbr. Afd. Justitssekretær C. THRANES Bogsamling. Kataloget (16 Sider) indeholdt 975 Numre og indbragte Kr. 1015,85.

XIII. 1. Nov. 24 forskellige Samlinger. Kataloget (97 Sider) indeholdt 6071 Numre og indbragte Kr. 5249,27.

XIV. 12. Decbr. 12 forskellige Samlinger tilhørende afd. Tømrermester, Arkitekt C. T. V. ANDERSEN og Andre. Kataloget (80 Sider) indeholdt 3439 Numre og indbragte Kr. 6907,61.

Alle disse 14 Auktioner afholdtes af Auktionsholder CHR. HEE'S EFTF. (J. WINSLØW). Der blev tilsammen bortsolgt 49811 Numre (omtrent svarende til lige saa mange Bind), som indbragte Kr. 74772,01 (inkl. 10% Auktions-Salær).

Desuden er der af *»Sagførernes Auktioner«* afholdt følgende Bogauktioner:

XV. 4. Febr. Forskellige Samlinger. 1772 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 2447,30.

XVI. 10. Marts. Forskellige Samlinger. 1286 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 1292,85.

XVII. 16. Marts. Forskellige Samlinger. 517 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 1136,55.

XVIII. 12. Maj. Forskellige Samlinger. 631 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 1174,05.

XIX. 26. Oktbr. Forskellige Samlinger. 1107 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 2326,50.
XX. 1. Decbr. Forskellige Samlinger. 849 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 1318,85.
XXI. 15. Decbr. Forskellige Samlinger. 711 Numre, som tilsammen indbragte Kr. 874,80.

Alt i alt indbragte disse 7 Auktioner Kr. 10570,90 (hvortil kommer 10 % Auktions-Salær Kr. 1057,09 = Kr. 11627,99); da Numrene ved disse Auktioner ikke svarer til et lignende Antal Bind, kan det ikke opgives, hvormange Bind der solgtes ved disse 6873 Numre.

Alle disse 21 Auktioner har altsaa indbragt Kr. 86400,00.

Den mest betydende af Auktionerne var Maleren VILH. HAMMERSHØIS Samling (VI), der indeholdt mange meget sjældne Bøger, som oftest i fine Eksemplarer; desværre afbrød Hammershøis altfor tidlige Død ogsaa hans Samlervirksomhed, hvorved Samlingen, som specielt indeholdt den ældre danske æstetiske Literatur, kun blev Begyndelsen til en udmærket Bogsamling. Priserne var ofte meget høje, som f. Eks.: Gotfred af Ghemens Udgaver af Sjællandske Lov 1505 og Skaanske Lov 1505, der henholdsvis betaltes med Kr.

700,00 og 730,00; Pragteksemplaret af Holbergs Peder Paars fra 1772 (Wiedewelts eget Eksemplar), som paa Kancelliraad Lynges Auktion i 1898 solgtes for Kr. 55,00, gik her i Kr. 580,00 o.s.v.

N. WARBURGS Samling (V), der ligeledes særlig omfattede Skønliteratur, indeholdt ogsaa mange sjældne Bøger, Eksemplarerne var dog ikke altid første Klasses. Den sjældne Kuriositet, H. C. Andersens Debut-Arbejde: »Gjenfærdet ved Palnatokes Grav. 1827« betaltes med Kr. 125,00, paa Etatsraad Edv. Collins Auktion i 1886 blev der kun givet Kr. 8,00 for et Eksemplar af denne Bog.

Prof. EDV. HOLMS Bogsamling (VIII), som nærmest var et historisk Haandbibliotek, indeholdt mange gode Bøger, men var ikke særlig godt vedligeholdt.

I Arkitekt C. T. V. ANDERSENS Samling (XIV), som var ualmindelig smukt vedligeholdt, fandtes mange kunstfærdig indbundne Bøger, hvoraf flere har været benyttet som Udstillings-Stykker af vedkommende Bogbindere; de blev godt betalt og havnede omtrent alle i en herværende Rigmands, i Forvejen fortræffelige Bibliotek, hvor de heldigvis er sikrede mod at gaa til Grunde.

I det følgende Udvalg af Priser, der er betalt paa Bogauktionerne i 1916, er kun medtaget Priserne for de sjældnere, værdifulde og ikke hyppigt forekommende Værker. Af Pladshensyn er Titlerne ofte forkortet, og man henvises derfor til de specielle Kata-

loger. Det er særlig den ældre danske Guldalder⸗Lite⸗
ratur samt Holbergs Skrifter, der har vakt Samlernes
Købelyst; at Priserne for den samme Bog ved de for⸗
skellige Auktioner ofte er noget varierende, er ikke
alene begrundet i Eksemplarernes mere eller min⸗
dre gode Konservering, Tilfældigheden spiller ogsaa
en Del med heri; ved en Auktion, som f. Eks. Ham⸗
mershøis, hvor Samlerens Navn, Avisernes Omtale,
Katalogets smukke Udstyr og omhyggelige Udarbej⸗
delse tiltrækker Samlernes og Andres Opmærksom⸗
hed og Købelyst, bliver Priserne naturlig højere, og
naar saa Antallet af Bøgerne kun er begrænset, kon⸗
centrerer Køberne sig om Sjældenhederne og — Pri⸗
serne stiger. Alt dette sker ikke saa let ved en Auk⸗
tion, hvor mange Tusinde af alle Slags Bøger sælges,
og hvor Raritеterne ofte er godt gemte, men vel nok
kan findes og paaagtes af enkelte Købere, men ikke
af de Mange, og mindre Sjældenheder gaar ved saa⸗
danne Auktioner ofte ret billig.

En ganske ejendommelig Skæbne har en Bog som
Emil Aarestrups Digte fra 1838 haft. Den udkom paa
C. A. Reitzels Forlag og kostede 1 Rigsdaler (2 Kr.),
den solgtes imidlertid ikke stærkere, end at den i 1854
maatte nedsættes til 48 Skilling (1 Kr.) og var i 1869
endnu ikke udsolgt, først i 1874 opføres den i Reit⸗
zels Forlagskatalog som udsolgt. Prisen steg imidler⸗
tid ikke derved; paa Etatsraad Edv. Collins Auktion
i 1886 betaltes den saaledes kun med Kr. 1,25; efter⸗

haanden blev Prisen dog noget højere, og f. Eks. ved Auktionen over Registrator J. Bidstrups Bogsamling $^{13}/_{5}$ 1911 blev den betalt med Kr. 12,75. Saa sker der det mærkelige Tilfælde, at da der paa Prof. L. Wim⸗mers Auktion i 1913 forekom et uplettet, ubeskaaret Eksemplar i den originale Kartonage, bliver der ved et af de mærkelige Tilfælde, som *kan* indtræffe ved en Auktion, betalt Kr. 141,00 for Bogen; det vakte naturligvis Sensation, og Bladene bragte Meddelelsen herom ud i vide Kredse, hvad der bevirkede, at Eks⸗emplarer voksede op som Paddehatte rundt omkring — Bogen er jo i sig selv ingen Sjældenhed, i ethvert literært Hjem fra Fyrrerne fandtes den i Familiens Bogskab — og tilbødes de Handlende og Samlerne, ofte i frygtelige Eksemplarer, til store Priser. Som det vil sés i den følgende Oversigt over Priserne, har der været 7 Eksemplarer fremme paa Auktionerne i 1916 (det tyder da heller ikke paa Sjældenhed!) til Priser, der varierer mellem 27 og 88 Kr. Paa Auktionerne i 1917 har der ogsaa allerede været solgt flere Eksem⸗plarer, foruden at den hyppig forekommer under Haanden.

Da denne Udsigt over Bogauktionerne jo ikke i tid⸗ligere Aar har været publiceret, kan man ikke i Til⸗slutning hertil i Aar give nogen sammenlignende Over⸗sigt over Forandringer, Frem⸗ eller Tilbagegang i Bog⸗interessen, nye Samlerobjekter eller lignende. I senere udkommende Aars⸗Oversigter vil det imidlertid for⸗

haabentlig ské; af Erfaring kan man dog fastslaa, at Interessen stadig særlig samler sig om den danske Skønliteratur i Original-Udgaver, Dedikations-Eksemplarer med Forfatterens Tilskrift er særlig eftertragtede, og samtidige smukke eller stilfulde Indbindinger forhøjer Efterspørgslen. Ældre danske topografiske Bøger, og særlig Bøger omhandlende Københavns Topografi, har ogsaa mange Købere, paa dette Omraade er der skét betydelig Prisstigning fra tidligere Aar.

I den herefter følgende Oversigt over de Priser, der er betalt paa de forskellige Bogauktioner i 1916, henviser Romertallene til den Pag. 130 givne Liste. I Priserne er det obligate Auktions-Salær ikke medregnet.

J. Aakjær, Rugens Sange og andre Digte. 1906. V: 14,00.

Niels Michelsen Aalborg, Medicin eller Læge-Boog. Nu anden Gang tryckt aff Tyge Nielsen 1635. VI: 65,00.

Danmarks Adels Aarbog, redigeret af *Hjort-Lorenzen* og *Thiset*. 1-32. Aarg. 1884—1915. VIII: 79,00.

E. Aarestrup, Digte. 1838. II, ubeskaaret, orig.Karton: 72,00. V, ib.: 46,00. VI, ib.: 28,00, uib. i orig.Kart.: 88,00. XIII: 35,00, uib. i orig.Kart.: 53,00. XX, ib.: 27,00.

Aarsberetninger og Meddelelser fra Det Store Kongelige Bibliothek, udg. af *C. Bruun*. 1-4. 1870—98. VIII: 20,00.

Kunstmuseets Aarsskrift I. 1914. XIV: 13,25.

Almanach dramatischer Spiele. Berlin 1805. V: 39,00.

H. C. Andersen, Gjenfærdet ved Palnatokes Grav. 1827. V: 125,00.

— Fodrejse fra Holmens Kanal til Østpynten af Amager. Kbh. 1829. VI: 17,00.

— Digte. 1830. V: 11,00. VI, orig. Karton. med Tilskrift fra Forf. til Oehlenschläger: 109,00.

— Phantasier og Skizzer. 1831. VI, m. tilskr. Digt fra Forf.: 44,00.

H. C. Andersen, Improvisatoren. 1-2. 1835. VI, ib.: 16,00.

— Eventyr, fortalte for Børn. 1-3. Hefte og Ny Samling 1-3. Hefte. Kbh. 1835—42. VI: 180,00.

— Eventyr, fortalte for Børn. (1-3. Hefte). Kbh. 1837. — 2det Bind (1-3. Hefte). Kbh. 1842. (2det Binds 1. Hefte er 2. Opl. 1846). VI: 81,00.

— Kun en Spillemand. 1-3. 1837. VI: 10,25.

— Billedbog uden Billeder. 1840. VI, uib.: 15,00, ib. i Papbind: 15,50.

— Maurerpigen. 1840. VI, uib. m. Omslag: 11,00.

— Mulatten. 1840. VI, orig. Kart. (m. Tilskrift fra Forf.): 27,00.

— En Digters Bazar. 1842. V (m. Forfatterens Haandskrift): 26,00.

— Das Märchen meines Lebens. 1-2. Leipzig 1847. VI (m. Tilskrift fra Forf.): 46,00.

— Eventyr, m. 125 Illustr. af V. Pedersen. 1850. VI: 41,00 og 42,00. XXI: 10,00.

— Hyldemoer. 1851. VI (m. skreven Dedikation fra Forf.): 14,50.

— Historier, m. 55 Illustr. af V. Pedersen. 1855. VI: 17,50.

— Nye Eventyr og Historier, 1-4. 1858—60. IV (m. skreven Dedikation): 22,00. — Samme Værk. 1-3. Saml. og 2. Række, 1-2. Saml. 1858—72. VI: 14,00.

H. C. Andersen, Da Spanierne var her. 1865. VI (m. skreven Dedikation fra Forf.): 10,50.

— Den gamle Kirkeklokke. U.St.o.A. (Særtryk med Forf.s Rettelser). VI: 14,00.

A. v. Arneth, Geschichte Maria Theresia's. 1-10. Wien 1863—79. VIII: 15,00.

A. C. Arreboe, Hexaemeron rhythmico-Danicum d. e. Verdens første Uges sex Dages præctige oc mægtige Gierninger. Kbh. 1661. — *S. Jonæsøn*, Den Prophete Jonas udi danske Vers forfattet. Kbh. 1680. — *L. H. Pontoppidan*, Jule-Glæde over dend velsignede Qvindens Sæd, Jesu Christo. Kbh. 1680. — *M. Thrane*, Den christelige Pillegrims første Journal og Reise-Bog. Kbh. 1699. VI: 81,00.

P. C. Asbjørnsen, Juletræet for 1850—52. Kria. V: 27,00.

— Norske Huldreæventyr og Folkesagn. 1. Saml. Kria. 1845. VIII: 29,00.

— Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn. I, 2. Udg., Kria. 1859. II, Kria. 1848. V: 19,00.

Atterbom, Lycksalighetens Ø. 1-2. Uppsala 1824—27. V (m. Forf.s Haandskr.): 10,50.

Carl Bagger, Min Broders Levnet. 1835. VI: 17,50.

J. Baggesen, Comiske Fortællinger. 1785. VI: 10,00 og 15,00.
— Labyrinten. 1=2. 1792—93. V: 52,00. VI: 36,00 og 51,00. XI: 27,00. XVIII: 31,00.
— Giengangeren og han selv. 1807. VI (med skreven Dedikation fra Forf. til Oehlenschläger): 50,00. — Samme Værk. VI (med Tilskrift fra Forf.): 17,00.
— Skiemtsomme Riimbreve. 1807. VI (med et tilskrevet 2=Siders Digt fra Forf.): 65,00.
— Nyeste blandede Digte. 1808. VI, uib. paa Skrivepapir: 25,25.
— Poetiske Epistler. 1814. V (med haandskrevet Digt af Forf.): 91,00.
Herm. Bang, Hverdagskampe og Du og jeg. 1879. V: 17,00.
— Tunge Melodier. 1880. V: 11,00.
— Haabløse Slægter. 1880. V: 22,00. XIV: 20,00. XV: 26,00.
— Stille Eksistenser. 1886. V: 14,50. VI: 11,00.
G. Bapst, Le maréchal Canrobert. 1=12. Paris 1904—13. IV: 22,00.
I. C. Barfod, Märkvärdigheter rör. skånske adeln. Stockh. 1847. XVIII: 16,50.
Th. Bartholin, Anatomia reformata. Haag 1651. I: 15,50.
A. Baumeister, Denkmäler d. klass. Alterthums. 1=3. Münch. u. Lpz. 1885—88. II: 42,00.
C. M. Bellman, Fredmans Sånger. Stockh. 1814, m. Musik. VI: 15,50.
— Fredmans Epistler och Sånger, m. Galleri og Scener, Melodier m. m., udg. af P. O. Welander. Kbh. 1844—45. V: 38,00.
— Samlade Skrifter, utg. af *J. G. Carlén*. 1=4, m. Musik. Stockh. 1861. III: 40,00.
V. Bergsøe, Fra Piazza del Popolo. 1867. V: 13,50. IX: 13,50.
Bering Liisberg, Christian IV, m. Illustr. 1890—91. XIV, eleg. indb. i Chagrin m. rig Forgyldning: 41,00.
A. Berntsen, Danmarckis og Norgis fructbar Herlighed. 1656. XX: 23,00.
Biblia paa Dansk. Kbh. 1550. Fol. (defekt) VI: 37,00.
Biblia paa Danske effter K. Christians d. IV's christel. Befalning prentede i Kiøbinghafn 1647. VI: 43,00.
Bibliotheca Danica, udg. af *C. Bruun*. 1=4, m. Suppl. 1877—1914. VIII: 34,00.
Dänische Bibliothek oder Sammlung von gelehrten Sachen aus Dänemarck. 1=9. 1738—47. VI, Hellæderbd.: 80,00.
Charl. Doroth. Biehl, Den kierlige Mand. Comedie. 1764. VI: 15,25.
— Den listige Optrækkerske. Comedie. 1765. VI: 14,00.
— Haarkløveren. Comedie. 1765. VI: 12,50.

Bj. Bjørnson, Synnøve Solbakken. Kria. 1857. V: 20,00.

N. Blicher, Topographie over Vium Præstekald. Viborg 1795. VI: 21,00.

St. St. Blicher, Bør Jøderne taales i Staten? Aarhus 1813. V: 45,00.

— Digte. 1-2. Aarhus 1814—17 (ukomplet). V: 20,00.

— Digte. 1. Deel. Aarhus 1814. II, ubesk. (m. skrevenDedikat.):145,00. V, ib.: 60,00.

— Abeillard og Heloise. 1818. VI: 18,00.

— Generalprøven i Kragehul. Aarhus 1819. V: 11,00. VI: 31,00.

— Bautastene. Odense 1823. V: 20,50.

— Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog 1824 (»Læsefrugter«, udg. af Elmquist. Februar 1824. Aarhus). VI: 320,00.

— Sneeklokken. Nytaarsgave for 1826. Viborg. V: 27,00. VI, uib., ubeskaaret: 61,00. VI (m. skreven Dedikation fra Forf.): 61,00.

— Diana, et Tidsskrift for Jagtelskere. 1-2. Randers 1832—36. VI, m. Omslag: 75,00.

— Samlede Noveller. 1-7. 1833—44 (1. Del, 2. Opl.). VI: 50,00.

— Samme Værk. 1-4. 1833—34. XIII: 16,00.

— Samlede Digte. 1-2. 1835—36. V: 36,00. VI: 16,50.

— Trækfuglene. Naturconcert. Randers (1838). VI, ib.: 44,00, uib.: 26,50.

— En ganske ny Vise om en Kroermand og hans Søn. Randers (1838). VI: 18,50.

— Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø. 1839. V: 8,00. VI, ubeskaaret m. Omslag: 15,50.

— Kornmodn. Randers 1839. V: 11,00. VI, ubeskaaret: 48,00. XV: 15,50.

— Viborg Amt, beskrevet. 1839. VI: 21,00.

— Sommerreise i Sverrig 1836. Randers 1840. V: 10,00.

— Nyeste Noveller og Digte. 1840. VI: 11,00.

— E Bindstouw. Randers 1842. V: 42,00. VI, uib. m. Omslag: 100,00. VI, Papbd.: 63,00.

— Min Tidsalder (fra 1782 til 1842). 1843. VI, ubesk. m. Omslag: 13,00.

— Fem Noveller og to jydske Sange. 1844. V: 17,00. VI, ib. sammen med Trækfuglene. Randers 1838: 32,00.

— Min Vinterbestilling i 1842 og 1843. Randers 1844. — Min Vinterbestilling i 1844 og 1845. Kbh. 1845. VI: 18,00.

— Min Vinterbestilling i 1844 og 1845. 1845. V: 17,00. VI, ubesk. m. Omslag: 30,00.

— Noveller, gamle og nye. 1-7. 1846—47. XV: 18,00.

St. St. Blicher, Digte. 1847. VI: 12,00.
— Trækfuglene, m. Træsnit af Joh. Larsen. Helsingør 1914. XIX: 13,00.
— Samme Bog paa jap. Papir, ib. i Maroquin. XIX: 34,00.
L. Bobé, Slægten Ahlefeldts Historie. 1=6. Kbh. 1897—1912. III: 51,00. VIII: 26,00.
L. Boesen, Helsingøers Beskrivelse. Aalborg 1757. III: 11,00.
Bogvennen, et Tidsskrift udg. af Forening for Boghaandværk. 1893—1906. XIX: 18,50.
L. Bramsen, Médaillier Napoléon le Grand. 1=2. 1904—07. II: 20,00.
Fr. Brandt, Aandelige Lyst=Skouff, fordansket af *H. Andersøn Herstad*. 1681. XIV. 12,00.
Frederike Bremer, Midsommarresan. Stockh. 1848. V (m. haandskr. Digt til Grundtvig): 17,00.
C. F. Bricka, Kong Frederik den Andens Ungdomskjærlighed. 1873. V: 12,00. VIII: 30,00.
Al. Brongniart, Traité des arts céramiques. 1=2. 3. éd. Paris 1877. II: 26,00.
H. A. Brorson, Troens rare Klenodie. 1739. VI: 50,00.
— Samme Værk. Kbh. (1742). VI: 40,00.
— Svane=Sang. 1765. VI: 22,00.
J. J. Brun, Prospekter af Kjøbenhavn samt Danmarks Kjøbstæder og Slotte, m. 60 Kobbere. 1805. XV: 67,00.
Mour. Brun, Fruentimmerits Contrafay udi det gamle Testament beprydet med 25 Kaaber=stycker. 1=2. Kbh. 1682, indb. i rigt forgyldt Hellæderbind med Guldsnit og Spænder. VI: 128,00.
P. O. Brøndsted, Voyages dans la Grèce. 1=2. Paris 1826—30. I: 15,00.
Magd. Soph. Buchholm, Poesier. 1793. VI, Hellæderbd. m. Forgyldning: 13,00.
Rob. Burns, Poems. Edinb. 1787. VI: 50,00.
L. Bødtcher, Digte, ældre og nyere. 1856. V: 15,00. VI: 17,00.
L. Börne, Gesammelte Schriften. 16 Bde. Hamb. 1835—40. I: 12,50.
C. Cantu, Histoire des Italiens, trad. 1=12. Paris 1859—62. II: 13,50.
W. Carstensen og *O. Lütken*, Tordenskiold. 1887. XIV, eleg. indb. i Hellæderbd. m. rig Forgyldning: 42,00.
Cervantes, Don Quixote af Mancha, overs. af *Ch. D. Biehl*. 1=4. Kbh. 1776—77, m. Kobb. III: 18,00. VI: 60,00. XII: 28,00.
— Don Quixotes Levnet og Bedrivter, overs. af *Ch. D. Biehl*. 2. Udg. ved *Liebenberg* m. Billeder af *Marstrand*. 1=2. 1865—69. V: 26,00. XIV: 27,25.

Cervantes, Don Quixote af Manchas Levnet og Bedrifter, overs. af *Schaldemose*. 1-4. 1829—31. VIII: 17,00.

Chamisso, Peter Schlemihl's wundersame Geschichte. 2. Ausg. m. Kupf. Nürnb. 1827. V: 22,00.

Charis, udg. af *K. L. Rahbek* 1797 og 1799—1807. VI: 51,00.

Chaucer, The Canterbury Tales. 1-2. 2. ed. Oxford 1798. V: 50,00.

P. Chievitz, Fra Gaden. 1848. V (m. Forf.s Haandskrift): 19,50. VI, ib.: 21,00.

Chodowiecki, Auswahl aus d. Künstlers schönsten Kupferstichen in Lichtdruck. Berl. XIII: 14,00.

C. Christensen, Hørsholms Historie 1305—1875. 1879. VIII: 13,00. XIX: 12,50.

V. C. Christensen, Aug. Jerndorff. Fortegnelse over hans Arbejder. 1906. VI: 10,00.

Th. Clitau, Poetisk Tiids-Fordriv. 1738. VI: 15,00.

Collection des principaux économistes. 12 voll. Paris 1841—48. XIII: 20,00.

Corsaren, udg. af *M. Goldschmidt* 1840—48 (ukompl.). V: 39,00.

Petit Courier des Dames, Modes, Littérature etc. 27 Bind af Aarg. 1849—67. Paris. Med kolor. Modekobbere. I: 40,00.

A. Crantz, Wandalia, übers. v. *S. Macropus*. Lübeck 1600. VI: 11,25.

G. Cruikshank, Illustrations to Mornings at Bow-Street. Lond. 1827. VI: 32,00.

The Cruikshankian Momus. 52 comic Designs. Lond. 1892. VI: 33,00.

E. Curtius, Griechische Geschichte. 6 Aufl. 1-3. Berl. 1887—89. VIII: 13,00.

Danmark i Skildringer og Billeder af danske Forfattere og Kunstnere, udg. af *M. Galschiøt*. 1-2. 1887—92. XIV, eleg. indb. i Hellæderbd. med rig Forgyldning og Guldsnit 108,00.

Peter Dass, Beskrivelse over Nordlands Amt. 1763. VI: 23,00.

Charles Dickens, Little Dorrit, w. illustrations by H. K. Browne. London 1857. VI: 35,00.

— Dombey and Son, w. illustrations by H. K. Browne. London 1848. VI: 33,00.

— Bleak House, w. illustrations by H. K. Browne. London 1853. VI: 31,00.

— The life and adventures of Nicholas Nickleby, w. illustrations by Phiz. London 1863. VI: 15,00.

— Sketches by Boz. 2. ed. 1-2. London 1836, w. illustrations by G. Cruikshank. VI: 16,00.

— Sketches by Boz. 2. series. 2 ed.

w. illustrations by G. Cruikshank. London 1837. VI: 21,00.
— The posthumous papers of the Pickwick Club, w. 43 illustrations by R. Seymour and Phiz. London 1837. VI: 60,00.
— The beauties of Pickwick collected and arranged by Sam Weller. London 1838. VI: 10,00.
— A tale of two cities, w. illustrations by H. K. Browne. London 1859. VI: 34,00.
— Memoirs of Joseph Grimaldi, edited by Boz, w. illustrations by G. Cruikshank. 1-2. London 1838. VI: 40,00.
— David Copperfield, w. illustrations by H. K. Browne. London u. A. (Chapman and Hall). VI: 16,00.
— Master Humphrey's clock, w. illustrations by G. Cattermole and H. K. Browne. 1-3. London 1840—41. VI: 62,00.
— The haunted man and The ghost's bargain. London 1848, w. illustrations. VI: 37,00.
— A Christmas carol in prose, w. illustrations by J. Leech. London 1843. VI: 90,00.
— The chimes: a Goblin story. London 1845, w. illustrations. VI: 100,00.
— The cricket on the hearth. London 1846, w. illustrations. VI: 100,00.

Ch. Dickens, The battle of life. A love story. London 1846, w. illustrations. VI: 35,00.
— Samlede Værker, overs. af *L. Moltke*, 3. Udg. 1-32. 1874—81. XIV, ib.: 68,50.

H. Drachmann, Digte (1872). V: 11,00. VI: 12,50.
— Med Kul og Kridt. 1872. VI: 14,50.
— Dæmpede Melodier. 1875. V: 14,50. XIV: 17,25.
— En Overkomplet, Fortælling. 1876. VI: 12,50.
— Sange ved Havet. Venezia. 1877. V: 10,00.
— Forskrevet —. 1-2. 1890. III, ib.: 18,00. V, ib.: 24,00. VI, uib.: 35,00.

Den ældre Edda, overs. v. *F. Magnusen*. 1-4. Kbh. 1821—23. VI: 24,00.

H. Egede, Omstændelig og udførlig Relation angaaende den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. 1738. XVIII: 26,50.

Erasmus Roterodamus, Adagia. Basil. 1517 (Froben). III: 14,75.

Th. H. Erslew, Alm. Dansk Forfatter-Lexikon. 1-6. 1843—68. VIII: 20,00.

J. Ewald, Rolf Krage, et Sørgespil. 1770. V: 16,50. VI: 16,50.
— Adskilligt. 1771. V: 29,00.
— De brutale Klappere. 1771. V: 10,25.
— Harlequin Patriot. 1772. V: 41,00. VI: 33,00 og 35,00.

J. Ewald, Samtlige Skrifter. 1-4. 1780 –91, m. Kobb. V: 42,00. XVIII: 16,00.

E. Falsen, Dragedukken. Syngespil. 1797. XIII: 20,00.

12 Blade Figurer til Tegne-Øvelse efter *Thorvaldsen* m. poet. Forklaringer af *A. Oehlenschläger*. Kbh. 1834. VI: 12,00.

Chr. Flensborg, Den danske Mercurius. 1766–67. VI: 11,50.

Flinchs Almanak eller Huuskalender for 1842–43, 46–47 og 1849–1900. Kbh. I: 18,25.

Florian, Théatre. 2 édit. 1-3. Paris 1786 (Didot). av. 12 gravures par Dambrun et Longueil d'après Queverdo. Indb. i rødt Maroquin m. Guldsnit. VI: 41,00.

– Galatée, roman pastoral imité de Cervantes. 4 édit. Paris 1785 (Didot). av. 6 gravures par Guyard d'après Flouest. Indb. i rødt Maroquin m. Guldsnit. VI: 33,00.

Danmarks gamle Folkeviser, udg. af *Sv.Grundtvig*. I-V Bds. 1-2. Hefte. 1853–77. VIII: 50,00.

Forsøg i de skiønne og nyttige Videnskaber. 1-7. 1764–79. VI: 37,00.

W. Franke, 100 Jahre im Dienste d. Kunst. Berl. 1897. XIII: 15,00.

Franzén, Skaldestycken. Bd. 1. Åbo 1810. Bd. 2. Örebo 1828. V: 20,00.

Frédéric II, roi de Prusse, Oeuvres posthumes. 1-15, av. suppl. 1-2. Berl. et Cologne 1788–89. VIII: 20,00.

J. W. Frohne, Danske Fajancer. 1911. XV: 16,50.

L. Frølich, L'Amour et Psyché. 20 Raderinger. 1880. XIV: 25,00.

J. R. Füssli, Allgem. Künstler-Lexicon. Zürich 1763. VI, Hellæderbd.: 15,00.

Galeries historiques de Versailles. 6 Bd. m. ca. 900 Kobbere. Paris. XIII: 80,00.

E. G. Geijer, Saml. Skrifter. Bd. 1, 1-8 och Bd. 2, 1-5. Stockh. 1849–55. III: 23,00. VIII: 45,00.

Geschichte d. deutschen Kunst. 1-5. m. Taf. Berl. 1885–91. II: 24,50.

Goethe, Werke. 1-55. Vollst. Ausg. letzter Hand. Stuttg. u. Tüb. 1828–33. II: 20,00.

– Iphigenie auf Tauris. Lpzg. 1790. VI: 12,00.

– Neue Schriften. 1-2. Berl. 1792–94. VI: 11,25.

– Neue Schriften. 7 Bd. Berl. 1800. VI: 11,00.

– Wilhelm Meisters Lehrjahre. 1-4. Berl. 1795–96. VI: 41,00.

– Hermann und Dorothea. Neue Ausg. m. 10 Kupf. Brschwg. 1799. VI: 36,00.

– Iphigenie auf Tauris. Lpzg. 1799. – Torquato Tasso. Neue Aufl. Lpzg. 1816, ib. IX: 15,00.

Goethe, Winkelmann und sein Jahrhundert. Tübing. 1805. VI: 10,00.
— Die Wahlverwandtschaften, ein Roman. Tübing. 1810. VI: 12,00.
— Aus meinem Leben. Dichtung u. Wahrheit. 1. Abt. 1-3. Th. 2. Abt. 1-2. u. 5. Th. Stuttg. 1811—22. V: 24,00.
— Gedichte. Hamburg 1813. XIII: 12,00.
— Des Epimenides Erwachen. Berl. 1815. III: 15,00.
— Sämmtliche Werke. 1-40. Stuttg. u. Tüb. 1840. XII: 16,50.
— Faust, overs. af *P. Hansen*. 1-2. 1887—89. XIV, eleg. ib. i Chagrin m. rig Forgyldning og Guldsnit: 61,00.
M. Goldschmidt, En Jøde. 1845. V: 20,00.
— Fortællinger af Adolph Meyer. 1846. V: 15,00.
— Hjemløs. 1-3 (5 Bd.). 1853—57. VI, ib.: 11,00.
J. Goury and *Owen Jones*, Plans, elevations, sections and details of the Alhambra. 1-2. Lond. 1842—45, roy. Fol. w. pl. XIV, eleg. ib.: 221,00.
H. J. Graae, Arier og Sange. 1-2. 1773—77. VI (trykt paa Skrivepapir, Hellæderbd.): 52,00.
»Grandmama«s Bekjendelser, udg. af *Jul. Clausen* og *P. F. Rist*. 1906. VI: 19,00.
J. u. W. Grimm, Deutsches Wörterbuch. Bd. 1-14 (13 Bde. geb.) Lpzg. 1854—1911. II: 31,50.
N. F. S. Grundtvig, Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus? 1810. V: 13,50.
— Kong Harald og Ansgar. 1826. VI, ib. i rødt Maroquin m. Forgyldning: 27,00.
— Krønike-Riim til Børne-Lærdom. 1829. VI (med skreven Dedikation fra Forf.): 28,00.
L. Gruner, The Terra-Cotta Architecture of North Italy. 12-15. Centuries, w. ill. Lond. 1867. XIV: 66,00.
Fr. Høegh-Guldberg, Samlede Digte. 1-2. 1803. VI. Hellæderbd.: 12,00.
Gæa, æsthetisk Aarbog, udg. af *P. L. Møller*, 1-3. 1845—47. V, orig. Kart.: 10,50. VI: 12,50.
Handzeichnungen altholländischer Genremaler, hrsg. v. *W. Bode* m. Text v. *Valentiner*. Berl. 1907. VI: 12,00.
Collection of Etruscan, Greek and Roman Antiquities from the Cabinet af *W. Hamilton*. 1-2. Naples 1766—67. Fol. w. pl. I: 15,00.
K. Hamsun, Fra det moderne Amerikas Aandsliv. 1889. V: 12,25.
— Sult. 1890. V: 14,00.
— Victoria. Kria. 1898. V: 11,50.

Emil Hannover, Maleren Chr. Købke. 1893. VI: 14,00.
— Maleren Constantin Hansen. 1901. VI: 11,00.
P. Hansen, Illustr. dansk Litteraturhistorie. 1-2. 1886. XIV, eleg. ib. m. rig Forgyldning og Guldsnit: 91,00.
H. Harpestreng, Danske Lægebog, v. *Molbech*. Kbh. 1826. II: 12,00.
C. Hauch, En polsk Familie. Roman. 1-2. 1839. VI, Hellæderbd. m. Forgyldning: 31,00.
— Lyriske Digte. 1842. VI (m. skreven Dedikation fra Forf.): 19,00.
Andr. Haukland, Digte. Røros 1898. V: 10,25.
J. L. Heiberg, Ny A—B—C Bog for den unge Grundtvig. 1817. VI: 28,00.
— Digte. 1819. VI (Forf.s Ekspl. m. Tilskrifter): 83,00.
— De Uadskillelige. Vaudeville. 1827. VI: 13,00.
— Kjøbenhavns flyvende Post. 1827—28 og 1830. VI: 20,00.
— Elverhøi, Skuespil. 1828. VI: 14,00. X: 10,50.
— Digte og Fortællinger. 1-2. 1834—35. XVI (med Forf.s Rettelser): 10,50.
— Nye Digte. 1841. V, orig. Kart.: 15,00. VI: 44,00. IX: 13,50.
— Gadeviser. 1849. II, m. Omslag: 21,50.
J. L. Heiberg, Italien. 1904. VI, uib.: 35,00. XIV: 20,00.
Joh. Louise Heiberg, Et Liv gjenoplevet i Erindringen. 1-4. 1891—92. XVII, ib.: 19,50.
P. A. Heiberg, Ultimatum til Hr. K. L. Rahbek. 1787. V: 40,00.
— Rigsdalersedlens Hændelser. 1-2. Kbh. 1789—93. I: 18,50. V: 30,00.
— Skuespil. I-III. 1. Hft. 1792—94. V: 42,00. VI: 25,00.
— Samme Værk. 1-2. 1792—93. VI, Hellæderbd.: 36,00. XIII, Hellæderbd.: 23,00.
— (Notarial-Fejden). 1798. Forskellige Smaaskrifter. V: 16,00.
— To Bind med Smaaskrifter af og om *P. A. Heiberg*. I: 21,00.
Heinr. Heine, Sämmtliche Werke. 1-19. Hamb. 1861—63. XX, ib.: 11,50.
— Der Salon. 1-2. Hamb. 1834—35. II: 11,00.
— Neue gedichte. Hamb. 1844. VI: 12,00.
N. Hemmingsen, Enchiridion theologicum. Witteberg 1557. VI (Titelbladet restaureret): 14,00.
— Catechismi qvæstiones concinnatæ. Vitebergæ 1563, m. Træsnit. VI (Titelbladet kopieret): 12,00.
— Om Ecteskab. Prentet i Kiøbenhaffn aff Heinr. Waldkirch 1599. VI: 87,00.

Herodiani Historie, overs. af *L. Holberg*. 1746. VI: 14,25.
— Samme Værk. 1753. V: 19,50. XIII: 21,00.
Henr. Hertz, Gjenganger-Breve. 1830. VI, uib. m. Omslag: 22,00.
— De Fattiges Dyrehave. 1854. V (m. Forf.s Haandskrift): 25,00.
E. T. A. Hoffmann, Die Elixiere des Teufels. 1-2. Berl. 1815—16. V: 11,00.
— Die Serapions-Brüder. 1-6. Berl. 1819—25. V: 35,00.
— Prinzessin Brambilla. Berl. 1821, m. Kupf. V: 12,75. VI: 17,00.
— Meister Floh. Frankf. 1822. V, orig. Kart.: 11,00.
— Ausgew. Schriften. 10 Bde. Berl. 1827—28. I: 14,00.
H. de Hofman, Samling af Stiftelser, Fundationer etc. 1-11. 1755—80. II: 52,00. III: (Vol. 1-10) 31,00.
L. Holberg, Udvalgte Skrifter, ved *K. L. Rahbek*. 1-21. 1804—14. XVIII: 16,00.
— Peder Paars. 3. Edition. Kbh. 1720, m. Ill. I: 40,00. V: 145,00. VI, Hellæderbd., trykt paa Skrivepapir: 190,00.
— Peder Paars. Trykt i dette Aar. (1752, 3. Eftertryk). V: 21,00. VI: 40,00.
— Peder Paars, udg. ved et Selskab. 1772. V: 32,00. XVIII: 35,00.
L. Holberg, Samme Værk. VI, trykt paa stort og tykt Skrivepapir, ib. i Pergamentbd. m. Forgyldning: 580,00.
— Samme Værk. 2. Oplag. 1794. XVIII: 25,00.
— Peder Paars, udg. af *K. H. Seidelin*. 1798. VI, ubeskaaret: 24,00.
— Peter Paars, übers. v. J.A.S(cheibe). Lpzg. 1750. V: 11,50.
— Den danske Skue-Plads Deelt udi 7 Tomer. 1-7. Kbh. (2. Høpffnerske Eftertryk). XIII: 46,00.
— Den danske Skue-Plads deelt udi 7 Tomer. (4. Eftertryk). V: 7,25.
— Samtl. Comoedier v. *F. L. Liebenberg*. Jubeludgave m. Ill. af *Tegner*. 1-3. Kbh. XIV, eleg. ib. i Pergamentbd. m. rig Forgyldning og Guldsnit: 90,00.
— Don Ranudo de Colibrados. 1745 (C.G.Mengel og Comp.). XIII: 47,00.
— Den Danske Comoedies Ligbegængelse. 1746. VI: 36,00.
— Nicolai Klimii iter subterraneum, ed. 2. Hafn. et Lips. 1745. VI: 18,00.
— Niels Klims Reise under Jorden, overs. 1742. V: 28,00.
— Niels Klims underjordiske Reise, overs. af *J. Baggesen*. Kbh. (1789) m. Kobb. VI: 49,00.
— Mindre poetiske Skrifter. Kbh. 1746. III: 10,25. V: 15,00. VI: 32,00. XIII: 31,00.

L. Holberg, Metamorphoses eller Forvandlinger. 1726. V: 35,00. VI: 50,00.
— Opuscula quædam Latina. 1-2. Lips. 1737. VI· 31,00.
— Epigrammatum libri septem. Hafn. et Lips. (1749). V: 20,00.
— Introduction til de fornemste Europ. Rigers Historier. 1711. V: 15,50. VI: 54,00.
— Samme Værk. 1757. XIII: 25,00.
— Anhang til Histor. Introduction. 1713. V: 100,00.
— Samme Værk. 1757. VI: 48,00. XIII: 21,00.
— Dannemarks og Norges Beskrivelse. 1729. XIX: 46,00.
— Dannemarks og Norges geistlige og verdslige Stat. 2. Ed. 1749. V: 16,00. VIII: 12,00.
— Samme Værk. 3. Oplag, 1762. VI: 11,00. XX: 13,00.
— Dannemarks Riges Historie. 1-3. 1732—35. V: 80,00. XX (uden Portræt): 12,50.
— Samme Værk. 2. Ed. 1-3. 1753—54. VI: 41,00. VIII: 13,00.
— Bergens Beskrivelse. 1737. V: 25,00. VI. 51,00.
— Samme Bog. 1757. VIII: 20,00.
— Helte-Historier. 2. Ed. 1-2. 1742. V: 9,00. VI: 53,00.
— Samme Værk. 1-2. 1763. XIII: 23,00.
— Heltinde-Historier. 1-2. 1745. VI: 41,00. XIII: 30,00.

L. Holberg, Heltinde-Historier. 1-2. 1757. V: 8,00. VI: 20,00.
— Naturens og Folke-Rettens Kundskab. 4. Ed. 1741. V: 25,00.
— Moralske Tanker. 1-2. 1744. V: 20,00. VI: 91,00. XIII: 31,00. XX: 12,50.
— Pensées morales, trad. p. Mr. *I. B. d(es) R(oches) d(e) P(arthenay)*. 1-2. Coph. 1748—49. VI: 14,25.
— Jødiske Historie. 1-2. Kbh. 1742. I: 10,50. V: 44,00. VI: 21,00. XIII: 33,00. XX: 15,50.
— Moralske Fabler. 2. Opl. 1751. V: 21,00. XIII: 20,00.
— Lifs og Lefnets Beskrivelse. Bergen 1741. V: 22,00. VI: 70,00.
— Trende Epistler til ***. 1745. V: 24,00. VI: 70,00. XIII: 26,00.
— Epistler. 1-5. 1748-54. V: 41,00. VI: 186,00. XX (Titelbladet til Bd. 3 mangler): 31,00.
Holbergs Gallerie (udg. af *M. L. Nathanson*). 1828—31. 15 Kobbere m. Tekst. VI: 145,00.
Old English Colour-Prints. Text by *Salamon*, ed. by *Ch. Holme*. Lond. 1909. VI: 12,00.
H. P. Holst, Den lille Hornblæser. 1849. II, orig. Kart.: 21,50. VI, ib. i helt Skindbd. med Forgyldning og Guldsnit: 25,00. XV: 15,00.
Holstein, Ludv., Digte. Kbh. 1895. V: 42,00. X: 16,00. XVIII: 27,00.

C. Hostrup, Gjenboerne. 1847. V: 16,00.
— Eventyr paa Fodreisen. 1849. V: 11,00.
— Soldaterløjer. 1850. VI (m. Tilskr. fra Forf.): 11,25.
— Mester og Lærling. 1852. V (m. Forf.s Haandskr.): 12,00.
Huitfeldt, Danmarckis Rigis Krønnicke. 1-10. Bd. Kbh. 1595—1604. VI: 190,00.
— Samme Værk. 1-10. Bd. VI: 181,00.
— Danmarckis Rigis Krønike. 1-2. 1652. Fol. II: 50,00.
H. Ibsen, Fru Inger til Østråt. Kria. 1857. V: 38,00.
— Hærmændene paa Helgeland. Kria. 1858. V: 26,00. VI: 35,00.
— Kjærlighedens Komedie. Kria. 1862. VI: 12,50.
— Kongs-Emnerne. Kria. 1864, m. Musik. V: 11,00. VI: 21,00.
— Brand. 1866. V: 11,00. VI: 15,50.
— Peer Gynt. 1867. V: 12,00. VI: 14,00.
B. S. Ingemann, Morgenpsalmer. 1823. VI (m. skreven Dedikation fra Forf.): 27,00.
— Valdemar Seier. 1-3. 1826. V: 10,00. VI: 22,00.
— Erik Menveds Barndom. 1-3. 1828. VI: 16,00.
— Kong Erik og de Fredløse. 1-2. 1833. V: 10,50. VI: 21,00.
B. S. Ingemann, Prinds Otto af Danmark og hans Samtid. 1-2. 1835. VI: 34,00.
— Dronning Margreta. 1836. V (m. Forf.s Haandskr.): 12,00.
— Morgensange for Børn. 1837. VI: 54,00.
F. Jónsson, Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie. 1-3. 1894—1902. VIII: 35,00.
Flav. Josephus, Jødiske Historie, overs. af *Reyersen*. 1-3. 1750—57. VIII: 12,50.
Topografisk Journal for Norge. 1-29. Hft. Kria. 1792—1802. VIII: 21,00.
Journal des Dames et des Modes 1834—44 (1835 II mangler). Paris, m. kolor. Modekobbere. I: 20,00.
— Samme. 1845—47. Paris. I: 21,00.
H. Jæger, Syk Kærlighet. Paris 1893. II: 16,00. XVII: 25,00.
Johs. Jørgensen, Vers. 1887. V: 38,00.
— Foraarssagn. 1888, m. Omslag. XX: 36,00.
H. V. Kaalund og *J. T. Lundbye*, Fabler for Børn. 1845. II: 62,00. VI, orig. Kart.: 60,00. XIX, orig. Kart.: 140,00.
— Samme Bog. Ny Udg., m. kolor. Billeder. (1848), orig. Kart. II: 21,00. VI: 30,00.
Kalidasas, Sakuntala, Skuespil, overs. af *M. Hammerich*, m. Ill. Kbh. 1845. VI: 31,00. XIII: 13,00.

O. Kalkar, Ordbog til det ældre danske Sprog. 1-4. Kbh. 1881—1907. III: 46,00.
— Samme Værk. Bd. 1-4 m. Tillæg 1-11. Hft. 1881—1915. VIII: 63,00.
I. Kant, Sämmtliche Werke, hrsg. v. *Hartenstein*. 1-8. Lpzg. 1867—68. IV: 18,50.
S. Kierkegaard, Enten — Eller. 1-2. 1843. V: 43,00. VI: 38,00.
— Stadier paa Livets Vei. 1845. V: 20,00. VI: 15,00.
— Kjerlighedens Gjerninger. 1-2. 1847. VI (med skreven Dedikation fra Forf.): 31,00.
— Opbyggelige Taler i forskjellig Aand. 1847. VI: 10,00.
— Sygdommen til Døden. 1849. V: 10,00.
K. F. Kinch, Fouilles de Vroulia (Rhodes). Berl. 1914. VIII: 18,00.
Kjøbenhavns Aften-Post 1799—1810. XI: 25,00.
Heinr. v. Kleist, Gesammelte Schriften, hrsg. v. *L. Tieck*. 1-3. Berl. 1826. VI: 30,00. VIII: 11,00.
F. G. Klopstock, Sämmtliche Werke. 1-4. Leipzig 1798. XVIII: 30,00.
Sveriges krig åren 1808 och 1809, utg. af Generalstaben. 1-3. Stockh. 1890, m. Pl. XIX, ib.: 15,50.
Ev. Tang Kristensen, Jyske Folkeminder. 1-9. 1871—88. XIX: 31,00.
J. Krohn, Billedbog for Børn tegnet af *O. Haslund* og *P. Krohn*. 1871. VI: 39,00.
H. Krøyer, Danmarks Fiske. 1-3. (4 vol.). 1838—53. XIX: 20,00.
Dansk Kunstblad, udg. af Kunstforeningen. 1-3. Kbh. 1837—38. VI: 46,00.
H. Köhler, Polychrome Meisterwerke der monumentalen Kunst in Italien. Lpzg. 1880, roy. Fol. XIV, eleg. ib.: 116,00.
G. L. Lahde, Der Brand in Kopenhagen 5.-7. Juni 1795, m. 6 kolor. Taf. Kopenh. I: 115,00.
— Das tägliche Leben in Kopenhagen, m. 35 kolor. Taf. Kopenh. I: 83,00.
Jul. Lange, Menneskefiguren i Kunstens Historie. Kbh. 1899, m. Ill. VI, Vælskb.: 102,00. VIII: 106,00.
Carl Larsson, Andres Barn, 32 Målningar m. Text. Stockh. XIII: 11,00.
Lesage, Le diable boiteux. 1-2. Lond. 1758, av. grav. V: 12,00.
G. E. Lessing, Laokoon. I. Berl. 1766. VI: 29,00.
— Nathan d. Weise. 1779, (Orig. Ausgabe). VI: 100,00.
— Nathan d. Weise. Berl. 1779. (240 Seiten). VI: 11,50.
P. Letarouilly, Édifices de Rome moderne, av. pl. Liège 1853. XIX: 55,00.

Dansk biografisk Lexikon, udg. af *C. F. Bricka*. 1-19. 1887–1905. VIII: 60,00. XII: 69,00. XVII: 63,00.

E. Littré, Dictionnaire de la langue française. 1-4. av. suppl. Paris 1863–83. II: 23,00.

Louvet, Die Abenteuer d. Chev. Faublas, m. Radierungen. 1-4. Münch. 1910. II: 28,00.

Then Zelands low paa ræt dansk. Tryckt i Køpenhaffn Anno 1505 hoos Gotfrid aff Gemen. VI: 700,00.

Jydske Lov paa Dansk og Latin med Biskop Knuds Glosser og Tord Degns Artikler. Ribe 1504. VI: 121,00.

Den rette Jüdske Lowbog. Kbh. 1590. V: 16,00.

Skonska Logh paa ræth danskæ. Tryckt i Køpenhaffn 1505 hoos Gotfrid aff Ghemen. VI: 730,00.

F. Luthmer, Malerische Innenräume moderner Wohnungen. Frkf. 1884. Fol. XIV: 26,00.

Lyschander, Danske Kongers Slægtebog. 1622. II: 14,00.

Maanedsskrift for Børn, udg. af *H. V. Kaalund* og *J. C. Gerson*. 1-3. 1845–47, m. Ill. XXI: 12,00.

T. B. Macaulay, Englands Historie, overs. af *Bauditz*. 1-4. 1852–58. VIII: 18,50.

Karl Madsen, Joh. Thom. Lundbye. Kbh. 1895. VI, ib. i Pergament (Nr. 9 af 20 Ekspl. trykt paa gammelt japansk Bøttepapir): 100,00.

Danske Magazin. 1.-6. Rækkes 1.-2. Bds. 1-2. Hft. 1745-1914. VIII: 90,00.

Danmarks og Norges oeconomiske Magazin, v. *E. Pontoppidan*. 1-8. 1757–64. XX: 41,00.

Staatsbürgerliches Magazin u. Neues Staatsbürgerl. Magaz. hrsg. v. *Falck*. 1-20. Schlesw. 1821–41. III: 30,00.

O. Malling, Store og gode Handlinger. 1777. V: 12,00.

K. v. Mander en *J. de Jongh*, Het Leven der doorluchtige Nederlandsche en eenige Hoogduitsche Schilders. 1-2. Amsterd. 1764. m. Portr. VI: 11,25.

Marivaux, Théatre. Nouv. éd. 1-4. Amsterd. et Leipz. 1754. VI: 25,00.

Memoirer og Breve, udg. af *J. Clausen* og *P. F. Rist*. 1-25. 1905–15. XIV: 100,00.

Mémoires, documents et écrits divers laissés par le Prince de *Metternich*. 1-8. Paris 1880–84. III: 21,00.

Soph. Michaëlis, Digte. 1889. V: 13,50.

Danske Mindesmærker, udg. af *Holm*, *Heinr. Hansen*, *Herbst* o. A. 1-2, samt Ribe Domkirke v. *J. Helms*. 1870–77. Fol. XIV, eleg. ib. i Chagrin m. rig Forgyldn.: 181,00.

Molesworth, An account of Denmark as it was in the year 1692. Lond. 1694. — Animadversions on a pretended account of Denmark. Lond. 1694. VI: 36,00.

— Mémoires. Paris 1697. XIII: 16,00.

Montaigne, Gesamm. Schriften übers. v. *Bode*. 1-8. Münch. u. Leipz. 1908—11. IV: 18,50.

Les chefs-d'oeuvre d'art au Luxembourg, publ. p. *E. Montrosier*. Paris 1881, Fol. av. grav. XIV: 26,00.

Le Musée pour rire, dessins par tous les caricaturistes de Paris, texte par *Alhoy*, *Huart* et *Philipon*. 1-3. Paris 1840. XIII: 17,00.

Sig. Müller, Thorvaldsen, hans Liv og Værker. 1893. XIV, eleg. ib. i Pergamentbd. m. Forgyldn.: 55,00.

J. P. Mynster, Betragtninger over de christel. Troeslærdomme. 1-2. 1833. VI, ib. i grønt Maroquin m. Forgyldn. og Guldsnit: 30,00.

P. Nansen, Brødrene Menthe. 1915. XVII, m. Forf.s Dedikation: 55,00.

Neudrucke deutscher Literaturwerke der 16. u. 17. Jahrh., hrsg. v. *Braune*. Nr. 1-182. Halle 1876—1901. II: 25,00.

F. Nicolai, Das Leben u. die Meinungen des Herrn Mag. Sebaldus Nothanker. 1-3. Berl. u. Stettin 1774—76 m. Kupf. VI: 17,00.

L. C. Nielsen, Frederik V. Hegel, et Mindeskrift. 1-2. 1909. VI: uib. 25,00. XIII: 23,00. XIV: 21,00.

P. de Nolhac, La reine Marie-Antoinette. Paris 1890, av. ill. XIV, eleg. ib. i rødt Maroquin m. Forgyldn.: 94,00.

Søe-Røverens eller den berygtede Fribytter *John Norcross* Levnet og Trekker. 1756. V: 12,00.

Nord og Syd, udg. af *M. Goldschmidt*, 1848—58. V: 32,00.

Nordlyset, et Maanedsskrivt, udg. af *St. St. Blicher* og *J. M. Elmqvist*. 1-12. Bd. Randers 1827—29. VI: 150,00.

Novitates Zoologicae. 1904—13, m. Pl. XIV: 55,00.

R. Nyerup og *Kraft*, Alm. Litteraturlexikon for Danmark. 1-2. 1820. II: 21,00. VIII: 30,00. X: 15,00

C. Nyrop, Ny Carlsberg, et Jubilæumsskrift 1876—96. 1896. VIII: 69,00.

— Det Suhrske Hus i Kjøbenhavn, 1749—1899. Kbh. 1899. II: 26,00. VIII: 20,00. XVII: 18,00.

Kr. Nyrop, Sprogets vilde Skud. 1882. VIII: 15,25.

A. Oehlenschläger, Siofna for Aaret 1802. VI (med et tilskrevet Digt fra Forf. til Kamma Rahbek): 75,00.

— Digte. 1803. V: 38,00. VI: 20,00. VI (paa Skrivepapir, m. Nodeblad): 67,00. XIII: 12,00.

A. Oehlenschläger, Digte. 1803 (Eftertrykket m. Nodeblad). V: 10,00. VI: 22,00.
— Poetiske Skrifter. 1-2. 1805. V: 49,00. VI: 45,00. XVIII: 21,00.
— Samme Værk. VI (Aftryk paa Skrivepapir, stor Oktav): 230,00.
— Nordiske Digte. 1807. V: 10,50. VI: 10,00.
— Palnatoke, et Sørgespil. (1809). VI, Hellæderbd., trykt paa Skrivepapir: 15,00.
— Axel og Valborg. 1810. VI, orig. Papbd.: 20,00.
— Correggio, Tragedie. 1811. XIII, Hellæderbd. m. Guldsnit: 20,00.
— Digtninger. 1-2. 1811—13. VI, Hellæderbd.: 22,00.
— Fiskeren. 1816. VI, Hellæderbd., trykt paa Skrivepapir: 20,00.
— Nordens Guder. 1819. XIII, ubeskaaret m. skreven Dedikation fra Forf.: 71,00.
— Samlede Digte. 1-3. 1823. VI, ubeskaaret, orig. Kart., trykt paa Skrivepapir: 25,00.
— Skuespil. 1827. XIII, ubeskaaret, m. skreven Dedikation fra Forf.: 29,00.
— Nye poetiske Skrifter. 1-3. Kbh. 1828. III: 18,00.
— Levnet, fortalt af ham selv. 1-2. 1830—31. VI: 17,50.
— Sanct Hansaften-Spil, udg. af *Liebenberg*, m. Ill. af *H. N. Hansen*. 1885. XIV, eleg. ib. i helt Chagrin m. Forgyldning, Indlæg og Guldsnit: 58,00.

A. Oehlenschläger, Aladdin, udg. af *Liebenberg* m. Ill., af *H. N. Hansen*: 1893. XIV, eleg. ib. i blaat Chagrin m. rig Forgyldning og Guldsnit: 32,00.

C. Ogerius, Ephemerides sive iter Danicum, Svecicum, Polonicum. Lutet. Paris. 1655. XIII: 25,00.

C. Olufsen, Gulddaasen, et Lystspil. 1793. V: 25,00. XIII: 44,00.

Ossian's Digte, overs. af *St. St. Blicher*, 1-2. 1807-09. V: 15,00. VI: 18,25. XIV: 16,00. XX: 18,50.

Palast-Architektur von Ober-Italien u. Toscana vom 15. bis 17. Jahrh. Toscana, hrsg. v. *Raschdorff*. Berl. 1888. XIV, eleg. ib.: 81,00.
— — Genua, hrsg. v. *R. Reinhardt*. Berl. 1886. XIV, eleg. ib.: 71,00.

Nic. Palladius, Imod Ecteskabs Dieffle. Kbh. 1557. VI: 210,00.
— Om Dommedagen. Kbh. 1558. VI: 100,00.
— Huorlunde ith Christet Menniske skal paa sin Soteseng beskicke sig til Døden. Kbh. 1558. VI. 70,00.
— Det hellige Ecteskabs Ordens Regle. Lübeck 1596. XVII (ukomplet) Hellæderbd.: 29,00.

Fr. Paludan-Müller, Dandserinden, et Digt. 1833. VI: 21,00.
— Adam Homo. 1. 1842. V: 25,00.
— Samme Værk, 1-3. 1842-49. VI: 66,00.
— Adam Homo. 1-3 (1. revid. Udg.) 1849. V: 20,00.
S. Paulli, Flora Danica d. e. Dansk Urtebog. Kbh. 1648. II: 23,00.
Christ. Pedersen, Om Urte Vand. Malmø 1534. VI: 300,00.
Pharmacopoea Danica. 1772. XIV: 12,00.
J. B. Piranesi, Ausgewählte Werke, hrsg. v. *P. Lange*. 1-4. Wien 1885—88. XIV: 25,00.
Piraten, udg. af *Ove Rode*. 1887 (det udkomne). XIX: 15,50.
E. Pontoppidan, Grammatica Danica. 1668. X: 11,00.
— Menoza. 1-3. 1742—43. XIII, Hellæderbd.: 25,00.
— Norges naturlige Historie. 1-2. Kbh. 1752—53. II: 17,50.
— Origines Hafnienses. Kbh. 1760. III: 21,00. V: 17,00. VI: 25,00 og 29,00. XVII: 23,00. XXI: 18,00.
— Den danske Atlas. 1-7, m. Kobb. 1763—81. VIII: 130,00.
H. Pontoppidan, Lykke-Per. 1-8. 1898—1904. V, sm. ib.: 60,00. X: 41,00. XX: 29,00.
Prospekter af danske Herregaarde, udg. af *F. Richardt* og *C. E. Secher*. 1-20. Bd. 1844—68. I: 102,00.
Rafael's Loggien im Vatican zu Rom. 43 Bl., Lichtdruck. Dresd. XIV: 21,00.
K. L. Rahbek, Breve fra en gammel Skuespiller til hans Søn. 1782. V: 30,00.
— Erindringer af mit Liv. 1-5. 1824—29. I: 22,25. II: 20,00. V: 38,00. VIII: 26,00. XII: 32,00.
J. Ramus, Norriges Beskrivelse. 1715. VI: 40,00.
J. L. Rasmussen, Det danske Afrikanske Kompagnies Historie. 1818. VIII: 25,00.
T. Reenberg, Poetiske Skrifter. 1-2. 1769. V: 25,50.
C. F. Reiser, Histor. Beskrivelse om den fyrgterlige Ildebrand 1728. 2. Opl. 1784. (Med 24 Smaapjecer og 1 Kobber). V: 41,00.
Extraordinære Relationer. 1734—42. (Defekt). III: 12,50.
M. G. P. Repholtz, Beskrivelse over Baroniet Stampenborg. 1820. VI (Med skreven Dedikation fra Forf.) Hellæderbd. m. Guldsnit: 22,00.
P. H. Resen, Kong Fredericks d. Andens Krønicke. 1680. Fol. med Kobbere. VIII (nogle af Kobberne mangler): 22,00.
Reynike Foss, overs. af *Herm. Weigere*, m. Ill. 1747. I: 16,00.
Chr. Richardt og *G. Rode*, Fortællinger og Vers, m. Ill. 1866. I: 15,50.

Chr. Richardt og *G. Rode*, En Billedbog. 1868. Orig. Karton. II: 18,00.

L. Richer, Pompeji. 18 Bl. Farvelitografier. Napoli. XIV: Fol. 19,00.

Danmarckis Rigens Ret oc des Dele eller Forfølgning. Kbh. 1621. — Birche-Rett. Kbh. 1623. — Christian den Fierdis Recess. Kbh. 1615, samt en stor Del særskilt udgivne Forordninger 1613—23. VI: 27,00.

Den danske Riimkrønike efter Gotfrid af Ghemens Udgave af Aaret 1495 udg. af *Chr. Molbech*. Kbh. 1825. VI: 26,00.

H. Rink, Eskimoiske Eventyr og Sagn m. Suppl. 1866—71. VIII: 13,25.

Samuel Rogers, Poems. London 1834. w. illustrations. VI, Helskindbd. m. rig Forgyldning og Guldsnit: 21,00.

— Italy, a poem. A new edition. London 1854, w. illustrations. VI, Helskindbd. med rig Forgyldning og Guldsnit: 16,00.

E. Rosenkrantz, Siælens Frelse ved Dødsens idelig Betractelse. Kbh. 1666. XVII, Hellæderbd.: 30,00.

Rosenstand-Goiske, Den dramatiske Journal. 1-2. 1771—72 (med forsk. Smaaskrifter). V: 60,00.

J. J. Rousseau, Oeuvres complètes, nouv. éd. av. grav. 1-38. Paris 1790 —93. III: 76,00.

Oldnordiske Sagaer, overs. af *Rafn*. 1-12. 1826—37. V: 30,00. VIII: 17,00. XX: 18,50.

Samling af smukke Danske Vers og Miscellanea Sproget til Nytte og Zier (udg. af *B. W. Luxdorph*). 1-10. Samling. Kbh. 1742. VI: 30,00.

H. Savonarola, Triumphus crucis di fidei veritate. Impr. Venetiis per Alexandrum de Bindonis 1521. — H. Savonarola, De la semplicita de la vita Christiana, tradotto in volgare. Stampato in Venetia per Bernardino de Viano de Lexona Vercellese 1533. VI: 51,00.

M. Saxe, En liden aandelig Spørgsmaals-Bog, fordansket aff *Halffr. Gunnersøn*. Kbh. 1626. — *Chr. Madsen Rhode*, Historilogium sacra eller Histor. Bescriffuelse paa hvis besynderlig udi Issrael oc Juda sig tildraget haffuer. Kbh. 1609. — *I. Colstrup*, Tidernis Bibel-Beregninger. Kbh. 1707. VI: 27,00.

Saxo Grammaticus, Den danske Krønicke, offuers. aff *And. Søffr. Vedel*. Kbh. 1575. Fol. VI: 130,00.

— Historia Danica, ed. *S. J. Stephanius* c. not. uberior. Sorø 1644—45. Fol. XIII: 19,50.

Fr. Schaldemose, Prikkeltorne. 1—4. 1851. V: 13,00.

P. Schenk, Af beeldinge d. voornaamste Gebouwen von Amsterdam.

Amstd. m. 100 Kupf. Tvær=Fol. VI: 21,00.

Fr. Schiller, Wallenstein. 1=2. Tübing. 1800. V: 20,00.

— Die Braut von Messina. Tübing. 1803. II: 15,50. VI: 10,75.

— Gedichte. 1. Th. 2. Aufl. Lpzg. 1804. 2. Th. Lpzg. 1803. VI (med Tilskrift fra Grundtvig): 51,00.

J. H. Schlegel, Geschichte der Könige v. Dänemark. 1=2. 1771—77. Fol. m. Portr. VIII: 14,75.

Scriptores rerum Danicarum medii aevi, ed. *J. Langebek*. 1=9. 1772—1878. Fol. VIII: 52,00.

L. A. Seneca, Skrifter, overs. af *Birgitte Thott*. Sorø 1658. Fol. XIX: 46,00.

Shakespeare, Complete works. Harvard Edition. 20 vols. Boston 1883. XIV: 14,00.

— Tragiske Værker, overs. af *P. Foersom* og *P. F. Wulff*. 1=9 Deel. Kbh. 1807—25. VI: 21,00.

Skattegraveren, udg. af *Ev. Tang Kristensen*. 1=12. 1884—89. XIX, ib.: 42,00.

N. Slange, Christian den Fjerdes Historie. 1=2. 1749. II: 77,00. VIII: 52,00. XIV: 38,00.

Henrick Smids tredie Urtegaard. — Fierde Urtegaard. — En Bog om Pestelentzis Aarsage. — En skøn nyttelig Lægebog. — Atskillig Legedom som skal købis i Apoteken. — En liden Bog om Menniskens Vand. Kbh. 1557. VI: 300,00.

Henr. Smid, En Bog om Pestilentzis Aarsage. 1557. II: 85,00.

— En skøn nyttelig Lægebog. 1557. II: 65,00. XIX (defekt): 31,00.

T. Smollett, Works. 1=8. London 1797. XIX: 16,50.

J. S. Sneedorff, Breve. Sorø 1758. V: 15,00.

— Den patriotiske Tilskuer. 1=3. Aarg. (6 Bind). Sorøe 1761—63. VI, Hellæderbd.: 86,00.

Snorre Sturlesson, Norske Kongers Krønike, paa Dansk ved *Peder Claussön*. 1757. XIX: 23,00.

— Heimskringla, ed. *G. Schøning*. 1=6. 1779—1826. Fol. II: 18,50.

A. Sorel, L'Europe et la Révolution française. 1=8. Paris 1887—1908. VIII: 25,00.

J. Spangenberg, Forklaring over alle Søndags=Evangelierne, fordansket af *P. Tidemand*. 1562. XV: 19,00.

Speculum regale, udg. af *H. Einersen*. Sorø 1768. II: 15,00.

J. L. Sponsel, Das moderne Plakat. Dresd. 1897. XIII: 30,00.

J. A. Stadfeldt, Beskrivelse over Randers Kiøbsted. Kbh. 1804. III: 16,00.

Schack Staffeldt, Digte. I. 1804. VI (m. skreven Dedikation fra Forf.): 31,00.

— Nye Digte. Kiel 1808. VI: 36,00.

H. Stampe, Erklæringer, Breve og Forestillinger General=Prokureur=Embedet vedkommende. 1=6. 1793—1807. VIII: 25,00.

Joh. Steenstrup, Normannerne. 1=4. 1876—82. VIII: 24,00.

Stockholms pittoreske omgifningar. *C. J. Billmark* del. *Lemercier* lith. 28 Bl. Tvær=Fol. XIII: 30,00.

Edv. Storm, Originale Fabler og Fortællinger. 1782. VI: 12,50.

— Samlede Digte. 1785. VI: 17,00.

A. Strindberg, Det nya riket. Stockh. 1882. III: 10,00.

— Giftas. 1=2. Stockh. 1885—86. V: 18,00.

— Frøken Julie. Stockh. 1888. V: 15,00.

Ambrosius Stub, Arier og andre poetiske Stykker. 1771. VI: 33,00.

— Anhang til Ambr. Stubs poetiske Tanker af *Chr. Stub*. Odense 1782. XVII, Skrivepapir: 60,00.

V. Stuckenberg, Digte. 1886. V: 30,00.

— Aarsens Tid. 12 Digte. Fredensborg 1905. V: 11,50.

P. F. Suhm, Historie af Danmark. 1=14. 1782—1828. II: 35,00.

P. P. Syv, Aldmindelige danske Ordsproge og korte Lærdomme. 1=2. Kbh. 1682—88. VI: 90,00. XVIII: 38,00.

P. Syv og *A. S. Vedel*, To Hundrede udvalde danske Viser. Kbh. 1695. VI, (Nogle Blade i Registret mangler): 57,00.

P. Syv og *A. S. Vedel*, Samme Bog. Kbh. 1739. VI: 52,00.

Tårnet, et Månedsskrift udg. af *Johs. Jørgensen*. 1894—95. XVIII: 11,00.

Tableaux histor. de la Révolution française. 4 vol. Fol. av. grav. I: 65,00.

H. Taine, Les origines de la France contemporaine. 1=6. Paris 1876—94. VIII: 46,00.

Tausend und eine Nacht, übers. v. *G. Weil*. 1=4, m. Ill. Stuttg. 1838—41. XI: 15,00.

Terentius, Comediae ed. *Paul. Malleolus*. Paris 1512 (Joh. Barbier). VI: 42,00.

P. Terpager, Inscriptiones Ripenses. Hafn. 1702. III: 10,00.

— Ripæ Cimbricæ. Flensb. 1736. III: 12,00.

Theophilus eller Om gudelig Kierlighed, aff Frantzøsch paa Danske ved *P. Gelstrup*. Kbh. 1619. XVII, Hellæderbd.: 14,50.

Mémoires du général *Thiébault*. 1=10. Paris 1896—97. IV: 14,00.

J. M. Thiele, Danske Folkesagn. 1=4. 1819—23. VI: 15,50.

— Danmarks Folkesagn. 1=3. 1843—60. V: 11,00.

J. M. Thiele, Den danske Billedhugger Bertel Thorvaldsen og hans Værker. 1–4. m. Atlas 1–4. 1831–50. VI: 56,00.

Å. Thiset, Stamtavler over danske Adelsslægter. 1–8. Kbh. 1887–1914. III: 78,00.

L. de Thurah, Hafnia hodierna. Kbh. 1748. I: 94,00. VI: 255,00. XIX: 145,00.

— Beskrivelse over Bornholm. 1756. I: 45,00.

Troels-Lund, Danmarks og Norges Historie i Slutn. af det 16. Aarh. Dagligt Liv i Norden. (1. Udg.). 1–14. 1879–1901. XX, ib.: 30,00.

Chr. Tønsberg, Norske Nationaldragter. Kria. 1852. Fol. IX: 29,00.

Ude og Hjemme, redig. af *F. Hendriksen*. 1–7. 1877—84. XIV: 30,00.

C. F. Wadskiær, Poetisk Skue-Plads. 1741. V: 17,50. VI: 35,00.

P. T. Wandall, De paa Jægerspriis ved Mindesteene hædrede fortiente Mænds Levnets-Beskrivelse. Bd. 1, med Kobb. 1783. VI: 19,50.

A. S. Vedel, En sørgelig Ligpredicken Salig och høyloflig ihukommelse: Høyb. Første oc Herre Herr Frederich den Anden. Kbh. 1588. VI: 160,00.

J. S. Welhaven, Norges Dæmring. Kria. 1834. VI, ib. i rødt Maroquin m. Forgyldn.: 26,00.

H. Wergeland, Skabelsen, Mennesket og Messias. Kria. 1830. V: 31,00.

— Den engelske Lods. Kria. 1844. V: 26,00.

J. H. Wessel, Kierlighed uden Strømper, et Sørgespil (1772). VI: 51,00.

— Samme Bog. 2. Opl. 1774. XIII: 46,00.

— Votre Serviteur otiosis, et Ugeblad. Nr. 1–54. 1784. VI, uib. ubeskaaret: 186,00.

— Samtlige Skrifter. 1–2. 1787, m. Kobb. V: 42,00. VI, Hellæderbd.: 156,00. XIII: 51,00.

(*Ch. Vialart*), Histoire du ministère du Cardinal de Richelieu. 1–2. Paris 1650. VI: 11,75.

L. Wimmer, De danske Runemindesmærker. 1–4. 1893–1908. Fol. VIII: 61,00.

J. J. Winkelmann, Oldenburgische Friedens- u. d. benachbarten Oerter Kriegs-Handlungen. Oldenb. 1671, Fol., m. Kupf. VI: 20,00.

Chr. Winther, Digte. 1828. V: 27,00. VI: 40,00.

— Digte, gamle og nye. 1832. VI, orig. Kart.: 27,25. XX, m. skreven Dedikat. fra Forf., ubeskaaren: 12,50.

— Haandtegninger. Digte. 1840. VI,

orig. Kart. (m. skreven Dedikat.): 54,00.

Chr. Winther, Fem og tyve Billeder for smaa Børn af *M. Rørby*. 1846. VI, Papbd.: 82,00.

— Hjortens Flugt. 1856. VI: 25,00. XXI: 12,50.

— ABC m. 28 Billeder af *Const. Hansen*. Kbh. (1863). VI, orig. Kart.: 12,00.

— Træsnit, m. Tegninger af danske Kunstnere. 1871. VI, komp. Bind: 31,00.

M. Winther, Sanderumgaards Have, Digtninger, m. Kobbere. 1824. VI: 17,25 og 15,50.

Virgil, Georgica eller Bonde=Verk paa danske Riim, v. *M. C. Raun*. 1680. XVII: 10,00.

Udvalgte danske Viser fra Middelalderen, udg. af *Abrahamson*, *Nyerup* og *Rahbek*. 1=5. Kbh. 1812—14. VI: 19,00.

J. L. Wolf, Encomion regni Daniae. 1654. XIX: 10,00.

A. Woltmann u. *K. Woermann*, Geschichte d. Malerei. I=III. 1=2. Lpzg. 1879—88. II: 38,00.

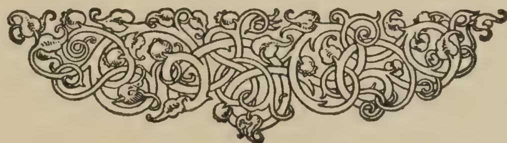
J. Worm, Lexikon over danske, norske og islandske lærde Mænd. 1=3. Helsingør og Kbh. 1771—84. XV: 10,25.

J. H. Voss, Luise, ein ländl. Gedicht. Königsb. 1795, m. Kobb. VI: 22,00.

Deutsch. Entomolog. Zeitschrift. 1905—13. XIV: 25,00.

Gerh. de *Zutphanius*, Tractatus de reformatione. Latinsk Pergament=Haandskrift fra 14. Aarh. m. Initialer. XIX: 47,00.

A. S. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Historie. 1=4. 1851—57. VIII: 17,00.

VORE OFFENTLIGE BIBLIOTEKER I 1916—17

Af SVEND DAHL

DEN korte Oversigt, som i det følgende skal gives over vore offentlige Bibliotekers Virksomhed i det sidste Par Aar, maa for en væsentlig Del forme sig som en Skildring af den Indflydelse, Krigen har haft derpaa, thi har vi end været forskaanet for de Ulykker og Besværligheder, som har ramt mange af de krigsførende Landes Biblioteker, saa har vi dog hver eneste Dag paa mangfoldige Maader mærket Følgerne af Krigen.

Den har saaledes sat sit Præg paa Bibliotekernes Publikum, der aldrig før har været saa stærkt isprængt med Udlændinge, især Polakker; paa enkelte Dage har man f. Eks. i Det kgl. Biblioteks Læsesal kunnet finde Repræsentanter for seks-syv forskellige Nationer, og Bibliotekets Samling af slavisk Litteratur, der ikke er af noget stort Omfang, og som tidligere kun havde et lille trofast Stampublikum, har til Tider været en af de mest benyttede Afdelinger.

Ogsaa Bibliotekernes *Anskaffelse af udenlandsk Litteratur* har været præget af de abnorme Forhold. Straks efter Krigens Udbrud begyndte Vanskelighederne ved at faa Bøger fra Frankrig; senere da Undervandskri-

gen tog Fart, vanskeliggjordes ogsaa Forbindelsen med England. Dertil kom, at en hel Del Tidsskrifter og Serieværker standsede Udgivelsen; enkelte er se= nere atter begyndt at udkomme, men det har voldet Bibliotekerne meget Bryderi at faa Subskriptionerne besørget regelmæssigt, og Defekter har ikke helt kun= net undgaas; man maa dog haabe, at der efter Krigen bliver Lejlighed til at udfylde Hullerne. Med Tysk= land har—som rimeligt er—Forbindelsen været langt lettere end med de andre krigsførende Lande, og den tyske Boghandel har, efterhaanden som dens Marked indskrænkedes mere og mere, rettet sin Opmærksom= hed stærkt mod de skandinaviske Lande, hvor Købe= lysten ansporedes af den lave Markkurs. Det kgl. Bi= bliotek har saaledes forøget sin udmærkede Samling af Inkunabler med mange Bind af stor Værdi. Det er sandsynligt, at der ved Krigens Slutning vil komme adskillige store Privatbiblioteker paa Markedet i Ud= landet, og forhaabentlig vil vore Biblioteker da blive sat i Stand til at foretage ekstraordinære Indkøb.

En anden Følge af Krigen har været, at Biblio= tekerne har anlagt særlige *Samlinger af Krigslitteratur*. Ogsaa i Henseende til Brugen af det trykte Papir som Vaaben har denne Krig jo langt overgaaet alle tidli= gere; i den første Tid var det navnlig fra Tyskland, at der udsendtes en Syndflod af agitatoriske og po= lemiske Tryksager over hele Verden; senere synes det, som om der kan spores en Aftagen i den tyske Pro=

duktion, medens der i den engelske og franske snarere kan paavises en Stigning. Efterhaanden er der ogsaa ved Siden af det agitatoriske Stof — de endeløse Dis-kussioner om Krigens Aarsager og Skylden for dens Udbrud — kommen en righoldig Litteratur af Soldater-breve, Skildringer af Oplevelserne ved Fronterne, Ka-rikatur- og Billedværker, Krigsprædikener, Skrifter om den kommende Fred og Europa efter Krigen, om handelspolitiske og sociale Forhold o.s.v. Det er en Selvfølge, at vore Biblioteker kun har kunnet anskaffe en ringe Part af alt dette; at tage Sigte paa Fuldstæn-dighed vilde ikke blot være uoverkommeligt, men tillige meningsløst i Betragtning af, at den overvejende Mængde Krigslitteratur kun har en rent ephemer Vær-di. Man har indskrænket sig til at erhverve de store Standardværker og Dokumentsamlinger og iøvrigt paa de forskellige Omraader at skaffe sig et passende alsidigt Udvalg fra begge de krigsførende Lejre. En stor Del Piecer og Smaatryk tilsendes fra disse i agi-tatorisk Øjemed, og fra private har Bibliotekerne mod-taget mange Gaver, hvoriblandt adskilligt, som ellers næppe vilde være kommen dem i Hænde. Saaledes har Det kgl. Bibliotek fra Fru LILY GAD, f. RIISE, faaet en smuk Samling engelske Hververplakater, og fra Direktør CARL VETT en omfangsrig Samling af de Pla-kater, som blev opslaaet paa Gaderne i Bruxelles i de første Dage af den tyske Invasion; mange Kuriosa indenfor Krigs-Smaatrykkets Omraade er skænkede

af Dr. J.W. S. Johnsson. En stor Del af disse Erhvervelser har været benyttet til en i September-Oktober 1917 arrangeret Krigsudstilling. Ogsaa Universitetsbiblioteket og Statsbiblioteket i Aarhus har modtaget mange Gaver til deres Samlinger. Blandt Fagbibliotekerne har naturligvis især de militære lagt sig efter Anskaffelse af Krigslitteratur. En samlet Fortegnelse over den i Statens offentlige Biblioteker i 1916 erhvervede Krigslitteratur er udkommen som Særtryk af Statens Accessionskatalog.

Ogsaa udenfor de offentlige Biblioteker er der anlagt Samlinger af Krigslitteratur. *Studenterforeningen* har saaledes stiftet et særligt Krigsbibliotek, der navnlig vil lægge Vægt paa den af Krigen fremkaldte Skønlitteratur, og *Selskabet for social Forsken af Krigens Følger,* hvis Ophavsmand er den herboende russiske Forfatter Helphand, ejer en betydelig Samling Litteratur indenfor dette særlige Omraade.

Man bør dog ikke for Krigslitteraturen glemme den Del af Bibliotekernes Forøgelse, som ikke staar i nogensomhelst Forbindelse med Krigen. Her skal særlig fremhæves den Tilvækst, *Haandskriftsamlingerne* har faaet i det sidste Par Aar; Pladsen tillader dog kun at nævne de Ting, der kan antages at have mere almindelig Interesse. Det kgl. Bibliotek har saaledes ved Gave modtaget Historikeren Caspar Paludan-Müllers Papirer, skænkede af Sygekasseinspektør C. Wittrup, Digteren Henrik Hertz's Papirer, skæn-

kede af hans Søn Dr. med. POUL HERTZ, Kritikeren P. L. MØLLERS Papirer, skænkede af Boghandler HERM. LYNGE; endvidere en Samling Optegnelser og Forelæsninger af J. N. MADVIG, Gave fra Dr. phil. C. JØRGENSEN, Digteren FR. PALUDAN-MÜLLERS Breve til Prof. CHR. HANSTEEN og Hustru, Gave fra Fru NICO GREGERSEN, Historikeren Dr. phil. W. MOLLERUPS historiske Samlinger, skænkede af hans Enke, Biskop J. B. DAUGAARDS Korrespondance med Datidens kendte Teologer, skænket af Frk. CHRISTINE DAUGAARD, samt et haandskrevet Personregister i 3 Bind til BRICKAS biografiske Leksikon, udarbejdet af Oberstløjtnant J. A. L. LESSER og skænket af hans Enke.

Ved Køb har Biblioteket bl. a. erhvervet en Række Breve fra Billedhuggeren H. E. FREUND, Forfatteren PEDER HJORTS Breve og Optegnelser, FR. MÜNTERS Stambog, hvori bl. a. en interessant Silhouet af Johs. Ewald, samt en dansk Lovcodex, der bl. a. indeholder en dansk Oversættelse af *Rydaarbogen;* hos tyske Antikvarer er købt Breve fra PRAM, RASMUS RASK, P. O. BRØNDSTED, FRØLICH, CARL BERNHARD og H. N. CLAUSEN — nye Beviser paa, at der i Tyskland findes adskillige haandskrevne Efterladenskaber fra berømte danske Mænd. Gennem en i Spanien rejsende dansk Kunstmaler har Biblioteket købt en Samling spanske Haandskrifter; heri findes et Graduale fra det 17. Aarhundrede i kæmpestort Format samt en Række Dokumenter fra Byen *Gerona,* bl. a. en fuldstændig No-

tarialprotokol fra 1508. Endelig har Biblioteket fra Rigsarkivet modtaget Slægten MÜNTERS Arkiv (deri Præsten BALTHASAR MÜNTERS og Arkæologen Biskop MÜNTERS Papirer) som Begyndelsen til en Udveksling mellem Arkivet og Bibliotekerne, foretaget i Henhold til en af Ministeriet given »Bemyndigelse til fra de under det hørende Institutioner at afstaa henholdsvis til Rigsarkivet eller et af Bibliotekerne de Sager, der rettelig maa siges at høre hjemme dér«.

Universitetsbibliotekets Haandskriftsamling er bl. a. bleven forøget med 7 Bind Afskrifter og Kollationer af ældre danske Lovhaandskrifter, foretaget af Rigsarkivar V. A. SECHER. Af sjældne trykte Bøger har dette Bibliotek erhvervet et ualmindelig smukt Eksemplar af et af den tekniske Litteraturs klassiske Værker, Vannoccio Biringuccio: *Pirotechnia* fra 1540, og Johannes Myritius' *Opusculum geographicum rarum* fra 1590, skænket af Godsejer JACOB ESTRUP, samt et defekt Eksemplar af *Den danske Rimkrønike,* trykt i Malmø 1534 af Chr. Pedersen og skænket af Enkefru VALEUR, Nørre Vosborg. Af dette Værk kendes ialt kun 4 Eksemplarer, hvoraf 2 fuldstændige.

Til Anskaffelse af medicinsk Litteratur har Statsbiblioteket i Aarhus fra Finansaaret 1916—17 modtaget en aarlig Bevilling paa 1000 Kr., som anvendes efter Samraad med Jydsk medicinsk Selskab, der har afgivet en Del af sin Bogsamling til Biblioteket.

Det kgl. Bibliotek har i Foraaret 1917 modtaget en

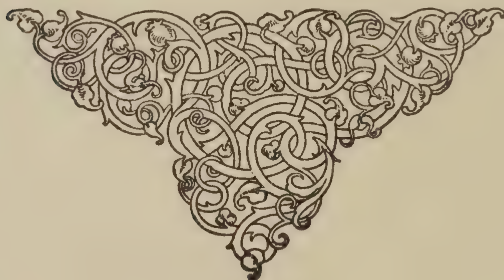
Gave, som kræver en udførligere Omtale, nemlig Arkitekt VILH. BRUUNS efterladte Bogsamling, der tæller ca. 3000 Bd. Den afdøde Samler var velkendt i Bogvenners Kreds som Lærer ved Fagskolen for Boghaandværk og som ivrig interesseret i al Bogkunst; hans Samling er da ogsaa karakteristisk ved sine mange smukke Bind, udført af vore bedste Bogbindere. Den indeholder — bortset fra en fortrinlig Samling Litteratur af og om den tyske Digter E.T.A. Hoffmann — næsten kun dansk Litteratur; Bruun har som de fleste andre af vore store Bogsamlere dyrket Originaludgaver af Klassikerne, og man finder mange smukke Eksemplarer af Holbergs, P. A. Heibergs, Oehlenschlägers, Blichers og H. C. Andersens Værker. Litteraturen fra det 16. Aarhundrede er bl. a. repræsenteret af Herman Weigeres Rævebog (Lübeck 1555), Henrik Smiths Lægebog (Kbh. 1557), Chr. Pedersens Om Ægteskab (Antwerpen 1531) og sammes Udgave af Saxo (Paris 1514); af den sidste Bog havde Bruun i Forening med Bogbindermester ANKER KYSTER allerede før skænket Biblioteket et smukt Eksemplar, som tillige har Interesse ved at have tilhørt den berømte franske Bogsamler Jean Grolier. Som et lille Speciale har Bruun dyrket den danske folkloristiske Litteratur. Til Boggaven var knyttet et Legat paa 25000 Kr., hvis Renter skal benyttes dels til at give særlig smukke Bøger en kunstnerisk Indbinding, dels til Honorar for Udarbejdelsen af danske bibliografiske Værker.

Ligesom tidligere har Det kgl. Bibliotek ved Siden af sin store permanente Udstilling arrangeret en Række *mindre Udstillinger,* til dels af aktuel Karakter; i 1916 holdtes Jubilæumsudstillinger for Shakespeare, Cervantes og Thomas Bartholin, i 1917 foruden den ovenfor nævnte Krigsudstilling en N.W. Gade-Udstilling og en Udstilling af middelalderlige, med Miniaturer forsynede Andagtsbøger (Tidebøger), af hvilke Biblioteket ejer en smuk Samling, især fra Frankrig, Tyskland og Holland.

I 1916 har det vanskelige Spørgsmaal om Opbevarelsen af de til Staten afleverede Eksemplarer af Aviserne fundet sin Løsning ved Oprettelsen af *Statens Avissamling i Aarhus,* der har faaet Lokaler i den tidligere Fodfolkskaserne, og hvor de Aviser, der tidligere fandtes i Landsarkiverne og i Statsbiblioteket i Aarhus, nu er deponerede. Fremtidig vil dette Avisbibliotek modtage 2 Eksemplarer af alle københavnske Aviser og 3 af Provinsaviserne.

Skønt en nærmere Omtale af *Folkebibliotekerne* falder udenfor denne korte Oversigts Rammer, skal det dog nævnes, at der i de seneste Aar spores en voksende Bevægelse for at gøre disse Biblioteker til selvstændige Faktorer i Folkeoplysningsarbejdet; et Led i disse Bestræbelser er Oprettelsen af Læsestuer med Haandbiblioteker rundt om i Landet og Centralbi-

blioteker i de større Købstæder som Støttepunkter for de mindre Biblioteker i det omliggende Distrikt. Landet har i 1916 faaet sit første selvstændige Stationsby-Bibliotek og det ovenikøbet gennem en storslaaet privat Gave, idet Direktør P. LAURIDSEN og Hustru har skænket Byen *Vejen* en Bygning med en Bogsamling paa ca. 2000 Bd. Ogsaa i København er Folkebibliotekerne i stærk Udvikling, og for kort Tid siden har Hovedbiblioteket og Kontorerne faaet Lokaler i det af Departementschef P. N. RENTZMANN byggede Hus »St. Nicolai Kirke«, hvor Virksomheden vil faa adskilligt bedre Arbejdsvilkaar end tidligere.

TRYKT HOS CHR. CHRISTENSEN I KØBENHAVN
PAA PAPIR FRA VAN GELDER ZONEN I HOLLAND
BILLEDERNE UDFØRT I F. HENDRIKSENS
REPRODUKTIONS=ATELIER
KARTONNAGEN HOS
ANKER KYSTER

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 122878629